

Univerzita Palackého v Olomouci
Katedra psychologie Filozofické fakulty

**Osobnostní rysy a motivace u učitelů
bojových umění**

Character traits and motivation of martial
arts instructor

Magisterská diplomová práce

Autor: Petr Hrach

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Zdeněk Vtípil, CSc.

Olomouc

2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a všechny použité prameny řádně citoval a uvedl.

V Olomouci dne 28. února 2010

.....

Poděkování:

Rád bych poděkoval Doc. PhDr. Zdeňku Vtípilovi, CSc. za odborné vedení diplomové práce, za jeho cenné připomínky, vstřícnost a optimismus.

Velmi bych chtěl poděkovat paní PhDr. Jiřině Jelínkové za její podněcující nápady a především za její odbornou praktickou pomoc, která mě velice obohatila.

Děkuji všem účastníkům výzkumu, kteří poctivě vyplnili a vydrželi mojí obsáhlejší koncepci rozhovoru a testů. Hlavně chci ale poděkovat za jejich důvěru, ochotu a vstřícnost.

OBSAH

1 ÚVOD	7
2 BOJOVÁ UMĚNÍ OBECNĚ	9
2.1 Vznik, historie a vývoj bojových umění	10
2.2 Filosofie bojových umění	11
2.2.1 Buddhismus	11
2.2.2 Konfucianismus	12
2.2.3 Taoismus	13
2.3 Vliv bojových umění na osobnost žáka	13
2.4 Přiblížení vybraných směrů v bojových uměních.....	14
2.4.1 Aikidó	14
2.4.2 Ju jitsu	15
2.4.3 Karate.....	15
2.4.4 Kendó.....	16
2.4.5 Muay thai	16
2.4.6 Taekwon-do	17
2.4.7 Tai chi	17
2.4.8 Ving Tsun kung fu	17
2.5 Aplikace bojových umění	18
3 PSYCHOLOGIE OSOBNOSTI	19
3.1 Definice pojmu osobnosti	19
3.2 Přístupy ke studiu osobnosti	19
3.3 Vlivné teorie osobnosti	20
3.3.1 Psychoanalýza.....	20
3.3.2 Neo-psychoanalýza.....	21
3.3.3 Behaviorismus a Neo-behaviorismus	21
3.3.3.1 Faktorová analýza	22
3.3.3.2 Pokus o syntézu Behaviorismu a Psychoanalýzy	22
3.3.4 Školy ovlivněné fenomenologií	23
3.3.4.1 Daseinsanalýza.....	23
3.3.4.2 Humanistická psychologie.....	24
3.3.4.3 Gestalt psychologie a Gestalt terapie.....	24
3.3.5 Kognitivní psychologie.....	25
3.4 Geneze Já a vědomí v psychologii.....	26
3.4.1 Práce Williama Jamese	26
3.4.2 Psychoanalyticky ovlivněné koncepce	27
3.4.3 Symbolický interakcionismus.....	28
3.4.4 Personologie.....	28
3.4.5 Pozornost a vědomí v Kognitivní psychologii.....	29
3.5 Motivace	29
4 LIDSKÁ AGRESE	31
4.1 Definice agresivity – agrese a souvisejících pojmů	31
4.2 Agrese z pohledu biologických předpokladů a mentálních procesů.....	32
4.2.1 Neurofyziologické vlivy	32
4.2.2 Agrese a sex	33
4.2.3 Emocionální agrese.....	34
4.2.4 Agrese z pohledu psychoanalýzy.....	34

4.2.5 Frustračně agresivní hypotéza	35
4.2.5.1 Neal E. Miller	35
4.2.5.2 Robert R. Sears	35
4.2.5.3. Saul Rosenzweig.....	36
4.2.5.4. Podpora upravené frustračně agresivní hypotézy	36
4.2.5.5 Agrese a sex z pohledu současné psychoanalýzy	36
4.2.6 Kognitivní vlivy	37
4.2.6.1 Inteligence.....	37
4.2.6.2 Fantazie a přemítání o agresi	38
4.2.6.3 Atribuce záměru.....	38
4.2.6.4 Atribuce motivu	38
4.2.6.5 Atribuce předvídatelnosti.....	38
4.2.6.6 Informace, rozhodovací strategie	38
4.3 Agrese z pohledu osobnostních vlivů	39
4.3.1 Morální aspekty osobnosti	39
4.3.2 Sebeúcta	39
4.3.3 Typy agresivních reakcí a osobností agresivně disponovaných	40
4.3.3.1 Emocionálně reaktivní typ reakce.....	40
4.3.3.2 Instrumentální typ reakce.....	40
4.3.3.3 Osoby nadměrně kontrolující a kumulující svoje agrs. impulzy	41
4.3.3.4 Lidé mající potěšení z krutosti.....	41
4.3.3.5 Poruchy osobnosti.....	41
4.3.3.6 Osobnost s potlačenou agresivitou	42
4.3.3.7 Konstruktivní typ agresivní reakce	42
4.4 Agrese z pohledu sociálních vlivů	42
4.4.1 Internalizace norem	42
4.4.2 Vliv skupinových norem.....	43
4.4.3 Společnost a agrese.....	43
5 PŘEHLED VÝZKUMŮ O BOJOVÝCH UMĚNÍCH	44
5.1 Vliv bojových umění na psychiku	44
5.2 Snaha o vymezení specifických vlivů v bojových uměních	47
5.3 Rekapitulace.....	48
6 METODOLOGIE	49
6.1 Obecné charakteristiky kvalitativního přístupu	49
6.2 Polostrukturované (semistrukturované) interview.....	50
6.3 Nástin nejběžnějších fází a metod analýzy kvalitativních dat	50
6.4 Rorschachova metoda	51
6.5 Inventář agrese Busse a Durkeeové	51
6.6 Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti.....	52
6.7 Motivační profil	54
7 VÝZKUM	55
7.1 Výzkumné otázky	55
7.2 Výběr účastníků výzkumu	55
7.2.1 Metody výběru.....	55
7.2.2 Kritéria výběru.....	56
7.2.3 Konkrétní postup výběru	56
7.2.4 Popis vzorku	57
7.3 Proces tvorby dat	58
7.3.1 Přípravná fáze	58

7.3.2 Fáze sběru dat	60
7.3.3 Práce se získanými daty	61
7.3.3.1 Transkripce a analýza rozhovorů	61
7.3.3.2 Vyhodnocení a interpretace použitých pschdg. metod	61
7.3.3.3 Triangulace získaných dat	61
8 VÝSLEDKY	63
8.1 Charakteristika jednotlivých učitelů	64
8.1.1 Učitel 1 (U 1)	64
8.1.2 Učitel 2 (U 2)	67
8.1.3 Učitel 3 (U 3)	71
8.1.4 Učitel 4 (U 4)	74
8.1.5 Učitel 5 (U 5)	77
8.1.6 Učitel 6 (U 6)	80
8.1.7 Učitel 7 (U 7)	83
8.1.8 Učitel 8 (U 8)	85
8.1.9 Učitel 9 (U 9)	88
8.1.10 Učitel 10 (U 10)	91
8.2 Motivace	94
8.2.1 Negativní zážitky jako jeden z výrazných a prvotních motiv. stimulů	94
8.2.2 Vzpomínky na první impuls a výběr stylu bojového umění	95
8.2.3 Jakou motivaci vidí učitelé u svých žáků	96
8.2.4 Selektivní hypotéza v jiném světle	97
8.2.5 Motivace učitelů „ted' a tady“	99
8.2.5.1 Introjekt „musím na sobě tvrdě pracovat“	99
8.2.5.2 Přátelství	101
8.3 Pocity a zkušenosti z prospěchu bojových umění	102
8.3.1 Sebevědomí a klid	102
8.3.2 Fyzické zdraví	105
8.3.3 Míra vlivu na celou osobnost	105
8.4 Reflexe vlastního vlivu na žáky	106
8.5 Agresivita	107
8.5.1 Postoj k šikaně	107
8.5.2 Bojová umění z pohledu redukce agresivity	107
8.5.3 Fyzická agrese a sebevědomí	108
8.5.4 Bojová umění jako instrumentální jednání	110
8.6 Otázka finanční stránky bojových umění	110
9 DISKUZE	111
9.1 Motivace u učitelů bojových umění	111
9.1.1 Negativní zážitky	111
9.1.2 Vývoj motivace	113
9.2 Agresivita u učitelů bojových umění	113
9.3 Osobnost učitele bojových umění	114
9.4 Konfrontace výsledků s dřívějšími výzkumy	115
9.5 Nedostatečná saturace a doporučení	116
10 ZÁVĚR	117
11 SOUHRN	118
12 POUŽITÁ LITERATURA	120
13 PŘÍLOHY	125

1 Úvod

Co se vám vybaví pod pojmem bojová umění? Dejte si čas a zkuste si představit někoho, kdo nějaké bojové umění dělá nebo dokonce vyučuje. Znáte někoho ve vašem okolí? Jaký je? Jaká adjektiva byste použili pro jeho charakteristiku?

Zadáme-li bojová umění jako klíčová slova ve vyhledávacích na internetu, najdeme přes 600 tisíc stránek psaných jen česky. Podíváme-li se na počet jednotlivých škol různých stylů bojových umění v Česku, dostaneme jich několik desítek ne-li stovek. Bojová umění jsou tedy relativně hojně rozšířená, přestože jejich kořeny pocházejí především z Asie. Vraťme se nyní k vaší představě co jsou bojová umění. Jací lidé je tedy podle vás praktikují – z jakého důvodu si zvolili zrovna tento druh aktivity? V literatuře povětšinou najdeme jen samá „nej“, která se vztahují k prezentovanému stylu a to jak ve vztahu k účinnosti technik, tak k jejich vlivu na psychiku jedince¹. Bylo by asi nadmíru překvapivé, kdybychom tato „nej“ nenašli, uvážíme-li, že autoři jednotlivých monografií věnují bojovým uměním často většinu svého volného času². Nemalý vliv na pohled člověka, který bojová umění nepraktikuje, budou mít také filmy s touto tematikou. O výzkumech, jež se zabývají účinky bojových umění na lidskou mysl a zdraví, které jsou publikovány v populárně-naučných časopisech, můžeme často pochybovat³.

Chce-li někdo bojová umění opravdu poznat na vlastní kůži a konfrontovat své představy s realitou, nezbyvá mu nic jiného, než se vydat do nějaké školy. Z mé písemné práce [40] vyplývá, že naprostá většina lidí si předem informace o různých bojových stylech nevyhledává a jdou nazdařbůh do nejbližší školy. Mistři a zakladatelé určitého stylu jsou často vyobrazeni na stěnách prostorů, kde probíhá výuka. Je jim prokazována náležitá úcta a jsou jim připisovány ona všechna „nej“. Koho ovšem potkáme v našich nejbližších školách? Jací jsou lidé, kteří se rozhodnou vyučovat bojová umění? Jaká byla jejich původní motivace, než začali nějaké bojové umění praktikovat? Budou to lidé spíše zdrženliví (viz filosofie a etika v bojových uměních), nebo naopak „pohotovější“ k fyzické agresi (Baumeister, Smart a Boden [in 5] docházejí k závěru, že spíše lidé s vyšší sebeúctou jsou připraveni ji hájit)? Co pro ně bojová umění znamenají? Nabízí se, že

¹ Například: „Mnozí mistři ...považují Ving Tsun za nejvražednější ...“ [1]; „Obranu proti skupině vypracovalo aikidó snad nejlépe“. „Uešiba není obyčejná lidská bytost. Osoba jako on se rodí jednou za tisíc let“ [2]; „Z pohledu sebeobranby bych vnitřní styly (zde Tai Ji) zařadil mezi naprosto neúčinnější bojové systémy“ Šťastný [in 3]; „... žádné jiné bojové umění na světě nemá tak rafinovanou, složitou a efektivní techniku jako Taekwon – Do“ Choi Hong Hi [in4] atd.

² Toto zjištění se opírá o výsledky mé písemné práce [40].

³ Chybí popis vzorku, kontrolní skupina nemá alternativní program, nerozlišují se specifické vlivy ve výuce, nevíme, jsou-li uvedené výsledky po čase znovu ověřeny atd.

motivace a osobnostní rysy učitele, který vede danou školu (oddíl), budou mít větší vliv na žáky, než filosofické aspekty daného stylu, už jen proto, že učitel rozhoduje o tom, zda žák bude jeho hodiny navštěvovat nebo ne.

Právě o tom, co přivedlo tyto lidi k bojovým uměním a jací jsou, by měla být tato práce. Nehledal jsem mistry těchto stylů, ale ony reálné lidi, kteří denně cvičí a předávají svoje vědomosti dál. Myslím, že charakteristika těchto lidí nemusí sloužit pouze jako inspirační zdroj pro další možné výzkumy v této oblasti, ale především může poskytnout jiný – možná reálnější pohled na bojová umění. Laikům může pomoci lépe posoudit různé polopравdy ať už v negativním nebo pozitivním smyslu, které se okolo bojových umění točí.

Rozhodl jsem se provést mapující studii, která zachycuje motivaci a vybrané osobnostní rysy u deseti učitelů bojových umění. Jednotlivé školy se nacházejí ve středočeském a olomouckém kraji a na území hlavního města Prahy. Učitelé byly osloveni předně podle zvolených stylů a dostupnosti. Z jednotlivých stylů bojových umění jsem vybral: Aikidó, Ju jitsu, Karate, Kendó, Muay thai, Taekwon-do, Tai chi a Ving Tsun kung fu.

Ve své práci vás nejdříve seznámím se základními aspekty bojových umění. Poté se podíváme, z jakých úhlů můžeme nazírat na osobnost jedince a zastavíme se především u agresivity jakožto vlastnosti, která bude hrát v bojových umění významnou roli. Většina výzkumů o bojových uměních je podepřena pouze kvantitativním designem výzkumu, ale já jsem přesvědčen, že spíše intenzivnější kontakt a rozhovor, podepřený mou sebereflexí a psychodiagnostickými metodami může pravdivěji nahlédnout do tajů bojových umění⁴.

⁴ Je pouze několik metodologicky dobře podložených výzkumů v této oblasti. Většina z těchto výzkumů poukazuje na to, že bojová umění opravdu mají vliv na psychiku jedince (redukce úzkosti a agresivity; vyšší sebevědomí). To co jim, ale v drtivé většině chybí je rozbor specifických faktorů, které tyto změny podněcují. O tom proč lidé začnou s bojovými uměními se nedočteme skoro nic - viz kapitola 5.

2 Bojová umění obecně

Podat nějakou jednotnou definici bojových umění je velmi těžké. Existuje řada škol a stylů⁵, jež vyzdvihují spíše fyzickou a technickou stránku, zatímco další vyzdvihují mentální a duchovní stránky bojových umění – ovšem v konečném důsledku je ideálem jednota obojího. I v případě, že se zeptáme 10 lidí ze stejného stylu, dostaneme opět 10 různých odpovědí⁶. Následující text pouze nastiňuje základní aspekty bojových umění:

Bojové umění je soustava postupů (technik, kognitivních reakcí), které učí, jak se chovat v boji s protivníkem[1]. Adepti bojových umění nacvičují tyto postupy tak, aby se co nejvíce podobaly reálné situaci. Většinou se adepti neučí pouze nějakým pohybům, ale osvojují si komplexní dovednosti (učí se odhadnout protivníka – jeho mentální i fyzické vlastnosti; vyhodnocují celou situaci – není-li například lepším řešením útek; z jedním z nejdůležitějších aspektů je také načasování eventuální obrany či útoku [41] [58]). V bojových uměních se učí boj beze zbraně (jako třeba Karate, Judo) nebo i boj se zbraněmi (např. některé formy kung-fu, Escrima, Kendó, šerm). Většina stylů ovšem obsahuje jak boj beze zbraně, tak techniky se zbraněmi. Většinou se jedná o zbraně tradiční (nůž, tyč, kopí, meč) nikoliv o zbraně střelné. To, co odlišuje bojová umění od *běžného rvaní*, je ucelený systém bojových technik a taktika boje[1] [63].

Důležitou součástí jednotlivých systémů bývá kromě fyzické přípravy také příprava duševní. Tato příprava zahrnuje dechová cvičení, meditace, případně může být spojena s nějakým náboženským či filosofickým systémem[1]. Za duševní přípravu lze také považovat nácvičování jednotlivých technik či reakcí tak, aby co nejvíce odpovídala reálnému konfliktu [41]. Nedílnou součástí je také v mnoha směrech orientace na zdravotní aspekt cvičení [59] [60] [61]. Bojová umění se také stávají populární jako forma sebevyjádření podobně jako tanec [62].

Pojem bojové umění bývá často spojován s asijskými bojovými systémy a v běžné mluvě tento význam převažuje. Avšak různé způsoby a školy boje se rozvíjely v mnohých kulturách (např. řecko-římský zápas, šerm, Savate, Capoeira...) [1] [6].

⁵ Existuje určitá nejednotnost v používání těchto termínů. Stylem zde myslím určitý koncept bojového umění (Šotokan Karate, Ving Tsun kung fu atd.); školou konkrétní místo výuky s učitelem a žáky.

⁶ Mnoho učitelů poukazuje na to, že bojová umění musíme především odlišit od bojových sportů, které postrádají duchovní rozměr a veškeré techniky se zde podřizují pravidlům, které v reálném konfliktu nejsou [57].

Různá bojová umění používají různé postupy, jak dosáhnout vítězství nad protivníkem. Bojová umění se pak od sebe liší různým důrazem na jednotlivé složky boje: údery (např. box), kopy (např. Taekwon do, Savate), páky, úchopy, podmety, porazy (např. Judo, Aikido), užití zbraní (např. Escrima, šerm), taktika (např. Ving Tsun, Ninjutsu) [63] [64].

2.1 Vznik, historie a vývoj bojových umění

Vznik bojových technik lze doložit už ve starověkém Egyptě nebo starověkém Řecku a Římě. Zde asi poprvé došlo k masovému výcviku vojáků či legionářů. Z těchto dob je známá celá řada taktických válečných manévřů, ale výcvik jednotlivých vojáků byl neméně důležitý. Zachovalo se několik vyobrazení výcviku vojáků. Z nich je patrné, že vojáci se zde učili základní pohyby (například s dřevěným mečem) a učili se útočit na nejzranitelnější části lidského těla. V průběhu času se tyto techniky a taktiky zdokonalovaly a daly za vznik mnoha bojovým uměním [6].

Jelikož je v dnešní době nepřehledné množství stylů bojových umění⁷, je zcela nemožné zabývat se zde historií jednotlivých směrů.

Přesto, pustí-li se někdo do této oblasti, narazí na několik společných rysů v historii mnohých bojových umění. Většina z adeptů bojových umění má velkou úctu k zakladateli stylu. Zakladatel stylu je často na počátku vyličen jako slabý jedinec (hubený, mnohdy nemocný, psychicky nepřilíš odolný, někdy to může být dokonce žena). Je nucen se bránit mnohem útlaku a začne se učit bojovým umění. V průběhu výcviku se stává odolnějším, porazí hlavní nepřátele, stává se psychicky vyrovnaným. Bojové umění se pro něj stává smyslem života. Svůj styl zdokonaluje a začíná učit následovníky „čistým technikám“. Starý mistr se většinou dožívá vysokého věku a i ve stáří se dokáže s přehledem a volností ubránit mnohem mladšímu a silnějším protivníkovi. Často je zmiňována vnitřní energie a vyrovnanost. Už za jeho života či po smrti jsou mu přiřknuty až nadpozemské síly. Často také léčí a je v tom úspěšný. Srovnej: Morihei Uešiba – zakladatel Aikido [2], Yim Wing Čchun – legenda vzniku Ving Tsun [65], Jang Lu-čchan – tchaj-ťi [66], Sokaku Takeda – Daito Ryu [1], Jigoro Kano - zakladatel Judo [67], Gičin Funakoši – karate [68], mistr Tošitsugu Takamatsu – Ninjutsu [69].

⁷některé zdroje uvádějí přes 15 000 stylů kung-fu [1]

Podobný scénář lze najít i u mnohých akčních filmů, jež se soustředí na bojová umění.

Při čtení historických pramenů zabývajících se bojovými uměními je velmi těžké oddělit historická fakta od určitého zkreslení, které je způsobeno idealizací zakladatele a filosofií daného stylu vůbec [70] [42].

Účinnost různých stylů nelze jednoduše porovnat, protože zápasy bez pravidel nelze v našem prostředí pořádat. Další zásadní proměnou je osobnost adepta či učitele, který by se chtěl takovýchto zápasů zúčastnit a jeho úroveň bojových dovedností. Filosofie mnohých stylů to přímo odmítá⁸. Do povědomí lidí se bojová umění a jejich jednotlivé styly dostávají také prostřednictvím filmu. Většina lidí zná jména jako je: Bruce Lee, Chuck Norris, Steven Segal, Jackie Chan atd.

2.2 Filosofie bojových umění

Na tomto místě pouze nastíním několik filosofických směrů, které mají významnou roli v asijských bojových umění. Otázkám filosofických aspektů v bojových umění jsem se ve výzkumné části poněkud vyhýbal⁹, jinak by se tato práce rozrostla do těžce uchopitelných rozměrů. Přesto není těžké dosažené poznatky zpětně nahlédnout také z těchto perspektiv.

2.2.1 Buddhismus

Slovem buddhismus se dnes označujeme vše, co se během 2500 let vyvinulo z učení indického prince jménem **Siddhártha Gautama**. Pohnutý lidským utrpením, opustil své blízké rozhodnutý osvobodit sebe i všechny bytosti od strasti. Při svém hledání následoval nauky několika učitelů, ale jejich cesta ho nikam nedovedla, proto se vydal cestou vlastní. Prováděl asketické praktiky, ale ty mu také nestačily. Nakonec usedl pod strom, ponořil se do hluboké meditace a dosáhl probuzení [76]. Od té chvíle je nazýván

⁸ Přesto existují určité možnosti, jak se mohou adeпти různých stylů utkat. Známé jsou například zápasy Vale Tudo (a jiné ultimátní zápasy), které jsou takřka bez pravidel [71]. Ovšem zde jde především o finanční zisk a vnitřní uspokojení, tudíž bojová umění zde dostávají jiný nádech. Stává se ovšem, že někdy se mezi sebou hádají jednotlivé školy či styly (například o „čistotě stylu“ či jeho efektivitě, nesmíme opět opomenout ani finanční stránku [72] [73] [74] [75]). Někdy dochází i ke konfrontaci (viz příložené CD).

⁹ To ovšem neznamená, že bych je nezahrnul do rozhovoru a do výsledků, zvláště když byly spontánně sdělovány nebo s něčím spojovány. Snažil jsem se ovšem konfrontovat tyto filosofické aspekty s konkrétními epizodami v životě („Myslíte, že byste takto reagovali i bez zkušenosti s bojovým uměním?“).

Buddha Šákjamuni (bódhi – odtud Buddha, což znamená „probuzený“) [7]. O jeho životě nejsou žádné zprávy, které by pocházely přímo od jeho současníků a očitých svědků. Je tedy velmi obtížné oprostit jádro jeho skutečného života od zkreslení, kterým nutně dochází při ústním sdělení (značný vliv bude také mít obdiv jeho následovníků). Buddhismus lze spíše pokládat za filosofický systém než za víru („*Náboženství bez boha*“) [8].

Po svém probuzení si Buddha dokázal v očištěné a soustředěné mysli vybavit své jednotlivé minulé životy. Potom mohl vidět, jak ostatní bytosti umírají a hned se znovu rodí podle svých skutků, řeči a způsobu myšlení. Poznal, že hlavními příčinami tohoto znovuzrození jsou myšlenky poskvřené touhou po smyslových zážitcích. Vydal se na cestu do Váránasí, kde vyložil Čtyři vznešené pravdy¹⁰. Až do svého osmdesátého roku žil jako putující mnich a vysvětloval učení, nazývané jako Dharma [76].

Buddhismus považuje představu existence „Jáství“ za jednu ze základních falešných představ. Zde se bere ona touha po smyslových zážitcích, sobeckost, strast atd. Neexistuje-li Já¹¹, pak nemůže existovat ani žádný stav blaženosti. Odtud je odvozen nejzazší stav, který buddhisté nazývají nirvánou – stav prázdnoty, vyhasnutí úplného míru a klidu [7].

V bojových umění lze prvky buddhismu vystopovat v několika oblastech. Trénink sám o sobě může být utrpením (utužování těla). Pozornost je věnována i těm nejmenším detailům, které by se mohly zdát bezvýznamné. V samotném boji jde o oproštění se myšlenek na vítězství či porážku (či možného zranění), nebo v běžném životě negativních emocí vůbec (např.: [41] [77] [78]).

2.2.2 Konfucianismus

Konfucius (Kchhung-fu-č) byl jeden z největších a nejvlivnějších čínských myslitelů a filosofů [8], přesto o sobě skromně prohlašoval, že jeho myšlení není zcela původní, předává prý pouze vědomosti převzaté od předků [7].

Význačným rysem Konfuciovy filosofie je příklon k praktickým stránkám lidského života. Zabýval se především mravními ideály, které ovšem nemají mít nějaký dogmatický ráz. Svě žáky učil samostatnému a správnému myšlení, které není totožné s nějakými

¹⁰ „1. všechno žití je strast; 2. všechna strast má příčinu v žádostivosti, „žízni“; 3. odstranění této žádostivosti vede k odstranění utrpení, k přerušení řetězu nových zrození; 4. cestou k tomuto osvobození je vznešená osmidílná stezka: stezka pravé víry, pravého myšlení, pravého mluvení, pravého jednání, pravého života, pravého snažení, pravé bdělosti a pravého soustředění“ [8].

¹¹ Srovnej vývoj ega z pohledu západního myšlení – viz kapitola 3.4.

abstraktními logickými pravidly – na prvním místě u něho stojí blaho lidu. Nevolá po asketické morálce, ale po střídmosti a přiměřenosti. Zásadním způsobem ovlivnil přístupy ve výchově. Prosazoval veřejné výuky, které byly stejně přístupné všem – jen tak lze zachovat a upevnit stát a společnost [8]. Zásadní termín, který spojuje všechny Konfuciovy myšlenky je „Žen“ (ren), který znamená lásku, lidskost, humánnost¹² [9].

Konfucianismus je v bojových umění patrný hned od samého začátku. V tomto kontextu se odehrává nejenom celá výuka žáků, ale odráží se zde celý vztah mezi učitelem a žákem a mezi žáky navzájem. V Asii je zvykem, že žák projevuje úctu svému učiteli (v čínštině se používá často termín Sifu, v japonštině Sensei) nejen při výuce, ale projevuje svojí oddanost a respekt během celého dne (ráno mu připraví snídani, po cvičení oběd atd.). V rozvoji žáka je vtaž s učitelem zásadní [41] [79], což potvrzuje i moje zkušenost.

2.2.3 Taoismus

Zakladatelem je podle tradice **Lao 'c**¹³. Termín *Tao* je často přirovnáván k cestě – tedy k něčemu, co se stále vyvíjí, co někam směřuje. Je to princip, který nelze pojmově dobře uchopit – znamená kráčet cestou přirozenosti. V taoismu se zdůrazňuje přirozenost, nenucenost a nenásilnost. Taoismus ovšem nelze zaměňovat s pasivitou – dovoluje jednat a pracovat, ale toto jednání by se nemělo stát samoúčelné. Cílem taoismu je poznání a pochopení řádu věcí [7].

Některé styly bojových umění využívají tohoto principu přímo v boji. Jde většinou o to, že nepoužívají sílu proti síle. I zde tu nejde o žádnou pasivitu – v těchto stylech se využívá síla protivníka proti jemu samému (viz dále) [41] [2] [3].

2.3 Vliv bojových umění na osobnost žáka

Jak již bylo řečeno o bojových uměních lze psát, ale osobní zkušenost je zde těžko zastupitelná. Některé stavy a procesy ve výuce bojových umění lze rozeznat a pojmenovat třeba takovými termíny jako „přenos“¹⁴ a „identifikace“¹⁵ (vztah žáka a učitele, který je v lecčems podobný vztahu otce a syna), „stav silné frustrace“ (vyčerpanost na pokraji

¹² Může být definován jako „kultivovaný cit, který vymezuje rozdíl mezi člověkem a ostatními formami biologických jsoucen“. Liang Sou-ming [in9]

¹³ Hlavním dílem je kniha „*Tao te t'ing*“, která pojednává o energii v známých pojmech „jin“ a „jang“. Lao 'c je znám také ostrou kritikou konfucianismu [9]

¹⁴ Pacient (zde žák) přenáší na terapeuta (zde učitel) své minulé zkušenosti, vztahy, city a nevědomá očekávání pocházející většinou z ranného dětství [10]

¹⁵ „Proces, při němž osoba buď a) rozšiřuje svou identitu do někoho jiného, nebo b) si půjčuje svou identitu od někoho jiného, nebo c) splývá či se proplétá s identitou někoho jiného“ [11]

fyzických i mentálních sil) nebo „*potřeba kontaktu*“ (směs určité rivality a kamarádství mezi žáky), ale musíme být obezřetní¹⁶. Tím nechci říci, že by se zde tyto stavy a procesy snad nevyskytovaly, ale jen to, že není lehké je od sebe jednoduše oddělit (tj. rozpoznat jejich míru vlivu v celkovém procesu výuky na osobnost žáka) z pohledu neúčastněného pozorovatele. Nicméně tyto procesy a stavy mají pravděpodobně zásadnější význam v bojových uměních¹⁷, než filosofická východiska jednotlivých stylů.

2.4 Přiblížení vybraných směrů v bojových uměních

Následující text slouží pouze jako ilustrativní popis vybraných směrů (které jsou přítomny ve výzkumné části). V případě zájmu je na příloženém DVD několik filmových ukázek a fotografií z jednotlivých směrů, které ovšem často nepředstavují oficiální a hlavně vyčerpávající charakteristiky stylu. Styly jsou řazeny podle abecedy.

2.4.1 Aikidó

Aikidó je jedním z nejmladších japonských bojových umění. Aikidó lze volně přeložit jako způsob života prostřednictvím harmonie s přírodou (popř. „*cesta harmonie s protivníkem*“). Aikidó je považováno za syntézu tradičních japonských umění budó¹⁸ („*cesta válečníka*“) a filosofických a výchovných návodů. Aikidó je považováno za ucelenou metodu rozvoje tělesných a duševních sil a jejich regeneraci. Aikidó nemá soutěžní formu a jeho zakladatelem byl Morihei Uešiba [2].

V aikidó je hlavní důraz na pohyb těla (snaha proklouznout za protivníkovi záda) a na kontrolu svého a protivníkova akčního pole. Základním principem je soulad s oponentem, který umožňuje pocítit jeho záměry a využít jeho pohyb. Dalším důležitým principem je využití síly protivníka. Celá výuka aikidó má vést k optimální koordinaci mezi tělesnou a duševní složkou člověka, která je na Dálném výchově považována za předpoklad nejvyšších výkonů v jakékoli oblasti činnosti. Podle principů „*budó*“ je aikidó

¹⁶ zážitky typu: vyproštění se ze sevření mnohem silnějšího soupeře, když už to jedinec skoro vzdal a měl pocit že už-už omdlí; pocity hrdosti a zadostiučinění při lehkém náznaku učitele, že „teď je to o něco lepší“, který ke všemu mohl proběhnout „zvláštní formou“; pocity určitého klidu a sebe-naplnění po velmi vyčerpávajícím tréninku - lze dobře popsat, ale onu sílu prožitku to nenahradí (na tyto skutečnosti poukazuje většina publikací o bojových uměních)

¹⁷ Opět poukazuji na to, že nejčastěji citované výzkumy v oblasti bojových umění, dostatečně nezohledňují tyto specifické stavy a procesy, přestože jsou podstatné při interpretaci výsledků. Viz kapitola 5.

¹⁸ Cílem budó je dokonale poznat sebe sama a trvale odstraňovat své vlastní nedostatky, čímž se liší od staršího *budžucu* („*umění válečníka*“), které sloužilo výhradně k zabíjení nepřátel [12].

spíše obraným stylem boje, který se snaží o oproštění se od vlastního já a od pocitů vítězství či porážky. Častá jsou dechová a koncentrační cvičení.

V samotném boji je patrná obranná strategie a využívání protivníkovi síly. Aikidó využívá především pohyby celého těla, úchopy, páky a porazy. Méně již údery či kopy. Lidé praktikující aikidó poukazují na fakt, že má-li být aikidó účinné musí se cvičit mnoho let [2].

2.4.2 Ju jitsu

Ju jitsu je jedním z nejrozšířenějších japonských bojových umění. Bylo předchůdcem juda i aikida. Jeho původ lze vystopovat už ve starověku. Na vzniku ju jitsu se nejspíše podílelo více stylů. Jako sjednotitel těchto stylů se uvádí Hisamori Takenouči [1].

Ju jitsu má mnoho stylů, které si často nemusejí být vůbec podobné. Obsahuje rozmanité techniky, jako jsou například: porazy, kopy, údery, škracení a páčení. I zde se setkáme s konceptem „ne-odporu“, který využívá síly protivníka a to především v užívání páčivé síly. Ju jitsu využívá také množství kopů a úderů na životně důležité body na těle [80]. Jako většina japonských bojových umění klade i Ju jitsu důraz na úctu k učiteli a dodržování určitých tradičních postupů ve výuce [1].

2.4.3 Karate

Karate se dnes překládá jako prázdná ruka (správný název Karate-dó poukazuje na rozdíl od sportovního Karate). Karate vzniklo na ostrově Okinawa, který byl významným obchodním bodem, jež byl na rozhraní mnoha kultur. Karate vzniklo jako reakce domorodých obyvatel na japonskou okupaci. Specifika karate jsou dána tím, že místnímu obyvatelstvu bylo zakázáno nosit sebou jakékoliv zbraně a výuka probíhala tajně. Vývoj technik v karate byl dlouhodobý a jednalo se o syntézu čínských a domorodých bojových technik. Na rozvoji a šíření Karate se velkou měrou zasloužil Gičín Funakoši [81].

Karate využívá především tvrdé kryty, údery a kopy. Technik není oproti třeba čínským bojovým umění tolik, tudíž je zde velké zaměření na stálé zdokonalování těchto základních technik (větší rychlost a síla) [13]. Přesné pozice nacvičují žáci ve cvičeních která se nazývají „kata“. Na exhibicích karatisté často předvádějí divácky atraktivní přerážející techniky (tamešiwara). Načasování a techniky si žáci ověřují v duelech, jimž se

říká *kumite*. Karate klade důraz na fyzickou přípravu. Podle stylu se liší míra koncentračních a mentálních cvičení. Mezi nejznámější styly patří: Šotokan, Wado-rjú, Godžú-rjú a Kjokušinkai [1].

2.4.4 Kendó

Kendó má svoje kořeny v dávných dobách samurajů v Japonsku. Kendó se vyvinulo z vojenského umění kenjutsu (umění meče) a je nyní sportovní disciplínou, která si ovšem zachovává mnohé tradiční formy výuky a především filosofii boje.

V dnešní době používají lidé praktikující kendó tzv. „*šinai*“ čili bambusový meč. Dříve se cvičilo s opravdovým mečem („katana“), který byl později nahrazen dřevěným mečem nazývaným *bokken* – ale i ten byl nahrazen, jelikož způsoboval vážná zranění i smrt. Kendó úzce souvisí se zen-buddhismem jehož cílem je dosažení stavu mysli zvaný „*mušin*“ (ne-myšlení). Kendó bývalo také povinným předmětem ve školách v celém Japonsku pro jeho vliv na charakter. V 70. letech 20. století se kendó jako sport stalo velmi populární. Právě díky tomu dnes někteří mistři bojových umění poukazují na to, že původní koncepce je tím oslabená [1]

2.4.5 Muay thai

Muay thai neboli thajský box je jedním z nejtvrděších bojových umění. V dobách svého vzniku používali soupeři boxerské rukavice z konopného provazu, jež se namáčel do lepidla s drceným sklem. Ještě na začátku 20. století nebyla smrt bojovníka v ringu žádnou výjimkou.

Ve 30. letech se začaly používat moderní boxerské rukavice, zavedla se určitá omezení a zavedeny byly váhové kategorie. Přesto smrtné úrazy nevymizely. Z tohoto důvodu se z muay thai vyvinul tzv. kickbox, který již neobsahuje smrtící techniky. Přesto si muay thai našlo cestu a dnes jsou tyto duely povoleny. Celý trénink muay thai je velmi fyzicky i psychicky náročný. V celém boji dominují především velmi tvrdé kopy holení, proto si adepti záměrně holeně utužují. Také používání loktů i dnes způsobuje vážná zranění a poškození mozku [1].

2.4.6 Taekwon-do

Taekwon-do je moderní korejské bojové umění. Jeho původ je odvozen od starého korejského stylu boje *tae kyon*, který se smísil se zdejším karate. Po osvobození od japonské okupace a po úpravách stylu navrhl roku 1955 generál Choi Hong Hi název Taekwon-do jež poukazuje na korejskou tradici [4].

V současnosti jsou známy především dva styly: sportovní Taekwon-do jež se stalo olympijským sportem a tradiční Taekwon-do. Taekwon-do má širokou škálu především úderů, krytů a kopů. Staré techniky byly upravovány a systemizovány podle nových poznatků vědy. Ve sportovní formě jsou v popředí techniky nohou. Tradiční forma je silně zaměřena na etiketu a respekt ve výuce i v běžném životě [82].

2.4.7 Tai chi (tai ji, tchaj-t'i) nebo tai chi chuan (tai ji quan, tchaj-t'i čchüan)

Je velmi rozšířené bojové umění známé především pro svoje zdravotní účinky. Znamé jsou především tři hlavní školy: Čchen, Wu a Jang, ale různých odnoží je nepočítaně. Historická fakta lze jen těžko oddělit od pověstí a legend, přesto cvičící si často na původu a čistotě stylu velmi zakládají.

Přes stálé zdůrazňování zdravotních aspektů tohoto cvičení je Tai chi komplexní bojové umění, které bylo určeno pro reálný boj. Pro reálný boj se nacvičuje tzv. *přetlačování*, které je zaměřeno na procitování stability a působení síly. Přesto i tyto bojové aspekty mají vést k vnitřní harmonii a vyrovnanosti. Tai chi je také nejvíce spojováno s vitální energií člověka Čchi. Tuto energii lze podle Tai chi obnovovat a využívat právě cvičením jež se zaměřuje komplexně na dech, držení těla, koncentraci a vnitřní (mentální) trénink [3].

2.4.8 Ving Tsun kung fu (Wing tsun nebo Ving Chun)

Jako většina bojových umění má i Ving Tsun legendu o svém vzniku. Je asi jediným stylem, který byl vytvořen ženou. Lze ho popsat jako praktický a racionální styl boje, který nebere ohled na „čestnou hru“. Jeho jediným cílem je odvrátit útok v téže sekundě, kdy začal. V dnešní době je ze všech stylů kung fu pravděpodobně nejznámější a nejpoužívanější. Velký podíl na tom má i Bruce Lee, který tento styl v mládí praktikoval [1].

Ving Tsun klade mimořádný důraz na cvičení zvané *Chi – Sao* (lepící se ruce). Je to ojedinělá technika, která učí adepty rozpoznávat vlastní či soupeřův tlak a podle něj reagovat. Důležité jsou přesné pozice rukou. Cvičení se nedá nijak „odkoukat“, ale pouze praktikovat pod vedením učitele. Podstatným rysem tohoto cvičení je naprostá soustředěnost na prováděné pohyby (a tlak), jež se posléze stávají zcela automatickými a tudíž reakce jsou mnohem rychlejší, než kdyby byly řízeny zrakem. Při cvičení je důležité správné svalové napětí – adept nesmí ani „zatuhnout“ ani se soupeřovu tlaku zcela „podat“. Důležitým faktem je i to, že adept si musí zachovat toto svalové napětí i v reálně nacvičovaném boji. Tradicí ve Ving Tsun se rozumí především úcta k učiteli, škole i ostatním studentům [41].

2.5 Aplikace bojových umění

Odložíme-li stranou osobnostní rozvoj, zdravotní a filosofické aspekty v bojových umění, dostaneme se k jejich původnímu smyslu a účelu – tedy boji a sebeobraně. Bojová umění jsou povinou součástí výcviku Policie ČR, zvláště u jednotek SPJ (státní pořádková jednotka) a URNA (útvary rychlého nasazení). Tento výcvik probíhá celou dobu výkonu služby [83] [84]. Dále bojová umění ovládají příslušníci elitních vojsk. Například členové jihokorejských sil zvláštního určení musejí mít černý pás v Taekwondu (cvičí až 5 hodin denně) [14]. V komerčním sektoru se znalost bojových umění vyžaduje u zaměstnanců bezpečnostních agentur (například: [85] [86]).

3. Psychologie osobnosti

Chceme-li se zabývat psychologií osobnosti, musíme mít vždy na zřeteli teorii (a celkové paradigma¹⁹), z níž vycházíme. Většina teorií – se velmi zjednodušeně – pohybuje mezi čistým empirismem („vědou“) a čistou fenomenologií („filosofií“). V dnešní psychologii je několik základních tradičních pohledů na teorii osobnosti vycházející z: psychoanalýzy, behaviorismu, fenomenologického pojetí a kognitivní psychologie [15] [16].

3.1 Definice pojmu osobnosti

Nakonečný [15] shrnuje velké množství různých definic a vymezuje pojem osobnosti jako tzv. hypotetický konstrukt, který vyjadřuje: „*organizovaný , dynamický a interindividuálně odlišný celek psychofyzických dispozic, determinující průběh a projevy psychických procesů (reakcí)*“.

3.2 Přístupy ke studiu osobnosti

Určité rozdíly najdeme i v přístupech ke studiu osobnosti. Obecně se mluví o nomotetickém a idiografickém přístupu²⁰, ale mnoho autorů poukazuje na umělou bariéru mezi nimi. Štecha [in17] poukazuje na to, že „toto umělé rozdělování je často spíše zamlžující a může vytvářet falešnou představu existence „dvou“ metodologií“.

Nomotetický přístup je zaměřen na nalezení a vysvětlení obecně platných zákonitostí, které jsou společné všem lidem. U každého jednotlivce porovnává zkoumaný jev s danou populací a porovnává je s vytvořenou normou u této populace. Je to tedy přístup kvantitativní. Důležitá je zde míra odlišnosti zkoumaného jevu, který lze nalézt a porovnat u celé populace.

Idiografický přístup jde opačnou cestou. Předpokládá, že mezi lidmi jsou zásadní rozdíly a tudíž nelze jednoduše najít společné, obecně platné normy a zákonitosti. Jeho premisou je tedy volit cestu hlubokého a individuálního porozumění. Proces výzkumu bere jako jedinečný a neopakovatelný, přesto ne neuchopitelný. Výstupní data lze zobecnit, ale

¹⁹ „*myšlenkový model, ze kterého vychází jednotná struktura hodnot, postojů a představ*“ [10]

²⁰ Můžeme se setkat i s pojmem „*idiotetický přístup*“, který uplatňuje statistické metody na případové úrovni, tedy porovnává skóry, jak jednotlivých osobnostních charakteristik mezi sebou, tak i s populací [17].

vždy musíme mít na paměti místo, čas a podmínky vzniku těchto dat (tzv. *kontextuálnost*). Jedná se tedy o přístup kvalitativní [43].

3.3 Vlivné teorie osobnosti

3.3.1 Psychoanalýza

Psychoanalýza vychází z klinické praxe a je mnohdy považována za mezník na poli psychologie. Jejím zakladatelem byl **Sigmund Freud**. Jejím základní premisou je, že lidská mysl je zásadně determinována nevědomím. Již před Freudem bylo mnoho filosofů a psychologů, kteří se nevědomím zabývali, ale Freud se jako první pokusil o komplexní a vyčerpávající teorii osobnosti, která je převážně založena na nevědomých procesech [16].

Freudova koncepce se během jeho života různě transformovala. Obecně známý je jeho strukturální model psychiky, který pochází z roku 1923 a Freud ho poprvé uvedl v knize *Ego a Id*. Ve strukturálním modelu se duševní aparát dělí do tří hlavních struktur, kterými jsou **Id** (ono), **Ego** (já) a **Superego** (nadjá).

Id je původní systém (probíhají zde tzv. „*primární procesy*“²¹). Je to oblast, která obsahuje primitivní pudy usilující o své vybití. Obsahuje energii pro činnost všech třech systémů. Během vývoje se vlivem interakce dítěte s vnějším světem část **id** modifikuje v **Ego** (viz frustrace ve vývoji **ega** v kapitole 4.2.4), které má funkci sebezáchovnou. Pokouší se vypořádat s tlaky z **id** i s požadavky vnějšího světa (tzv. „*sekundární procesy*“²²). Dalšími funkcemi **ega** jsou odkládání pudového uspokojení a kontrola pudových přání s pomocí arzenálu obranných mechanismů. Třetí strukturou je tzv. **Superego**, které obsahuje svědomí a dětské ideály [44]

Velice přínosná byla i Freudova koncepce úzkosti. V topografickém modelu je úzkost výsledkem neúplné represe pudového přání, jehož ideovou komponentu se podařilo vytěsnit, zatímco energetická komponenta se transformovala ve volnou úzkost. V pozdější době Freud spojuje vznik úzkosti s traumatickými či nebezpečnými situacemi, které mohou být vnitřní nebo vnější povahy. Z tohoto pohledu rozdělil úzkost na 2 typy.

²¹ Primární procesy jsou základním módem fungování v systému nevědomí; dochází zde k lehkým přesunům kvant pudové energie z jednoho psychického obsahu na druhý; vládne zde bezčasovost, vnější realita není důležitá; protikladné obsahy existují vedle sebe aniž by si překáželi; neexistuje zde negace. Tyto jevy lze dobře pozorovat ve snech [44]

²² Sekundární proces je módus fungování systému předvědomí a vědomí, které již berou v potaz kauzalitu, logiku, časové souvislosti a netolerují dvojznačné a protikladné prvky [44]

První typ je tzv. automatická úzkost. Vzniká spontánně, kdykoliv je ego zaplaveno přívalem nezvladatelných podnětů (na mentální úrovni jde o stav paniky). Tento stav může být vnějšího původu (zajetí, mučení, přírodní katastrofa aj.), ale častěji pramení z vnitřních zdrojů (tj. z popudů Id). Druhým typem je signální úzkost. Ta vzniká v průběhu vývoje jedince tím, že se dítě učí příchod traumatických situací předvídat, načež ego reaguje vznikem signální úzkosti, která má většinou menší intenzitu než úzkost automatická. Signální úzkost vede k mobilizaci sil a obránných mechanismů s jejichž pomocí se snaží Ego tento stav zvládnout [44].

Freud je znám především díky své koncepci psychosexuálního vývoje jedince, která vzbudila mnoho diskusí. O tuto koncepci se opírá i jeho teorie sexuálních deviací (srovnej kapitoly 4.2.2 a 4.2.5.5).

Jak bylo uvedeno již na začátku, psychoanalýza vychází z klinické praxe a je zaměřena na odkrývání nevědomých konfliktů. Mezi její techniky patří volné asociace, analýzy snů, interpretace přenosu a odporu aj. Přestože její stěžejní metody byly navrženy již samotným Freudem, jsou neustále podrobovány výzkumu a kritice [18].

3.3.2 Neo-psychoanalýza

Už za Fredova života se psychoanalýza začala štěpit do mnoha směrů. Mnoho psychoanalytiků nepřijalo buď jeho myšlenky nebo nebyli spokojeni s metodou terapie. Někteří Fredovy myšlenky pouze obohacovali, ale je mnoho takových co šli zcela svojí cestou. Velmi známá je Jungova analytická psychologie.

V povědomí lidí je i mnoho inspirativních myšlenek **Alfreda Adlera**, který ovšem není často citován jako jejich první autor.

Dalšími vlivnými směry jsou Egopsychologie, Britská a Americká škola objektivních vztahů, Psychologie Self (podrobněji viz kapitola 3.4.2).

To co všechny tyto školy spojuje je klinické východisko výzkumu a akceptace nevědomé složky psychiky [44] [16].

3.3.3 Behaviorismus a Neo-behaviorismus

Vznikl, jako reakce na psychoanalýzu, na začátku minulého století a prohlásil psychologii za vědu o chování a jeho hlavní metodou se stal experiment. Odmítal složité konstrukty a nevědomé procesy. Jeho hlavní tezí je, že osobnost je systém zvyků a jako

taková je produktem učení. Základní premisa je, že osobnost (O) reaguje na stimul (S) naučenou reakcí (R). Z toho je známo schéma S-O-R (původně pouze S – R). Tento model ovšem nedokázal obstát ohromné variabilitě lidského chování a behavioristé se museli mnohem více zabývat příčinami této variability. Metodou, kterou začali používat k prozkoumání osobnosti se stala faktorová analýza, jejímiž čelnými představiteli byl hlavně **H. J. Eysenck** a **R. B. Cattell** [16].

3.3.3.1 Faktorová analýza

Zjednodušeně řečeno, faktorová analýza se snaží o redukci a vystihnutí podstatných rysů osobnosti (namísto nekonečných popisů), které je možno identifikovat pomocí matematicko-statistických metod. Faktorová analýza je založena na tom, že vstupní data, která spolu korelují, vytvářejí trs korelací, a tím vniká funkční jednotka neboli faktor (rys) osobnosti. Snahou faktorové analýzy je dospět k co nejvíce na sobě nezávislým faktorům, což se provádí pomocí tzv. rotace faktorů. Identifikace a pojmenování konkrétního faktoru vychází z obsahu interkorelujících proměnných [15].

Faktorová analýza přinesla mnoho pozitivních, ale i v určitém pohledu negativních důsledků pro celou psychologii. Pozitivním aspektem byla snaha o exaktní terminologii, která je definovaná co nejjednodušeji a která se snaží vyhnout dvojznačným definicím. Za další, možnost ověřitelnosti získaných dat i celých teorií. Přesto byla a je podrobována kritice. Například zvláště zdrcující kritice byla podrobena interpretace Cattellových faktorů, která má vycházet z obsahu interkorelujících proměnných. B. Zawadsky [in 15] považuje Cattellovu interpretaci faktorů za „*logickou nestvůru*“, za „*výtvar psychologického antitalentu*“ a „*jakousi intelektuální lehkomyšlnost*“ (srovnej výhody dotazníku PSSI - viz kapitola 6.5). Negativním aspektem vlastně celého behaviorismu byl odklon od vědomého prožívání a redukcionismus.

3.3.3.2 Pokus o syntézu Behaviorismu a Psychoanalýzy

Představiteli tohoto pokusu byli především **J. Dollard** a **N. E. Miller**. Jejich záměrem bylo především vytvořit eklektický systém, který by byl základem pro psychoterapii neuróz. Jimi navrhovaná teorie stojí na čtyřech pilířích: popudu, reakci,

signálu a zpevnění. Dobrým příkladem pro pochopení vzájemných vztahů je model konstrukce Rosenzweigova frustračního testu (viz kapitola 4.2.5.3). V jejich pojetí je nevědomí tvořeno popudy a reakcemi, které nebyly nikdy verbalizované – z tohoto důvodu bývá často konfliktní. Přestože je jejich koncepce zajímavá a v mnohém eklektická, je zde stále velký redukcionismus způsobený behaviorismem. Mechanismy, které vstupují do výsledných reakcí jsou většinou mnohem složitější [15].

3.3.4 Školy ovlivněné fenomenologií

S fenomenologií se pojí především jména: **Edmunda Husserla** (žák Carla Stumpfa), **Sorena Kierkegaarda** a **Martina Heideggera**. Ať už tyto autoři rozvíjely své myšlenky různými směry, měli společné východisko. V případě zkoumání různých jevů se musíme oprostit od naší předešlé zkušenosti nebo si jí musíme alespoň být vědomi. To co opravdu můžeme nahlížet je jen naše vědomí (popř. „bytí“). Hlavní metodou tedy bude introspektivní analýza. Fenomenologie se zabývá takovými otázkami jako je smysl lidského bytí, svědomí, zodpovědnost, víra atp. Není deterministická a člověk zde není zbaven vlastní vůle [45].

3.3.4.1 Daseinsanalýza

Tento směr se pokouší pacientům porozumět na jejich úrovni. Daseinsanalytici se snaží porozumět vnitřnímu světu neurotika či psychotika. Nevyvrací jim jejich přesvědčení a neinterpretuje (do jisté míry) jejich stavy. Snaží se je naučit uvědomovat si jejich existenci a vlastní podílu na ní. Hlavním cílem terapie je rozvíjení pacientových dovedností a pacient by se měl stát sám sebou. Hlavními představiteli tohoto směru byli **Ludwig Binswanger** a **Medard Boss** [19].

3.3.4.2 Humanistická psychologie

Jedná se o významný směr americké psychologie, který vyzdvihuje lidský potenciál spojený s potřebou seberealizace. **Abraham Harold Maslow** je znám především díky své hierarchii potřeb. Místo aby se zaměřil na srovnávání osobnostních rysů či na patopsychologii, zaměřil se na slavné osobnosti a provedl s nimi rozsáhlé studie. Popsal u nich takové vlastnosti jako odstup a potřeba soukromí, nezávislost na kultuře a prostředí, smysl pro humor bez nepřátelství, originalita a sebetranscendence [45].

Dalším významným představitelem tohoto směru je **C. R. Rogers**. Jeho pojetí se opírá především o klinickou praxi, ale je znám i svým důrazem na výzkum (postupný vývoj během terapie). Jeho výchozí postuláty pro psychoterapii jsou: akceptace, autenticita a empatie. Podle Rogerse jsou to základní a nutné, ale i zcela postačující podmínky, jak pro osobnostní růst jedince, tak i pro psychoterapii [20] [46].

Z humanistického směru vychází transpersonální psychologie, což není podle výše uvedeného překvapující. Její hlavní oblastí zájmu se stává sebetranscendence, tedy sebe-přesah. Na základě nových poznatků – především kvantové fyziky a výzkumu změněných stavů vědomí – poukazuje na možnou změnu celého našeho paradigmatu vnímání světa. Novým východiskem by mohlo být tzv. holografické vědomí²³ [21].

3.3.4.3 Gestalt psychologie a Gestalt terapie

Slovo Gestalt pochází z německého jazyka a znamená tvar, celek, vzor či struktura. Gestalt psychologie se kriticky vymezovala k Wundtově psychologii a k behaviorismu. Hlavní výzkumnou metodou byla především fenomenologie. Gestaltisté odmítali redukci vnímání na počítky, ale zdůrazňovali, že určité tvary či struktury jsou přítomny nejen ve vnímání, ale i myšlení a cítění.

Hlavními představiteli byli **Max Wertheimer** (zformuloval základní tvarové principy percepční organizace), **Wolfgang Köhler** (definoval vznik vhledu do problémové situace, čímž podrobil behavioristické principy učení u člověka a vyšších primátů silné kritice) **Kurt Lewin** (je znám především díky své teorii pole – tj. životní prostor jedince na

²³ Holografické vědomí je koncept, který poukazuje na to, že naše vědomí by mohlo být podobné povahy jako holografický obrázek, kde každá jednotlivá část obsahuje informaci o celku. Z toho plyne závěr, že naše vědomí nevzniká v nás, ale my se pouze podílíme na celkovém vědomí a dosahuje jen určitého stupně poznání. Tento koncept v mnohém připomíná východní filosofii myšlení [21].

něž působí mnoho sil jež usměrňují jeho chování) a **Kurt Kofka** (zabýval se vývojevou psychologií a napsal několik významných publikací týkajících se principů gestalt psychologie [45]).

Gestalt terapie není totožná s gestalt psychologií. Jedná se spíše o neo-neopsychoanalytický směr terapie. Z gestalt psychologie se inspirovala především teorií pole K. Lewina a některými tvarovými principy.

Zakladatelem gestalt terapie byli **Frederick Perls** s jeho ženou **Laurou**. Perls byl původně analytik a gestalt terapie je silně ovlivněna S. Freudem, A. Adlerem, C. G. Jungem, O. Rankem, W. Reichem a mnohými jinými (Perls se často nadchl a inspiroval těmito velikány na poli psychologie a pokoušel se jednotlivé poznatky integrovat do svého systému). Gestalt terapie je dnes komplexní a dalo by se říci integrativní směr, který se mimo jiné zaměřuje na prožívání jedince „tady a teď“, na styly kontaktu a poruchy kontaktu jež jedinec spoluvytváří a na práci s tělem²⁴ [47].

3.3.5 Kognitivní psychologie

Kognitivní psychologie vznikla (v USA) jako reakce na stále širší poznatky z oborů psychobiologie, neurofyziologie, informační technologie i umělé inteligence. Jak je patrné zkoumá jevy jako je vědomí, bdělost, myšlení, paměť atd. a svoje poznatky opírá o biochemické procesy v CNS. Je to dynamicky se rozvíjející obor, který má v současnosti vůdčí roli v oblasti výzkumu, což je také dáno tím, že velké a dlouhodobé výzkumy jsou velmi finančně náročné (málo který výzkum může například být podpořen magnetickou resonancí a mít ještě reprezentativní soubor) [22][46].

V oblasti percepce například kognitivní psychologie podrobně zkoumá tzv. bottom-up a top-down theories, kterými se již zabývali gestaltisté . První – přímá percepce (pohled odspodu vzhůru) se uplatňuje především v učení se novým věcem. Například dílčí teorie prototypů hledá v psychice určité jednoduché struktury (prototypy) které jsou vysoce reprezentativní a podobné nějakému tvaru, ale nejsou zcela totožné. Z těchto prototypů nadále vzniká celkový obraz vnímaného jevu. Druhá teorie – vnímání jako konstrukce (pohled shora dolů) je v protikladu s teorií první. Její hlavní premisou je, že vnímané jevy spíše tvoříme v mysli, než že bychom je vnímali takové jaké jsou (viz jako Rorschachův

²⁴A především na jedincovo uvědomování si všech těchto stavů a procesů.

test v kapitole 6.3). Toto pojetí se blíží fenomenologickému vnímání okolního světa. Z výzkumů zabývajících se percepcí lze zmínit teorii korelací znaků²⁵ Davida Hubela a Thorstena Wieselera, kteří jsou nositelé Nobelovy ceny [22].

3.4 Geneze Já a vědomí v psychologii

„Jádro duchovní přeměny člověka ve všech bojových uměních je v oproštění se od vlastního já, od ego“. „Odvrhnete-li své ego a chtivost, celý vesmír bude váš“.

Morihei Uešiba [in 2]

„Má představa já je taková, že je to určitý druh komplexu (...který disponuje velkou silou přitažlivosti, jako magnet; přitahuje obsahy z nevědomí ...). Samozřejmě, že nejbližší a nejdražší komplex, který chováme v lásce, je naše já. Je vždy v centru naší pozornosti a našich přání a je to absolutně nepostradatelné centrum vědomí. Jestliže se já roztříští, jako u schizofrenie, ztrácí se veškerý smysl pro hodnoty a také věci se stanou nedostupnými pro volní reprodukci...“.

Carl Gustav Jung [23]

Následující text je pouhým shrnutím a zjednodušením práce „OTÁZKA JÁ V PSYCHOLOGII“ Vladimíra Řehana [48]. O genezi *Já* a původu našeho *vědomí* je napsáno mnoho odborných knih. Tato problematika je zásadní pro celou psychologii a já zde pouze nastíním její složitost a rozmanitost. Je důležité si uvědomit, že pro pojem *Já* se užívá mnoho termínů (Ego, I, Me, Self, Ipse aj.), které jsou často pojímány velmi odlišně - podle teorie z nichž vycházejí.

3.4.1 Práce Williama Jamese

Williem James byl mezi prvními, kdo se pokusil o systematické rozpracování otázky *Já* a *vědomí*. Inspirován Kantem rozdělil komponenty *já* na termíny „I“ (tj. čisté Ego, které je proudem *vědomí* a jeho podstata je mimi rámeček psychologie) a „Me“ (tzv.

²⁵ Na výzkumech se zvířaty dokázali, že určité neurony na sítnici v oku reagují jen na určitý podmět (určitým směrem orientované segmenty čar) a rozdělili buňky na simplexní a komplexní – tedy na ty které rozhodují o tom, zda se bude nervový signál šířit dál či nikoliv[22].

empirické ego – přístupné výzkumu). „Me“ dále rozdělil na *materiální já* (naše tělo, ale i naše peníze), *sociální já* (naše vztahy s ostatními) a *duchovní já* (naše zkušenosti, schopnost, ideály a hodnoty). Jeho „Me“ se tedy pojí se zážitkovou kvalitou vlastního sebepjetí. Zde se také nacházejí city sebehodnocení a z toho vyplývá, že jádro lidského usilování spočívá v aktech v zájmu Já, jeho zachování a povýšení [48].

3.4.2 Psychoanalyticky ovlivněné koncepce

O vývoji Ega dle Freudovy koncepce je již psáno také výše (viz kapitola 3.3.1). Častou námitkou proti této teorii byl její silný determinismus a opomenutí mezilidské komunikace.

Jeho dcera **Anna Freudová** rozpracovala Ego-defenzivní mechanismy a vyzdvihla jejich adaptační funkci (v prvních momentech zásahu).

Velmi srozumitelně a výstižně popisuje vztah já a vědomí **C. G. Jung** ve výše uvedeném textu. Poruchy vědomí, neurotické a psychotické fenomény vysvětluje posléze existencí inkompatibilních komplexů (tj. které jsou příliš protikladné vůči našemu vědomému já). Tyto komplexy se disociují do nevědomí a činí potíže [23].

Heinz Hartmann vypracoval koncept autonomie Ega. V toto pojetí už není Ego energeticky závislé na Id, ale disponuje autonomními funkcemi jako je percepce, paměť, myšlení, které nemusí být nutně konfliktní [48].

Velmi zajímavá (ale poměrně složitá) je koncepce **Heinze Kohuta** [24]. Ten oproti Freudovi předpokládá, že neurotické adaptační mechanismy jsou zcela jiné povahy než je tomu u poruch Self²⁶ a není možné dívat se na vývoj dítěte z nějakých elementárních jednotek (Ego, Id a Superego). Předpokládá, že pro vývoj zdravého Self u dítěte jsou nutné dvě podmínky. Za prvé – dobré „zrcadlení matky“ tj. schopnost matky dobře reagovat na potřeby dítěte (radostná akceptace, ale postupem času stále selektivnější reakce). To je důležité hlavně v nejranějších fázích vývoje (dítě si utváří základy svého Self tzv. transmutující internalizací²⁷). V pozdějším věku je důležitá „idealizace otce“. Pro dítě je důležité aby si mohlo idealizovat otce, který mu umožní s ním „splynout“. Je zde důležitý

²⁶ Kohut Self záměrně zcela nespecifikuje, ale základním předpokladem je, že koherentní Self je absolutně nezbytné pro další zdravý vývoj dítěte. Self se dotýká nejranějších zážitků – taktilní a vokální kontakt s rodičem; možnosti přiměřeného s plynutí s onnipotentním selfobjektem [24].

²⁷ Rudimentální psyché dítěte participuje na vysoce vyvinuté psychické organizaci selfobjektu – dítě prožívá citové stavy selfobjektu, jako-by by byly jeho vlastní [24]. Jednodušeji: dítě například reaguje na příchozí cizí osobu podle toho (pláč nebo smích), jakou emoci vyjádří jeho matka (radost nebo strach či úzkost).

fakt, že v případě neschopnosti dobrého zrcadlení matky může poruchu Self kompenzovat otec. Procesy zrcadlení i idealizace se mohou samozřejmě týkat obou rodičů.

3.4.3 Symbolický interakcionismus

Předchůdcem tohoto směru byl **C. H. Cooley**, jež zdůraznil rozhodující vliv druhých na self-konceptu jedince. Známy je jeho pojem „looking-glass self“, který naznačuje, že naše sebepojetí je závislé na naší představě toho, jak se jevíme druhým a představě toho, jak nás druzí posuzují.

Zakladatelé Symbolického interakcionismus byli **George Mead** a **Herbert Blumer**. Jejich předpokladem bylo, že pro vývoj Já je zásadní kultura a společnost, kde dochází k interakci. Svět člověk vnímá pomocí stále se rekonstruujičích symbolů.

Zastánci tohoto směru podrobili dosavadní metodologii výzkumů silné kritice [48] [25].

3.4.4 Personologie

Tento termín zavedl do psychologie **H. Murray** (v podobném pojetí ho užívá Marjorie Brierleyová [11]). Byla to reakce ,jak na zjednodušující behaviorismus, tak determinující psychoanalýzu. Personologie klade důraz na individualitu jedince, akceptuje vědomé i nevědomé mechanismy, soustředí se na jedincovy vnitřní zdroje a zkoumá jeho potřeby, které vedou k jeho chování [48].

Významným personologem byl **Gordon W. Allport**. Byl vždy zastáncem jedinečnosti a vědomé motivace člověka (většinou psychologů je známa jeho historka setkání s Freudem²⁸). Byl velmi skeptický jak k výzkumům na subhumánní úrovni, tak k přirovnání psychiky dítěte k dospělému, natož vytvoření modelu psychiky z patopsychologického modelu (proto navrhl termín „*funkční autonomie*“, podle které zralí dospělí lidé fungují na základě současných a budoucích faktů a ne dle minulosti). Důsledně rozlišoval mezi charakterem a temperamentem. Nejlepším východiskem výzkumu psychiky člověka je podle něj ideografický přístup (anebo kombinace obou přístupů).

²⁸ Při domluvené schůzce byl nervózní z ticha, tak začal vyprávět příhodu z cesty. Popsal chlapce jež měl fobii za špíny a jeho upjatou a dominantní matku. Freud se ho poté zeptal jestli to byl on? Vykořeněný Allport byl zklamaný z toho, že Freudovi ušly jeho neotesané a mladistvé ambice [16].

Strukturu osobnosti popsal pomocí rysů osobnosti (relativně stabilní charakteristika člověka) a již zmíněné „*funkční autonomie*“ (variabilní složka). Pro složku osobnosti, která si je vědomá své existence, zavedl termín „Proprium“²⁹ („*to, co je osobnosti vlastní*“). Zdráhal se používat pojmy jako je Ego či Self. Uvědomoval si nedořešené filosofické dilema, které se týká podstaty člověka a nechtěl vytvořit „osobnost v osobnosti“. Tento prvek jeho teorie osobnosti byl a je často kritizován [16] [48].

3.4.5 Pozornost a vědomí v Kognitivní psychologii

Kognitivní psychologové považují pozornost a vědomí za adaptační mechanismy, které se vytvořili během evoluce. Mechanismus pozornosti rozdělují na vědomé a nevědomé (zde myšleno jako automatické nebo bezděčné) procesy. Sternberg [22] píše: „*Vědomí má k orientované pozornosti bezprostřední vztah: zahrnuje jak pocit, že si něco uvědomujeme, tak obsah toho co si uvědomujeme – část toho může být pod prahem pozornosti*“. O vědomí a pozornosti kognitivní psychologové předpokládají, že jsou to množiny, které se překrývají, ale nejsou totožné, což vysvětlují právě tím, že část kognitivních procesů probíhá bez vědomé pozornosti (např. můžeme s někým hovořit, aniž bychom se soustředili na zavazování tkaniček, ale nezavážeme si je, pokud budeme plně v bezvědomí). Sternberg dále ve své knize píše: „*Vědomá pozornost kromě toho, že přispívá k celkové hodnotě pozornost, slouží v kauzalitě poznávacích funkcí třem účelům: a) sleduje naše interakce se zevním prostředím, udržuje povědomí o tom, jak se nám daří přizpůsobovat se situaci, v níž jsme (tzv. **monitoring**); b) propojuje naši minulost (vzpomínky) s naší přítomností (počítky), čímž dává zkušenostem pocit souvislosti, jenž by mohl být základem pocitu osobní identity; c) řídí, kontroluje a plánuje naše budoucí akce (tzv. **controlling**) ...*“.

3.5 Motivace

Motivace je jedním z ústředních témat psychologického bádání. Již odnepaměti se lidé pokouší interpretovat a predikovat lidské chování a jako vždy najdeme v psychologii

²⁹ Proprium se vyvíjí celý život. Odráží smysl pro tělesné Self, smysl pro kontinuitu sebeidentity, hrdost a sebeúctu, sebeobraz.

mnoho teorií jež mají na motivaci různý pohled³⁰. Plháková [26] shrnuje velké množství jednotlivých názorů a pohledů na motivaci do přibližně tohoto členění:

- a) Sebezáchovné motivy. Do této kategorie patří motivy, které zajišťují přežití jednotlivce (hlad, žízeň aj. - tento druh motivace se pojí s teorií drivů a homeostatickou regulací) i celého druhu (sexuální motivy, rodičovská péče). V této oblasti dominují tyto vlivné teorie: *Teorie instinktů*³¹, *sociobiologie*³² a *evoluční psychologie*.
- b) Stimulační motivy. Předpokladem je, že lidé potřebují pro své přežití vyváženost mezi stimulací a klidem. Na tomto poli je známá „*Teorie optimální úrovně aktivace*“, ta předpokládá, že příliš vysoká i příliš nízká aktivační úroveň organismu je vnitřně nepříjemná (nuda/napjatost, podrážděnost)³³
- c) Komplexní teorie motivace. V psychologii je několik významných teorií, které se pokoušejí o celkový pohled na lidskou motivaci. Mezi nejznámější patří *Teorie pudů*³⁴, *Murrayho teorie potřeb* a *Maslowova hierarchie potřeb*.
- d) Sociální motivy. Poslední dvě výše uvedené teorie podnítily výzkumníky k detailnějšímu a komplexnějšímu výzkumu sociálních motivů. Nehledali již nějaké komplexní modely lidské motivace, ale zaměřili se na konkrétní motivy a potřeby, které lze identifikovat a aplikovat v běžném životě³⁵.

³⁰ problematika motivace v psychologii je natolik obšrná a poplatná psychologickým teoriím (filosofii) z nichž vychází, že se prolíná celým tímto textem

³¹ Teorie instinktů předpokládá, že lidské chování je motivováno vrozenými tendencemi a vzorci chování (instinkty), které jsou typické pro různé podmětové vzorce. Příkladem právě může být sexuální chování, výběr partnera, péče o potomky, obrana teritoria aj.

³² Zakladatelem je Edward Wilson a jeho hlavní premisou je, že vzorce společenského chování jsou zabudovány již v genech

³³ Znamé jsou testy se senzoricou deprivací, které mohou vést až k vážným poruchám ve vnímání

³⁴ *Teorii pudů* nejvíce rozpracovala psychoanalýza. Pud je zde hraničním pojmem mezi somatickými a psychickými procesy. Podle této teorie jsou pudy základními dynamickými prvky lidské psychiky a jsou zdrojem veškeré životní energie. Mezi nejvíce diskutované pudy patří: sebezáchovný pud, sexuální pud (libido, Eros) a pud smrti (Thanatos).

³⁵ Mezi nejčastěji zkoumané potřeby patřily například: potřeba úspěchu, potřeba dominance a potřeba sdružování.

4. Lidská agrese

Podíváme-li se do novin, do knih, do učebnic dějepisu, zjistíme že v naší historii je mnoho období, které lze nazvat před a po válce. Od 2. Světové války nebylo chvíle, kdy by na Světě neprobíhal nějaký válečný konflikt. Války mohou mít mnoho důvodů: ekonomické a územní zájmy, střet náboženských vyznání nebo boj o politickou moc [27]. Jsou ovšem všechny války nemorální a zavrženíhodné? Lze například souhlasit s režimem v Severní Koreji? Mnozí biologové považují agresi (predátorskou) za klíčový komponent evoluce. Kdo nebo co určuje hranice morálního jednání? Na komplexnost jevu jako je lidská agrese se vždy musíme dívat z mnoha hledisek: současné epistémy, dále pak etiky, historie, psychologie, biologie a mnoha jiných vědních oborů.

4.1 Definice agresivity – agrese a souvisejících pojmů

Pojem agrese je velmi široký a zahrnuje rozmanité formy chování. Z tohoto důvodu je vymezení velmi obtížné a je vždy nutné upřesnit, z jaké teorie vycházíme. Přesto budou nyní následovat nejobecnější definice základních pojmů souvisejících s agresí.

Agresivita může být v nejširším slova smyslu chápána jako dispozice k agresivnímu chování.

Agrese je jakákoliv forma chování, jejíž cílem je záměrné ublížení či poškození. Často ji dělíme na *instrumentální* (kdy se stává prostředkem k dosažení cíle; emoční komponenta bývá slabší) a na *emocionální* (která je charakteristická přítomností silné negativní emoce). Z praktického hlediska ji můžeme dělit na *přímou*, *nepřímou*, *verbální* a *fyzickou*.

Asertivita je chápána jako jednání, které umožňuje jedinci prosazovat svá práva v rámci existujících zákonů.

Násilí může být jedním z projevů agrese a lze ho definovat jako záměrný pokus někomu fyzicky ublížit.

Hněv je silný emocionální stav, který často doprovází agresi, nemusí však být přítomen. Můžeme ho pociťovat jako spravedlivý bez zlosti a vzteku. Naproti tomu afekt je silně emočně prožíván a sebekontrola je výrazně oslabena – tendence k násilí je značná [28].

4.2 Agrese z pohledu biologických předpokladů a mentálních procesů

4.2.1 Neurofyziologické vlivy

Mnohé výzkumy jasně dokazují, že biologickou podmíněnost vztahující se k agresi nelze popřít. Většina poznatků vychází z výzkumů týkajících se struktury nebo neurochemických vlastností mozku (poškození a léze, ablace neurální tkáně, přímá elektrická stimulace mozku, vliv neurotransmiterů)

Mezi nejvíce citované oblasti mozku vztahující se agresi patří limbický systém (jedna z vývojově nestarších částí mozku), který je, mimo jiné, tvořen amygdalou (je považována za jeden ze zdrojů impulzů posilující agresi) a hippocampem (u něhož se předpokládá převážně inhibiční vliv na agresi). Další důležitou oblastí mozku je cerebrální kortex (mozková kůra), jež je plně rozvinut pouze u vyšších savců. Je plně zodpovědný za vyšší kognitivní funkce a je to právě on, kdo způsobuje ohromnou variabilitu lidského chování a díky němuž můžeme překonat naše vrozené instinktivní a impulzivní reakce. Je všeobecně známé, že lidé s organickým poškozením CNS mají problémy s kontrolou agrese a lidé s poškozením frontálního laloku reagují často impulzivní agresi, jsou dráždiví a náladoví [28] [29] [49] .

Na CNS mají také zásadní vliv hormony a mnohé z nich se uplatňují jako neurotransmitery (přenašeči nerv. vzruchů mezi neurony). Mnoho výzkumů se zaměřuje na vliv pohlavních hormonů na agresi. Nejvíce diskutovaným hormonem je testosteron (mužský steroidní hormon; je příčinou vzniku mužských pohlavních orgánů v embryonální fázi vývoje a je dokázáno, že mění i objem a strukturu buněk v hypotalamu – tzv. androgenizace). Některé výzkumy naznačují, že zvýšená sekrece testosteronu má vliv na míru agrese, a tím vzniká i předpoklad, že muži jsou agresivnější než ženy. Tato premisa se potvrdila jen částečně – musí být přítomny i jiné podněty, aby se agrese projevila, a ta se často projeví jen na verbální úrovni [28] [10].

Vliv testosteronu byl také zkoumán na mladých šimpanzech, kteří byli odděleni od skupiny dospělých, aby se mohl vyloučit vliv soc. učení. Potvrdilo se, že mladí samečci byli aktivnější a agresivnější než samičky – tyto rysy se ještě zvýraznily v období dospívání. **Averill** [30] ale dále doplňuje, že ve volné přírodě si i velmi agresivní samci vytvořili schopnost trávit většinu času v míru, společně odhánět vetřelce a společně lovit menší druhy savců.

Rohner [in 30] ve své multikulturní porovnávací studii, která zahrnovala 101 různých společností, dochází k závěru, že v 71% jsou mladí muži obecně agresivnější než mladé dívky, ale dodává, že s postupujícím věkem se míra agrese vyrovnává (muži jsou méně agresivní než chlapani a ženy jsou agresivnější než dívky), a dochází k závěru, že kulturní vlivy jsou důležitější než vlivy biologické.

Adriane Rich [in 30] je zcela přesvědčena, že míra agrese je u mužů i žen na velmi podobném stupni a je nutné vzít v úvahu všechny její formy. Jak sama říká: „ženská agrese není tolerována“ a ženské formy agrese se projevují podle společensky uznávaných norem.

S pokrokem vědy na poli neurofyzologie je každým rokem objeveno několik desítek zcela specifických neurotransmiterů, které působí v různých částech mozku zcela specificky, a snahou odborníků je mimo jiné najít i farmaka ovlivňující míru agrese.

Dnes už se s jistotou ví, že několik z nich dokáže na určitých místech agrese buď tlumit, nebo povzbuzovat. Patří mezi ně například: acetylcholin, noradrenalin, dopamin a serotonin.

Dalším velmi diskutovaným faktorem je vliv různých farmak a drog na úroveň agrese, ale i zde se setkáváme se zcela individuálními reakcemi při užití.

Přestože vliv biologických faktorů je zcela zjevný, nemůže vysvětlit ohromnou variabilitu lidského chování. Máme-li se pokusit zmapovat lidskou agrese, je zapotřebí zahrnout především kognitivní faktory [28].

4.2.2 Agrese a sex

V oblasti sexuálního chování, sexodiagnostiky a výzkumu je velmi důležité zmínit přínos české sexodiagnostické školy. Koncept sexuální agrese je zde vysvětlován pomocí sexuálního motivačního systému (SMS). **Kolářský** [50] zdůrazňuje, že tento koncept navrhuje diagnózu poruchy osobnosti ve vztahu k deviacím a odvolává se na to, že i muži kriminální, a tedy všelijak charakterově vadní, nezralí, nezdrženliví, agresivní nepáchají sexuální delikty. „Zdravá sexualita disponuje k zamilování s alespoň dočasnou pudovou potřebou oddanosti muže a věrnosti ženy, k volbě partnerky z jiného rodinného klanu a hlavně: normální erotický zájem vylučuje skutečnou agresivitu“ ... „Skutečný odpor ženy je opakem erotiky a kazí normáloví milostný prožitek“ (srovnej s kapitolou 4.2.5.5). Znásilňující nedelegant by si přál ženinu co nejplnější erotickou součinnost. Stelarr [in 50] dodává, že fyziologie motivace zpochybnila tvrzení o propojení sexuality a agresivity

stejně jako dohady, že jsme všichni trochu homosexuální, sadističtí atp. K pochopení nesprávnosti těchto představ pomáhá koncept erotických priorit³⁶ [50] [51].

4.2.3 Emocionální agrese

Na agresi může být také nahlíženo jako na vrozenou reakci, která je odpovědí na reálné či domnělé nebezpečí. Má intenzivní fyziologickou a motorickou komponentu a je podnícena silnou excitací sympatiku. Označuje se někdy také jako impulzivní a jakožto taková nebývá promyšlená dopředu (někdy se stane, že instrumentální agrese, která není doprovázena silnými emocemi, se může vlivem situace změnit na agresi emocionální) a způsobuje obtížnou sebekontrolu. Většina vražd je spáchána v tomto stavu [28].

4.2.4 Agrese z pohledu psychoanalýzy

Dnešní psychoanalýza je v otázce agrese nejednotná a podle ní je to: „*Hypotetická síla, pud nebo princip, který jak se předpokládá, vyvolává četné pocity a četné akce. Agrese je často považována za protiklad sexu nebo libida, v kterémžto případě znamená destruktivní pud. Pojmu agrese se někdy používá jako synonyma destruktivity, ale není jisté, zda je primárním pudem, tzn. zda existuje agresivní, destruktivní pud jako takový, či zda je reakcí na frustraci*³⁷. *Není také jasné, zda je pudem s vlastními záměry, či zda poskytuje energii egu, aby bylo schopno překonat překážky na cestě za uspokojováním jiných pudů*“ [11].

Než přistoupíme k jedné z vlivných teorií (která vychází z psychoanalýzy) vysvětlující zdroj a směry agrese, je nutné učinit ještě několik poznámek. Zaprvé je nutné si uvědomit, že psychoanalýza považuje frustraci za nezbytnou ve vývoji ega. Zvláště patrné je to v modelu vývoje dítěte **M. Mahlerové**. Tento vývoj je i určující pro nastavení individuální prahové intenzity frustrace, tj. kdy je podnět vnímán jako frustrující (→ frustrační tolerance). Mahlerová to komentuje tím, že každé dítě musí projít „fází vzdoru“ a překonat jej, aby se zrodilo „psychologické já“. Touto samou cestou (ego-defenzivních reakcí) může reagovat ego i v případě pozdějšího ohrožení, aby zachovalo svoji integritu [15] [11] [20].

³⁶ K bližšímu seznámení s touto problematikou jsou zde citované zdroje velmi vhodné.

³⁷ Frustrace je „stav, kdy člověk je nebo byl přehlížen, kdy mu je nebo bylo bráněno, kdy je nebo byl zklamán“ [11]

4.2.5 Frustračně agresivní hypotéza

První verze frustračně agresivní hypotézy byla publikována v roce 1939 J. Dollardem, L. W. Doobem, O. H. Mowrerem, N. E. Millerem a R.R. Searsem. Autoři o ní tvrdili, že vycházela ze zdravého rozumu (rozbor lab. experimentů), z klinické praxe, ze sociálních a antropologických studií. Podle ní je „agrese vždy důsledkem frustrace, přitom zároveň existence frustrace vždy vede k nějaké formě agrese [31] [87].

4.2.5.1 Neal E. Miller

Tato definice byla příliš vymežující a neodpovídala pozorovanému chování, takže ji už v roce 1941 upravil Neal E. Miller [87]. Původní hypotéza podle něj nebrala na vědomí specifické okolnosti projevů agrese. Poukazuje především na takové fenomény jako je přemístění agrese na jiný objekt, změna formy agrese a možnost katarze. K tomu musíme ještě více přihlídnout k individuálním, fyziologickým reakčním vzorcům, k mechanismům učení a hlavně k tomu, co je sociálně žádoucí.

Původní hypotézu upravuje takto: Frustrace podněcuje k agresi, ale je to pouze jedna z možných reakcí. Agrese je často inkompatibilní se společenskými normami. Člověk zvažuje odměny a tresty v případě projevené agrese. Nemění však nic na tom, že jakoukoliv formu agrese předchází nějaká forma frustrace.

4.2.5.2 Robert R. Sears

Dalším, kdo kritizoval původní hypotézu, je Robert R. Sears. Podle něj je také velmi důležité přihlídnout k přirozeným podmínkám výskytu agrese. Největší význam přisuzuje naučeným instrumentálním reakcím, které v konečném důsledku rozhodují o formě reakce na frustraci. 1. Člověk může opakovat stále stejný postup, aby dosáhl cíle – což je spíše charakteristické pro zvířata a děti než pro dospělé. 2. Člověk může volit jiné prostředky, aby dosáhl cíle. 3. Může si zvolit náhradní cíl – což odpovídá psychoanalytickému konceptu sublimace a substituce. Je tedy patrné, že člověk může na frustraci reagovat zcela ne-agresivně – například racionálním rozhodnutím nebo pouhou vytrvalostí [88].

4.2.5.3. Saul Rosenzweig

Saul Rosenzweig [89] myslí, že reakce na frustraci se dá rozdělit do dvou hlavních typů. Z jeho výkladu je velmi patrný psychoanalytický koncept. První forma reakce je dána potřebou překonat frustraci („need-persistent“) – tedy jde o snahu najít řešení frustrující situace a zbavit se tím napětí. V druhé (ego- defenzivní) reakci je zvláště patrná snaha o zachování integrity ega. Je nutné poznamenat, že ve většině reakcí na frustraci jsou přítomny oba dva komponenty – rozdíl je dán pouze v převaze první či druhé formy reakce. Toto teoretické východisko bere jako pomůcku k analýze agrese. Společná fúze první a druhé reakce je považována za mechanismus „reakční formace“, která vede k inhibici impulsů, a tím k přemístění agrese pomocí sublimace či projekce .

4.2.5.4. Podpora upravené frustračně agresivní hypotézy

„**Geen** (1968) experimentálně dokázal, že frustrace způsobená neschopností dokončit úkol vedla ke stejně intenzivní agresi jako frustrace vyvolaná chováním lidí“ [28].

„**Berkowitz** (1983, 1989) [in28] dokazuje, že frustrace vede k agresi podněcením iniciace negativního afektu, který je spojen s agresi asociativními sítěmi. Negativní afekt je vyvolán událostí, situací, jež v člověku navozuje pocit odporu, nechuti, nepříjemnosti, averze. Tato nepříjemná zkušenost je spojena s příslušnými kognicemi, emocemi a expresivně motorickými reakcemi, které mají souvislost s tendencí k útoku či agresi nebo úniku ze situace“.

4.2.5.5 Agrese a sex z pohledu současné psychoanalýzy

Současná psychoanalýza předpokládá, že agrese vstupuje do samotného sexuálního zážitku, neboli že erotogenní potenciál zážitku bolesti je nutná podmínka uspokojujícího spojení s druhým při sexuálním vzrušení a orgasmu. Psychoanalytici předpokládají, že tato normální vlastnost přeměnit bolest na erotické vzrušení se neprojeví, když vztahu mezi matkou a dítětem dominuje silná agrese, a je pravděpodobně klíčem k erotickému vzrušení, jež si člověk navozuje, když působí utrpení druhým.

Kernberg [32] poukazuje na to, že zralý sexuální vztah zahrnuje některé sexuální aktivity při nichž je partner využíván jako „čistě sexuální objekt“ – sexuální vzrušení pak může být maximalizováno, pokud je v něm vyjádřena potřeba sexuálně „využít“ druhého člověka a „být jím využit“. Jestliže pár dokáže do svého sexuálního vztahu zabudovat polymorfní perverzní fantazie a přání, jestliže dokáže v soukromí objevovat a odkrývat sadomasochistické jádro sexuálního vzrušení, pak se může vzpoura muže a ženy proti konvenčním kulturním zvyklostem stát vědomou součástí jejich potěšení. Společné odkládání sexuálních tabu z dětství může rovněž upevnit kulturní a společenský život páru.

Z toho plyne závěr, že: ambivalence, jež je pro stabilní významné lidské vztahy typická, se aktivuje při sexuální styku, když dochází ke smíšení sexuálního a agresivního vzrušení. Pro člověka je tedy velmi důležité mít rozvinutou schopnost pro ambivalenci.

4.2.6 Kognitivní vlivy

Agrese je vždy směsicí emocionálních reakcí, jedincových hodnot a samozřejmě regulujících kognitivních vlivů – ty mohou být buď zdrojem agrese samotné (strategie k dosažení cíle), nebo její inhibice [28].

4.2.6.1 Inteligence

Dnešní společnost klade velmi vysoké nároky na jedince adaptabilitu. Nedostatečná intelektová výbava žáka ve škole se stává výraznou frustrací. Je-li dítě označeno jako „hloupé“, má to dalekosáhlé důsledky. Okolí se mu může vysmívat, může klesnout jeho hodnota i u vlastních rodičů. Vyvíjející se lehce zranitelná dětská psychika nemá mnoho možností, jak se s touto devalvující situací vyrovnat, a dítě se tak často stává agresivní. Tím více se stává neoblíbené. To vše dohromady ještě prohlubuje jeho intelektové nedostatky (začneme-li dítěti říkat, že je hloupé a nevychované, bude se tak i chovat) a vše se začne pohybovat v bludném kruhu. Je-li již dán do chodu tento agresivní model – jediná možnost žáka, jak si zachovat alespoň „nějakou“ sebeúctu – je velmi těžké jej modifikovat. Neméně významná je i emocionální inteligence a úroveň komunikačních dovedností, jež hrají důležitou roli v procesu adaptace, ale i ty jsou při hlubším mentálním defektu postiženy [28].

4.2.6.2 Fantazie a přemítání o agresi

Agresivní fantazie se ukázala jako docela dobrým prediktorem agrese skutečné. Tato fantazie je pravděpodobně již zpracována do určitého vzorce chování, potvrzují to mnohé projektivní metody (TAT, P-F Test).

Caprarova koncepce agrese považuje schopnost rychlého rozptýlení agresivních myšlenek za velmi podstatnou inhibiční složku agrese člověka. Prolongované agresivní přemítání a silná touha po odplatě často vede ke skutečné agresi [28] [33].

4.2.6.3 Atribuce záměru

Prisouzení záměru se týká především charakteru člověka a podstaty situace. Jde o rozhodnutí, kdy jedinec posuzuje úmyslnost záměru a nevyhnutelnost situace, jež vedly k agresi, a tím volí další postup jednání vůči agresorovi [28].

4.2.6.4 Atribuce motivu

Jde o rozlišení agrese z potěšení a agrese jako prostředku k dosažení cíle. Některé formy agrese nebývají označeny jako zlovolné a jsou proto bez negativní konotace (matka chránící dítě, trenér častující nadávkami svůj tým), a i některé formy odplaty za předcházející provokaci jsou do jisté míry tolerovány [28].

4.2.6.5 Atribuce předvídatelnosti

Posouzení okolnosti, zda jedinec mohl či nemohl předvídat důsledky svého chování, je dalším pohledem na jedincovu morální zodpovědnost. Poruší-li jedinec společenské normy, jelikož nebyl schopen rozpoznat nebezpečnost svého činu, je mu snadněji odpuštěno [28].

4.2.6.6 Informace, rozhodovací strategie

Lazaru a Folkman [in28] upozorňují, že je velmi mnoho faktorů, jež vstupují do konkrétní situace. Je to například možnost nadhledu nad celou situací, za předpokladu

dostupných informací. „Když má člověk dostupné prostředky umožňující mu vyhnout se nejhorsím důsledkům situace, pak ji lépe zvládne a snižuje se pravděpodobnost agrese v situaci frustrace“ .

4.3 Agrese z pohledu osobnostních vlivů

4.3.1 Morální aspekty osobnosti

Ve většině společností je záměrné ubližování hodnoceno jako porušování morálních norem. Morální aspekty osobnosti vždy souvisí s hodnotami daného jedince, ale hodnoty jako takové lze velmi těžko změřit a v různých situacích vystupují do popředí různé aspekty (především komplexy v Jungově pojetí, emoční labilita, nedostatek informací atd.), s nimiž se hodnoty jedince musí konfrontovat. Kohlbergova koncepce morálního usuzování zcela neobstála v reálných situacích a tedy úroveň morálního usuzování často neodpovídá jejímu praktickému užití [28].

Jeden z nejpropracovanějších pohledů na problematiku lidských hodnot podává **Erich Fromm** [34]. Jeho koncepce je natolik obsáhlá a propracovaná, že ji lze pouze zmínit. Jedna z výstižných myšlenek se týká zcela individuálního pohledu na lidské hodnoty. Je velmi obtížné ustanovit nějaké všeobecně platné normy a chtít po dítěti, aby je pouze pod nátlakem dodržovalo. Má-li se u člověka vytvořit autonomní morálka založená na porozumění, empatii a zcela lidských vlastnostech, je nutná osobní zkušenost, podporující prostředí a demokratický styl výchovy. Pouhé dodržování nějakých norem nemůže podle Fromma vést k opravdové lidské morálce.

4.3.2 Sebeúcta

V souvislosti s agresí se často mluví o vlivu sebeúcty na reakci ve stavu frustrace. **Tangney, Wagner a Fletcher** [in 33] zjistili, že lidé s nízkou sebeúctou často vyjadřují zlost a hostilní projevy, jež jsou podle nich způsobeny vlastním zahanbením. Také Jankowski poukazuje na silné pocity opovržení u členů gangů. Renzetti tvrdí, že za většinou domácího násilí lze najít jedince s nízkou sebeúctou.

Naopak **Baumeister, Smart a Boden** [in5] docházejí k závěru, že spíše vysoká než nízká sebeúcta povede pravděpodobně k agresí (zachování vlastního statutu). Dále u lidí,

jejichž proklamovaná sebeúcta je vysoká, avšak zároveň křehká, zranitelná, nestabilní a náchylná k pochybnostem, je silným zdrojem potenciální agrese. Wilson a Herrstein pomocí MMPI zjistili, že lidé depresivní, sebeodmítající, nesmělí a nejistí, jsou mnohem méně zastoupeni v populaci násilných osob.

Averill [in33] dosavadní studie shrnuje a tvrdí, že nelze dobře rozhodnout, zda v zátěži bude reagovat agresivně spíše jedinec s nízkou či jedinec s vysokou sebeúctou.

4.3.3 Typy agresivních reakcí a osobností agresivně disponovaných

Následující text odráží typické agresivní projevy se kterými se nejčastěji setkáváme. Zásadními proměnnými zde jsou: míra vnitřního puzení (impulsivnost, prolongované přemítání o agresi, neschopnost odpouštět, komplexy různého druhu atd.) a zábrany (inteligence, „vnitřní vyrovnanost“, ale i strach, úzkost). Dále je důležitý směr a typ reakce (dovnitř, ven či neutralizace; snaha o nápravu, ego-defenzivní reakce). Konkrétní závěry se nikdy neobejdou bez důkladné anamnézy.

4.3.3.1 Emocionálně reaktivní typ reakce

Tato reakce³⁸ je charakteristická svou prchlivostí, snadnou vznětlivostí či výbušností. Je zde rychlý přechod k impulzivnímu jednání při poměrně slabém vnějším či vnitřním podnětu. Do uvedeného typu reakce náleží i lidé s vysokou mírou dráždivosti a náchylnosti k emocionálním reakcím. Dráždivost je chápána jako stabilní tendence reagovat útočně dokonce na velmi slabé podněty. Náchylnost k emocionálním reakcím je stálou tendencí jedince zakoušet pocity nepatřičnosti nebo nepohody v situacích jen slabé frustrace [28].

4.3.3.2 Instrumentální typ reakce

„Pro osoby náležící do tohoto typu je charakteristické, že agresi uplatňují tehdy, chtějí-li vědomě uspokojit svoje potřeby, dosáhnout nějakého cíle, například získat peníze, moc, postavení apod.“[28]. V případě, že se tento typ reakce vyskytuje u antisociální

³⁸ V ROR tzv. destruktivní forma zpracování agresivity (Fb; Fs/-; extratenze; agr.obsahy; Zw-) Tzv. typ „kulometu“ [35].

poruchy osobnosti, je tato reakce z hlediska útoku nevypočitatelnější a tím se stává i nebezpečnější³⁹.

4.3.3.3 Osoby nadměrně kontrolující a kumulující svoje agresivní impulzy

Jedná se o osoby, které mají intenzivní puzení k agresi, ale potlačují jakékoliv otevřené projevy agrese⁴⁰. Nahromaděné napětí se u nich může v určitých situacích uvolnit a mohou spáchat i velmi krutý čin, který okolí absolutně nečeká [28]. Tato nevypočitatelnost je z hlediska útoku zdrcující. Mezi spouštěče patří alkohol, ale může to být i nežádoucí efekt anxiolytik [52].

4.3.3.4 Lidé mající potěšení z krutosti

„Násilníci⁴¹ tohoto typu mají potěšení výhradně z ponižování druhého, prožívají radost, mohou-li pozorovat strach u svých obětí. (...) Krutí jedinci si chtějí dokázat, že si zaslouží respekt jiných, neboť trpí úzkostí z toho, že jiní nedoceňují, jak jsou silní a mocní. Mohou se snažit nalézt smysl života v uplatňování extrémní kontroly nad jinými“ [28].

4.3.3.5 Poruchy osobnosti

Lze je definovat jako extrémně vystupňované povahové a charakterové rysy, které vedou k poruchám sociální adaptace⁴². Jedinec má takové vlastnosti, kterými trpí jeho okolí anebo on sám. Podle MKN 10 musí být odchylka zjevná alespoň ve dvou z následujících oblastí: 1. kognice (způsob vnímání, interpretování, utváření postojů) 2. afektivitě 3. zvládnání impulzivity a uspokojování potřeb 4. sociálního chování [53].

³⁹ Prvky této reakce lze především vyzorovat v rozhovoru a anamnéze. V ROR lze najít prvky antisociální poruchy osobnosti, ale jsou to pouhá vodítka (G+; odpovídající B; silný egocentrismus)! Musíme také odlišit tento typ reakce od konstruktivního zpracování agresivity! [35]

⁴⁰ V ROR tzv. typ „bomby“ – jde o lidi s častými odpověďmi FB (impulsivní, egocentrická emotivita), s vysokým G+ B+/o, F+/o (brzdící komponenty), popřípadě s četným Zw [35]. Agresivní tendence mohou být v rovině prožívání často převedeny do formy fantazie. Je nutné zde poznamenat, že agrese může mít i intropunitivní formu!

⁴¹ takovéto závěry lze udělat pouze z důkladné anamnézy a cíleného vyšetření. (vodítkem mohou být: egocentrismus, agresivní a hostilní obsahy k lidem)

⁴² Viz PSSI – kapitola 6.6

4.3.3.6 Osobnost s potlačenou agresivitou

Osobnost, která prožívá silnou agresivní ambivalenci, jelikož agrese je v rozporu s jejími hodnotami a názory. Freud již dávno popsal tento mechanismus (boj) silného puzení a silného superega. Je tedy zřejmé, že tuto kombinaci nacházíme především u úzkostných, fobických a obsedantně kompulzivních stavů⁴³ [36] [35].

4.3.3.7 Konstruktivní typ agresivní reakce

Agresivní tendence jsou integrovány a transformovány do sociálně užitečného jednání. Proband dokáže odkládat uspokojení svých potřeb a realizovat je v souladu se sociokulturními podmínkami, ve kterých žije. Agresivita se projevuje jako adekvátní průbojnost a schopnost trvat na svém⁴⁴ [28].

4.4 Agrese z pohledu sociálních vlivů

Každý člověk je od určitého věku vystaven socializačním vlivům, které mají zásadní význam pro jeho vývoj. Člověk ze své podstaty nemůže být nezávislý na svém sociálním okolí a tudíž lidskou agresi nelze seriózně studovat bez zřetele k celé společnosti.

4.4.1 Internalizace norem

Dítě, podle Freuda, investuje energii do svých rodičů, na kterých je zcela závislé. Aby si udrželo lásku rodičů, identifikuje se na základě trestů a odměn s jejich normami [36].

Bandura [37] považuje observační učení za jeden z hlavních principů socializace. Děti se totiž také mohou učit pouhou nápodobou modelů chování, jež považují za úspěšné. Podle něj není nutné soustavné posilování, ale stačí pozorovat různé modely chování a vidět jejich výsledky. Mimo jiné považuje za velmi důležité schopnost sebeocení („self-

⁴³ Možné projevy v ROR: Zw+; Fb-šok a šok červenou; žádné nebo ojedinělé agr. obsahy; - u úzkosti a fobických stavů. Zw a G+, B+, F+ (ovládání emotivity) a Dd (popř. D-olig) a agresivní obsahy - u OCD

⁴⁴ V ROR Zw+; dobrá sukcese; dobré ovládání emotivity [35].

reward“) u dítěte, jež považuje za jeden ze silných faktorů inhibice agrese. Sebeocení podle něj má významnou roli v procesu získávání sebekontroly.

4.4.2 Vliv skupinových norem

Chce-li si člověk udržet náklonnost a pozornost svých nejbližších lidí, musí se do určité míry podřizovat celý život těmto skupinovým normám. Máme-li zkoumat agresi, je vždy nutné zjistit subkulturní normy a pozici jedince v dané společnosti [28].

4.4.3 Společnost a agrese

Ve spojitosti s agresi se mluví o mnoha dalších fenoménech souvisejících se společností. Výzkumy se často zaměřují na chování lidí v davu tzv. efekt deindividuace, vliv masmédií, rasismus, deviantní pornografii apod.

Většina dnešních teorií zabývajících se agresi, musí akceptovat vlivy biologické, osobnostní a kulturní, chce-li vysvětlit podstatu lidské agrese. Je to úkol velmi náročný a nějaké vše-vysvětlující syntézy se možná nikdy nedočkáme [28].

5. Přehled výzkumů o bojových uměních

V oblasti bojových umění lze nalézt mnoho výzkumů, ale pouze některé jsou z metodologického hlediska dostatečně podložené. V česky psané literatuře jsem našel několik diplomových a disertačních prací zejména z Fakulty sportovních studií (MU), které se zabývají bojovými uměními, ale pro mojí práci nebyly použitelné.

Zásadní a nejčastěji citované psychologické výzkumy o vlivu bojových umění na psychiku člověka, shrnul ve své práci „*Psychosocial Benefits of the Martial Arts: Myth or Reality?*“ **Binder** (1999) [90]. Bohužel nebylo vždy možné získat originální texty výzkumu pro jejich nedostupnost nebo pro jejich finanční náročnost⁴⁵. Byl jsem tedy v některých případech nucen spokojit se i s pouhými souhrny těchto výzkumů nebo s jejich reinterpetacemi.

5.1 Vliv bojových umění na psychiku

Většina výzkumů se zaměřila na dlouhodobější sledování účinků v bojových uměních, tedy na sledování vybraných jevů třeba před a po půl roce intenzivního cvičení. Ojedinelejší jsou výzkumy, které sledovaly bezprostřední změny po cvičení. **Liu, Mimura, Wang et al.** (2003) [91] dokládají, že cvičení Tai chi pomáhá snížit hladinu stresu v náročné situaci (u pokročilých je efekt dlouhodobý). Vzorek sestával z 24 žen (začátečnice a pokročilé; ve středním věku) Monitorovala se především aktivita mozku (EEG), tepová a dechová frekvence, sledoval se i svalový tonus (EMG) před, během a po zátěži. Naopak **výzkum McGowana** (1991) [in90] žádné změny v oblasti redukce tenze a úzkosti po jediném cvičení Karate nenachází.

Z relativně velkého množství dlouhodobějších studií, které podporují tvrzení, že bojová umění v obecnosti snižují agresivitu, úzkostnost a míru neuroticismu a naopak zvyšují nezávislost, sebevědomí a sebehodnocení, lze jmenovat například tyto studie:

O redukci agresivity v tradičních stylech bojových umění (zde tradiční Karate) informují dvě **Nosanchukovi studie** (Nosanehuk, 1981; Nosanchuk and MacNeil, 1989) [in90] [in92] [in93]. První studie se zúčastnilo 42 mladíků a potvrdila, že tradiční bojová umění nemají za následek zvýšení agresivity. Následující studie potvrzovala, že za redukcí

⁴⁵ Při pátrání jsem našel i několik novějších studií.

agresivity je spíše vliv bojového umění než „*negativní selekce*“ (zde myšleno jako záměrné opouštění výuky žáky pro jejich nespokojenost).

Tato zjištění podporuje i známá a snad nejčastěji citovaná **Trulsonova studie** [in90] [in93] [in94] vlivu bojových umění („*forma terapie*“) na delikventní mládež, která navíc do designu výzkumu zařadila 2 kontrolní skupiny⁴⁶. Použité metody: MMPI a JPI (Jackson Personality Inventory). Všechny tři skupiny měli stejného učitele; 1. skupina se učila tradičnímu Taekwon-do; 2. skupina taktéž trénovala Taekwon-do, ale moderní (sportovní) bez tradiční etikety; 3. skupina trénovala basketbal a jiné míčové hry. Výuka probíhala třikrát týdně po dobu šesti měsíců. U první skupiny se zredukovala agresivita a úzkost, vzrostlo sebehodnocení a sociální dovednosti, naopak u 2. skupiny se paradoxně agresivita a tendence k delikvenci zvýšily, 3. skupině se mírně zvýšilo sebehodnocení, ale nic jiného se nezměnilo. I po roce se první skupina jevila celá nedelikventní, zatímco druhá zůstala stále delikventní. Po ukončení výzkumu se mnoho studentů z druhé skupiny začalo taktéž věnovat tradičnímu Taekwon-do.

Novější je studie vlivu bojových umění také na problematickou mládež, která se realizovala v Belgii: (**Meganck, De Bourdeaudhuij, Van Poucke et al.** 1997) „*Bojová umění: jak se naučit nebojovat*“ [92]. Vzorek se skládal z 12 dětí (4 dívky, osm chlapců; 7-14 let). Výukou bylo tradiční Taekwon-do (za přihlížení pečovatелů) s důrazem na etiku (kdy a jak se smí taekwondo použít). Velká snaha učitele (první z autorů) předat co nejvíce a být vždy k dispozici. Trénink probíhal ve skupinkách 4 dětí pro intenzivní a individuální přístup; jedna hodina týdně po 4 měsíce (celkem 12 hodin). Byla realizována kontrolní skupina po půl roce. Pro kvantitativní analýzu byly použity tyto metody: BDI (Buss-Durkee Aggression Inventory) SDQ II (Self-Description Questionnaire II), STAI (for children – tj. forma A). Pro kvalitativní analýzu byl vyvinut dotazník TEQ („*training evaluation questionnaire*“); učitel vedl pozorovatelský deník; byla vedena otevřená interviu s účastníky výzkumu a interviu s pozorovateli.

Nebyly nalezeny žádné signifikantní rozdíly v pozorovaných škálách agresivity, úzkosti a sebehodnocení. Jedinou zaznamenanou změnou byl určitý rozdíl ve skórech resentimentu mezi kontrolní a experimentální skupinou (experimentální skupina se jevila o něco přístupnější ke druhým; menší míra pocitů křivdy) Autoři se odvolávají na to, že 12

⁴⁶ Mnohým studiím bohužel chybí kontrolní skupiny, které by potom mohli prokazatelně potvrdit specifické účinky bojových umění, které nejsou přítomny například ve sportu, či jiných aktivitách.

hodin nemusí být postačující doba ke změně v těchto spíše stabilních rysů osobnosti; některé děti nebyly také pro svůj věk schopni dostatečně porozumět dotazníkům⁴⁷.

Naopak kvalitativní analýza nasvědčuje, že bojová umění mají na děti vliv. Autoři například zmiňují, že šest dětí by chtělo pokračovat dále a tři by to zvažily. Autoři byli překvapeni, protože tyto děti se podle nich intimnějšího kontaktu obávají⁴⁸. Z některých výroků dětí jsem byl trochu rozpačitý, protože autoři píší, že se s dětmi filosofickým aspektům nevěnovali a otázky v interwiev byly otevřené: „...*baví mě možnost vyjádřit svojí energii...*; ...*ubráním se, aniž bych zranil někoho jiného...*; ...*je to dobré pro charakter...*; ...*dokáži se lépe kontrolovat...*“ At' tak či tak pozorování pečovatelů potvrzuje, že děti v konfliktech s ostatními dětmi, nikdy naučené techniky nepoužili a po tréninku i během jiných dní se nejevily agresivnější. Dvou dětem posléze pečovatelé opravdu dovolili navštěvovat regulární školu Taekwon do.

Na závěr autoři kritizují teorii sociálního učení, která nebere v potaz všechny proměnné a často byla v rukou oponentů⁴⁹. Autoři zde zmiňují, že mnohem více než o bojové techniky jde v bojových uměních o naučení se sebekontroly a respektu k ostatním. Poukazují také především na osobní motivaci a metody učitele, které hrají významnou roli v celém tomto procesu.

Na místo kontroly („*locus of control*“) je zaměřena **Sansoneho práce**: „*Tae Kwon Do Achivement and Locus of control*“ [95]. Studie se zúčastnilo 47 dětí (od 7 do 17 let). Děti byly rozděleny do dvou skupin: na nováčky a na pokročilé. Použitou metodou byla: „*Nowicki-Strickland Locus of Control Scale*“. Pomocí t-testu byla signifikantně potvrzena hypotéza, že Taekwon-do má vliv na místo kontroly a to směrem k vyšší internalitě⁵⁰.

Kurian, Caterino a Kulhavy (1993) [in96] [in90] porovnávali úzkostnost, nezávislost a dominanci pomocí 16 PF u nováčků (do 1 a půl roku zkušenosti) a pokročilých v Taekwon do. U pokročilých našli signifikantně nižší úzkostnost a signifikantně vyšší míru nezávislosti. S Kurianem et al. nesouhlasí **Layton** (1993) [in96], který poukazuje na to že jeden a půl roku je příliš dlouhá doba. Po této době se již žáci cítí být platnými členy kolektivu a mnoho jiných studií již neshledává významné rozdíly mezi středně pokročilými a značně pokročilými. Dále upozorňuje na to, že je potřeba více

⁴⁷ Takovéto závěry bohužel snižují váhu celého výzkumu. Autoři nám nepodávají vysvětlení, proč byla výuka omezena na jednu hodinu týdně a proč byla skupina dětí takto nehomogenní. Dodatečné hypotézy tedy spíše poukazují nedomyšlenost celé studie a na alibismus v interpretaci výsledků.

⁴⁸ Autoři sice uvádějí, jak došli k takovému závěru, ale myslím, že tyto děti jsou vděčné za cokoliv.

⁴⁹ Známa je experimentální studie Alberta Bandury, která dokazuje, že skupina dětí která sledovala film, kde dítě zacházelo agresivně s umělou figurínou panáka a bylo za to následně odměněno, vykazovala posléze tytéž agresivní prvky při hře s touto figurínou, na rozdíl od skupiny dětí, které tento film neviděly.

⁵⁰ člověk přejímá zodpovědnost za svoje chování – „*je pánem svého osudu*“

dlouhodobých výzkumů (s větší rozmanitostí stylů) v reálném prostředí, abychom opravdu mohli rozhodnout, zda bojová umění snižují agresivitu, nebo zda vydrží jen ti, co vykazují nejnižší úzkostnost a agresivitu.

5.2 Snaha o vymezení specifických vlivů v bojových uměních

O rozdílech mezi bojovými uměními a sportem již pojednává výše zmíněná Trulsonova studie. Je ale i mnoho dalších studií, jež potvrzují specifický vliv bojových umění (zamítají pouhé fyzické vybití a vliv sociálního kontaktu). Jako příklad lze uvést **Pyechovu studii** (1970) [in90]. Judisté se jeví jako bezstarostnější, vřelejší a skórovali níže v oblasti násilnosti, než jiní sportovci. Lidé praktikující Tai ji se jeví životně spokojenější než lidé věnující se fitness – **Kutner et al.** (1997) [in90].

O rozdíly mezi jednotlivými styly bojových umění se zajímá **Reddinova** (2001) [96] **pilotní studie**: „*Pilot Study into the Psychological Differences Between Martial Arts*“. Porovnávanými jsou: Taekwon-do, kung fu (styl Bílého jeřába) a Aikido. Zúčastnilo se celkem 45 studentů z těchto škol, ale pouze polovina vyplněných dotazníků byla kompletní. Jedním z cílů této pilotní studie bylo vytvořit dotazník, který by postihoval specifické rysy v různých bojových uměních. Tento dotazník („*The Martial Arts Differences Scale*“) se skládá z těchto osmi sub-škál: 1. tradice; 2. tvrdost / měkkost (ofensivní / defenzivní techniky); 3. vnitřní / vnější (podle důrazu na vnitřní energii); 4. sparing (návky ve dvojici); 5. formy (virtuální nácvik boje); 6. fyzická cvičení (fitness v bojových uměních) 7. dril (zdokonalování již naučeného); 8. meditace. Z psychologických testů autor použil: BDI (Buss-Durkee Aggression Inventory), Levensonovu škálu (Levenson's Internality, Powerful Others, and Chance scales), Learyho škálu sociální úzkosti (Interaction Anxiousness Scale) a Rosenbergovu škálu sebehodnocení (Rosenberg's Self-esteem scale).

Závěry této studie byly pro mne v mnohém inspirující. Přestože vytvořená škála („*The Martial Arts Differences Scale*“) byla zajímavá a snažila se postihnout specifické znaky různých bojových umění, nedokázala je dostatečně diferencovat⁵¹. Sám autor v diskuzi naráží na to, že bojová umění jsou širokým pojmem, ale přesto věří, že po

⁵¹ Výsledky pouze naznačují, že škola kung fu dosahovala nejvyššího skóre v agresivitě; Taekwon-do škola si velmi cení tradice a fyzických cvičení, žáci se hodnotí výše na stupnici sebehodnocení a internality; škola Aikido měla nejvyšší skóre v internalitě, ale i na škále sociální úzkosti; nízkého skóre dosahovala v oblasti agresivity a negativismu.

úpravách může být tato škála užitečná⁵². Pro autora byly největším zklamáním psychologické škály, které nenašly skoro žádné signifikantní rozdíly mezi jednotlivými styly.

Suler (1993) a **Seitz et al.** (1990) [in90] poukazují na to, že v rovině teoretické i praktické mají bojová umění mnoho společného s psychoterapií – zacházení s vnitřní energií, učení se udržovat distanc, načasování, koncentraci, předvídání reakce oponenta. Jako nejzásadnější uvádějí uvědomování si sebe sama a světa kolem nás.

5.3 Rekapitulace

Několik výše citovaných studií naznačuje, že bojová umění mají skutečně nějaký vliv na lidskou psychiku. Bohužel většina těchto studií je ošetřena pouze kvantitativní metodologií a autoři znovu a znovu přemýšlejí o míře specifických vlivů, které jsou v bojových uměních přítomny. V mnoha případech navrhují pro příští studie otevřený kvalitativní přístup, který by mohl lépe osvětlit mnoho věcí. Nemohu se také zbavit dojmu, že studie, které nepotvrdily hypotézy o pozitivním vlivu bojových umění, jsou všelijak bagatelizovány a strkány takzvaně do šuplíku.

Rozlišit jednotlivé vlivy bude velmi složité. Autoři zmiňovaných studií se zamýšlejí především nad několika hlavními oblastmi: vliv filosofie daného stylu; vliv specifických vlastností daného stylu a vliv učitele.

Právě vliv učitele je v mnohém jistě zásadní. Učitel je vždy určitým vzorem a jeho vlastnosti, motivace a charakter mohou podstatně ovlivňovat psychiku žáků.

⁵² Z této škály je patrné, že byla inspirována pouze obecnými pojmy, které se vyskytují v bojových uměních. Je tedy již předem omezena a bez kvalitativní analýzy tohoto prostředí zcela jistě nepostihne i třeba mnohem důležitější a zásadnější rysy bojových umění.

6. Metodologie

Bojová umění jsou komplexním fenoménem, který se často spojuje s vlivem na lidskou psychiku. Z přehledu výzkumů, které se zabývaly bojovými uměními je zřejmé, že více než důkazy o tom, zda bojová umění mají či nemají tento vliv, by bylo dobré tuto oblast nejdříve zmapovat, abychom se již mohli posléze lépe zaměřit na specifické zkoumané jevy. Proto jsem se ve své práci rozhodl pro použití kvalitativních výzkumných metod. Pojímám tedy svůj výzkum jako explorační a nikoliv jako verifikační. Mou snahou je zaprvé zachytit bojová umění z pohledu učitelů, tak abych předem zcela neomezil jejich rozmanitost a za druhé i jejich vybrané osobnostní rysy a jejich motivaci. V rámci své mapující studie jsem využil semistrukturované interview, které jsem podpořil Rorschachovým testem (ROR) a dotazníky: BDI (Inventář agrese Busse a Durkeeové), PSSI (Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti) a MP (Motivační profil).

6.1 Obecné charakteristiky kvalitativního přístupu

Kvalitativní přístup je již v dobrém povědomí v oblasti výzkumů v humanitních vědách a myslím, že není potřebná jeho neustála zevrubná obhajoba vůči přístupu kvantitativnímu a bude tedy v této práci dostačovat jeho pouhý nástin.

Je ještě jednou dobré zmínit, že rozdělení metodologie na kvantitativní a kvalitativní je víceméně umělé. I v kvalitativní metodologii lze například výpovědi z interview kategorizovat a následně hodnotit statisticky a naopak neexistuje možnost, jak statistická data zpracovat jinak, než za použití kvalitativní práce.

Kvalitativní výzkum má své kořeny v hermeneutice a fenomenologii, nesouhlasí s existencí jediné pravdy a pozice výzkumníka, je zde spíše reflektována nežli omezována. Na rozdíl od kvantitativního přístupu zde není cílem ověřit či vyvrátit hypotézy, ale prozkoumat široce definovaný problém, který se může v průběhu výzkumu začít jevit i ve zcela jiném světle. V kvalitativním výzkumu se objevují termíny jako: „*jedinečnost a neopakovatelnost*“ (některé fenomény se mohou vyskytnout pouze jednou v životě), „*kontextuálnost*“ (musíme vzít v úvahu místo, čas, momentální situaci), „*reflexivita*“ (již zmíněné vědomí výzkumníka, že se na zkoumaných jevech spolupodílí). Popisuje, analyzuje a interpretuje nekvantifikovaná či nekvantifikovatelná data. I přes svojí určitou otevřenost, jasně definuje etická pravidla týkající se výzkumu [17] [54].

Validita v kvalitativním výzkumu je velmi diskutovanou otázkou. Zjednodušeně řečeno validita obecně odráží pravdivost výsledků zkoumaného jevu v daném výzkumu, tedy přesvědčivost a podloženost presentovaných dat. V kvalitativním výzkumu mají validizační procedury obvykle nenumerický charakter, spolehlivost dat zde především spočívá v jejich kontextuálnosti a empirické zakotvenosti [17].

V kvalitativním výzkumu jsou již dobře rozpracovány metody a techniky kontroly validity. Techniky kontroly validity se týkají: získávání dat (triangulace metod, zdrojů dat, settingu), povahy dat (bohatost, popis, primárnost dat, saturace), role výzkumníka (přípravenost, orientace v problematice, ale i například triangulace osob získávajících data), výběru účastníků (reflektovaný výběr), analýzy a interpretace (triangulace analyzandů, teorií, dílčí postupy při analýze a interpretaci) aj. [17].

6.2 Polostrukturované (semistrukturované) interview

Polostrukturované interview řeší nevýhody nestrukturovaného a plně strukturovaného interview, je tím ovšem náročnější na přípravu. Základem je vytvořit určité schéma stálých otázek („jádro interview“), které se dotýkají daného tématu, tím ovšem neomezujeme možnost vytvářet další otázky i během rozhovoru či reflektovat získané odpovědi. Otázky by neměly být příliš uzavřené a měly by respektovat dostatečnou otevřenost pro nová a relevantní data. Základní schéma otázek by mělo reflektovat dosaženou úroveň poznání v této zkoumané oblasti, výzkumník by měl mít při sestavování otázek alespoň základní orientaci v této oblasti.

Výzkumník by měl, více než kde jinde, reflektovat svoje vystupování (určitá stálost projevu, která ovšem nemá narušovat osobní autenticitu) a dostatečně zohlednit prostředí v němž se rozhovor odehrává [17].

6.3 Nástin nejběžnějších fází a metod analýzy kvalitativních dat

Přes určitou rozmanitost metod jak uchopit kvalitativní data, najdeme v tomto procesu přibližně tyto fáze: kódování (proces identifikace a systematizace jednotlivých dat podle určitého kritéria), archivace kódovaných dat, propojování dat (hledání spojitostí, vytváření kategorií, trsů či gestaltů), komentování a doplňování dat (zasazování dat do širšího kontextu), vyvozování závěrů a verifikace (interpretace a konfrontace dat),

budování teorie a případné grafické mapování (pokus o grafické zachycení spojitostí mezi získanými daty). Je nutné si uvědomit, že tyto procesy se často vzájemně prolínají.

Mezi nejčastěji užívané metody analýzy dat patří: Deskriptivní přístup ke kvalitativní analýze (výrok vystihující tento přístup je tento: „kvalitní popis je lepší než zavádějící interpretace“), Dílčí přístupy analýzy kvalitativních dat (Metody: vytváření trsů, zachycení gestaltů, prostého výčtu, kontrastů a srovnávání aj.), Metoda zakotvené teorie a Obsahová analýza [17].

6.4 Rorschachova metoda

Jak psal jeden z našich předních odborníků na tuto metodu – Svetozar Nevole [38]: *„Především je to všeobsáhlost Rorschachova testu, jeho potencionální schopnost zachytit a zobrazit osobnost vyšetřovaného v celé její šíři a komplexnosti; jeho způsobilost ukázat exploranda tak plasticky, jako to činí sám život. ... Tato bohatost a všestrannost poznání psychiky vyšetřovaného, jakož i tvůrčí ráz duševní účasti vyšetřujícího je jistě jednou z oněch příčin, které činily Rorschachův test přitažlivým a zasloužily se o jeho všeobecné rozšíření mezi odborníky“.*

Vzhledem k výše uvedenému je tento projektivní test i stejně náročný na zkušenosti psychologa a na čas, který je mu nutný věnovat. Z Rorschachova testu lze odvozovat probandovu emotivitu (hloubka, zralost, celkové ladění aj.), do jisté míry nám napoví o jeho adaptaci v interpersonálních vztazích (vztahy k rodičovským postavám, erotické vztahy a především i vztah k sobě), přiblíží nám i strukturu myšlení a inteligenci. V neposlední řadě je to velmi citlivý nástroj k ověřování a k popisu různých psychických poruch [35].

Vyhodnocení a interpretace Rorschachova testu je natolik obsáhlý proces, že nemá žádný význam ho zde popisovat.

6.5 Inventář agrese Busse a Durkeeové

Autoři vycházejí z předpokladu, že agresivita je komplexní fenomén. Tento dotazník se skládá ze 75 otázek, které spadají do jedné z těchto osmi tříd: fyzická agrese, nepřímá agrese, popudlivost, negativismus, resentment, podezřívavost, verbální agrese, pocity viny.

Na otázky se odpovídá pouze ano nebo ne (existuje i kartičková forma). Hrubé skóry se násobí koeficientem, jelikož každá třída nemá stejný počet otázek. Pokud jde o normy, vyjadřují se autoři opatrně. V běžné praxi se nejvíce přihlíží k extrémním hodnotám skóru (maximální hodnota je 10) v daných třídách (za relevantní se někdy považují hodnoty vyšší než 5; u verbální agrese dosahují hodnoty vyššího průměru) [55A].

6.6 Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti

Tento inventář se v mnohém liší od dnes dominujících faktorově analyticky vypracovaných osobnostních testů. Jeho významným přínosem je syntéza teorie a klinické praxe. Tento inventář zohledňuje v praxi se vyskytující funkční kombinace, kognitivní styly, seberegulační funkce, temperamentové dispozice aj. Centrálním předpokladem teorie PSSI je, že tonické afekty a emoce oslabují vliv vyšších duševních funkcí (analytické myšlení a celostní citění) na regulaci cílesměrného chování a zvyšují působení elementárních funkcí usměrňujících chování (intuice, zvýšená vnímavost). Z tohoto pohledu mohou být poruchy osobnosti chápány jako patologické fixace na některé z těchto systémových funkcí [55B].

PSSI obsahuje těchto 14 škál neboli osobnostních stylů až poruch osobnosti:

- Sebejistý, sebezprosazující styl a disociální porucha osobnosti (Disociální porucha se vyznačuje nezodpovědným, bezohledným a asociálním chováním, jakož i chybějícími pocity viny při porušování norem).
- Nedůvěřivý styl a paranoidní porucha osobnosti (Paranoidní jedinci mají pocit, že jsou druhými využíváni a znevýhodněni, chovají dlouho zášť vůči druhým, nebo nedovedou odpustit. Jednání druhých lidí interpretují jako záměrně ponižující, znehodnocující nebo ohrožující).
- Rezervovaný styl a schizoidní porucha osobnosti (omezená intenzita prožívání a výrazů emocí; střízlivá věcnost; lhostejnost).
- Sebenejistý styl a úzkostná („vyhýbavá“) porucha osobnosti (zvýšená vnímavost pro kritiku, obavy z negativního hodnocení; plachost, vyhýbání se emočním výzvám).
- Pečlivý styl a nutkavá porucha osobnosti (porucha osobnosti se vyznačuje perfekcionismem a strnulostí, přísnými vnitřními normami. Tito jedinci kladou často práci nad zábavu, případně nad mezilidské kontakty).

- Intuitivní styl a schizotypní porucha osobnosti (zvláštní senzitivita pro vytušení jevů a možností jednání, k nimž nelze dospět logickým myšlením ani na základě intuitivní zkušenosti. V krajním případě tito jedinci zcela věří v jasnovidectví, telepatii atd.; působí excentricky a v sociálních situacích jsou krajně úzkostliví).
- Optimistický styl a rapsodická porucha osobnosti (příjemné až histriónské vystupování, kladný životní postoj; v patologickém vystupňování až neschopnost vnímat negativní stránky v sebeprožívání i v prožívání druhých).
- Ctižádostivý styl a narcistická porucha osobnosti (zvláštní výkonová orientace; podivné oblečení; elitářské umělecké prožívání; zvláštní vytríbenost ve vystupování, prožívaná velkolepost ve fantazii nebo chování; nedostatek vcítění a zvýšená citlivost vůči posuzování druhými).
- Kritický styl a pasivně agresivní, případně negativistická porucha osobnosti (klidný až flegmatický temperament, v odpovídající poruše lhostejnost a všeobecná pasivita i tam kde to není vhodné; tito jedinci vyjadřují svůj odpor nepřímo taktikou odkladů, otálením a „zapomínáním“).
- Loajální styl a porucha osobnosti vyznačující se závislostí (ochota vzdát se vlastních přání, pokud jsou v rozporu se zájmy blízkých osob - až neschopnost dospět k vlastnímu rozhodnutí nebo je uskutečnit. Obavy, že budou opuštěni).
- Impulsivní styl a porucha osobnosti typu borderline (v krajním případě instabilita sebeobrazu (identity), instabilita nálad, jakož i mezilidských vztahů).
- Příjemný styl a histriónská porucha osobnosti (v krajních případech přehnaná, společensky orientovaná emotivita a nadměrná touha být středem pozornosti. Tito jedinci vyžadují stálou pozornost, uznání a chválu. Chovají se přehnaně atraktivně až svůdně; vágní forma vyjadřování).
- Pasivní (klidný) styl a depresivní porucha osobnosti (pasivní základní rozpoložení, prohloubené prožívání citů vlastních i cizích, utlumené prožívání kladných podnětů. V krajní polaritě skleslost, pocity méněcennosti a nedostačivosti. Sebekritičnost, pocity viny).
- Altruistický styl a porucha osobnosti vyznačující se sebeobětováním (v krajní formě nadměrné sebeobětování, chronické podřazování vlastních potřeb potřebám druhých; neschopnost těžit se z příjemných zkušeností).

6.7 Motivační profil

Motivační profil je velmi jednoduchým nástrojem, který se používá k základní orientaci v hodnocení pracovní motivace jedince. Je vytvořen na základě sémantického diferenciálu. Bipolární škála se pohybuje v rozmezí 0 – 6 bodů. Dotazník je zaměřen na tyto faktory [56]:

- Vyhýbání se neúspěchu – Dosahování úspěchu (pocitů ohrožení, jedinec raději zůstává stranou, velké nasazení při pocitech viny – aktivita, snaha po seberealizaci)
- Zaměřenost na činnost a její obsah – Zaměření na úspěch (uspokojení z vlastní pracovní činnosti, radost ze samotného procesu – požadavek uznání, peněz, slávy, společenského postavení, soutěživost a soupeřivost)
- Zaměření směrem od podniku – Zaměření směrem k podniku (osobní nezávislost, odstup od podniku – výrazná identifikace s pracovním zařízením)
- Orientace na pocit bezpečí – Zaměření na riziko (vyhýbání se rizikovým situacím, preference klidného a bezpečného místa – rizikové místo stimuluje k vyšším výkonům, ochota pracovat i s rizikem fyzické újmy)
- Orientace na budoucnost – Zaměření na aktuální stav
- Skupinová orientace – Individuální orientace (ztotožnění se se skupinou až potlačení vlastní osobnosti – individualistické až egocentrické a bezohledné chování)
- Prosociální orientace – Zaměřenost na sebe
- Pasivita, klid – Činorodost (preferenci klidu a pohody při práci – aktivita, nelibost v monotónní práci, proměnlivé pracovní tempo)
- Orientace na morální uspokojení – Orientace na ekonomický prospěch

7 Výzkum

7.1 Výzkumné otázky

Ve své práci jsem se zaměřil na několik oblastí, které se dotýkají bojových umění. Mým záměrem je především poskytnout pohled na:

- motivaci u učitelů bojových umění
- vybrané osobnostní rysy, které především souvisí s agresivitou

Bojová umění jsou velmi komplexním fenoménem, který v případě motivace a agresivity není lehce uchopitelný. Ve své dřívější písemné práci jsem se zaměřil na adepty bojových umění a na jejich frustrační toleranci a vybrané osobnostní rysy (pomocí Rosenzweigova obrázkového frustračního testu a Freiburského osobnostního dotazníku; formuloval jsem i několik doplňujících otázek). Jak je možné tušit, vyhodnocená data nebyla příliš užitečná. Jediné, co jsem si z tohoto „předvýzkumu“ odnesl, byl pocit, že jakákoli data v této oblasti mohou být znovu a znovu zpochybňována (což je samozřejmě) už v samém základu, nejsou-li zachycena alespoň v určitých širších souvislostech. Objevily se tak zásadní otázky jako: *„Jak to můžete vědět - vy jste se jich na to ptal? Odráží výrazná intropunitivita či impunitivita u adeptů skutečně nízký výskyt fyzických konfliktů v jejich životě? Vy víte proč s tím začali? Nejsou tito lidé také mnohem více podezřívaví?“*

Tyto a mnoho jiných otázek byly dalším výrazným podměťovým materiálem pro tuto mapující studii. Mou snahou je tedy zohlednit tyto širší souvislosti, což má za následek onu určitou „nad-dimenzovanost“ použitých metod na straně jedné a malý počet účastníků výzkumu na straně druhé.

7.2 Výběr účastníků výzkumu

7.2.1 Metody výběru

V kvalitativním výzkumu se setkáváme s tzv. nepravděpodobnostními metodami výběru. Je tedy jasné, že získaná data se nezobecňují na celou populaci, ale využívají se

k budování a potvrzení určité teorie, kdy ovšem musíme mít vždy na paměti, že tato teorie se vztahuje ke konkrétní situaci (místo, čas atd.).

Klíčovými pojmy v těchto metodách jsou: saturace a antityp. Saturací se rozumí moment, který naznačuje, že další získávaná data pouze potvrzují budovanou teorii a nepřinášejí nové informace, které by byly v rozporu s touto teorií. Antityp můžeme definovat jako jev, který právě odporuje dosavadním výsledkům. Snahou výzkumníka by mělo být tyto jevy záměrně vyhledávat a konfrontovat s budovanou teorií. V tomto případě je to například záměrný výběr stylu bojového umění, který z jednotlivých obraných a útočných technik vyzdvihuje především jejich účinek na pohybový aparát a psychiku jedince [17] [39].

7.2.2 Kritéria výběru

Základními kritérii pro výběr participantů do výzkumu byly tyto jejich charakteristiky:

- aktivně provozuje vybraný styl bojového umění (viz dále)
- v ideálním případě je stálým učitelem tohoto bojového umění (vede vlastní školu, oddíl a zároveň se stále v tomto stylu zdokonaluje pod vedením svého učitele) nebo minimálně má takový dosažený stupeň, který opravňuje k vedení vlastní školy, přičemž má nějaké zkušenosti s výukou tohoto stylu („spolu-trenér“ – i když stále žák, tendence založit si v budoucnu vlastní oddíl)
- ochota poskytnout rozhovor a osobní informace
- ochota spolupráce i v charakteristice jeho osobnostních rysů

7.2.3 Konkrétní postup výběru

Bojová umění jsou širokým, přesto hojně užívaným pojmem. Je velké množství jednotlivých stylů a škol, přičemž je velmi obtížné určit nějaký přesnější poměr jejich zastoupení v České republice (z vlastní zkušenosti vím, že je mnoho stylů a oddílů, které nejsou řádně registrované. Je mnoho osob, které s bojovým uměním přestali a přesto jsou po dlouhá léta dále na seznamu daného oddílu). Zavrhl jsem se tedy pravděpodobnostní metodu výběru.

Rozhodl jsem se tedy pro co nejširší výběr stylů bojových umění podle často zmiňovaných kategorií. Zahrnul jsem jak „tradiční“, tak „modernější“ bojová umění, snažil jsem se poloviční poměr mezi „tvrdými“ a „měkkými“ styly. Tento poměr se zakládá na mém subjektivním pocitu a snažil jsem se ho proto kompenzovat bohatší rozmanitostí stylů. Zařadil jsem i styl, který je zaměřen především na zdravotní aspekty. Konkrétní výběr učitele byl tedy prvotně určen vybraným stylem a poměrem, dále pak určitou dostupností. Nejbližší školu daného stylu jsem hledal v inzerci časopisů, které se bojovými uměními zabývají, na internetu nebo jsem zvažoval kontakty, které jsem dostal od svých známých osob. Jedná se tedy o nepravděpodobnostní metodu stratifikovaného záměrného (účelového) výběru.

Během podzimu a zimy roku 2007 jsem oslovil deset učitelů různých bojových umění podle výše uvedených kritérií a ani jednou jsem nebyl odmítnut. Přestože je tento výběr záměrný, bylo snadné nalézt jednotlivé učitele vybraných stylů v nepříliš vzdáleném okolí (do 30 km od mého bydliště a v Olomouckém kraji), což podporuje i můj úmysl, aby jednotlivá, mnou vybraná, bojová umění byla opravdu dobře zastoupena na našem území a zároveň taková, která jsou dostatečně rozmanitá.

7.2.4 Popis vzorku

- výzkumu se zúčastnilo celkem 10 participantů
- zastoupeni jsou pouze muži (žen na místě učitele je opravdu poskrovnu)
- zastoupeny jsou tato bojová umění: Aikidó, Ju jitsu, Karate, Kendó, Muay thai, Taekwon-do, Tai chi a Ving Tsun kung fu
- pro vyrovnání poměru je jeden „méně tradiční, tvrdý“ styl zastoupen vícekrát
- 2 učitelé praktikují současně 2 různé styly, ale pouze jeden i 2 styly vyučuje

V následujících tabulkách je několik dalších charakteristik vzorku, které zachycují: věk, věk při prvním kontaktu s bojovými uměními, délku praktikování bojového umění a dosažené vzdělání participantů.

	průměr	rozpětí
současný věk	34,1	26 - 61
1. kontakt s bojovým uměním	17,9	8 - 26
délka soustavného tréninku	16,8	6 - 42

dosažené vzdělání	počet	%
výuční list	4	40
maturita	2	20
VOŠ	2	20
VŠ	2	20

7.3 Proces tvorby dat

7.3.1 Přípravná fáze

Před samotnou realizací rozhovorů a před konečnou volbou psychodiagnostických metod jsem věnoval značnou část času právě přípravné fázi. Konkrétní formulaci otázek jsem porovnával se třemi zdroji.

Za prvé jsem vycházel z některých poznatků, které se objevily v mé písemné práci, která se zabývala již zmíněnou frustrační tolerancí. Tyto poznatky jsem dále konzultoval s adepty a učiteli některých stylů. Zvláště tady jsem narazil na ostrou kritiku v tom znění, že presentované výsledky jsou bez rozhovoru takové nic-neříkající (radost měli pouze participanti, kteří se těšili na svoje výsledky z testů).

Důležitým inspiračním zdrojem byly pro mne některé publikované výzkumy o bojových uměních. Zde jsem plně pochopil potřebu kvalitativní metodologie v této oblasti. Zajímavý je především fakt, že jeden výzkum za druhým se snažil o zachycení změny nějakého pozorovaného rysu osobnosti vlivem bojových umění, přestože se ve většině závěrů těchto výzkumů stále dokola opakoval požadavek na specifikaci těchto vlivů. Jakoby ona magická hranice několikaprocentní hladiny významnosti na některé škále, byla mnohem důležitější než autentické setkání s člověkem, který věnuje bojovým uměním většinu svého volného času.

Velmi přínosná byla také konfrontace mých nápadů se studenty psychologie, kteří taktéž využívají kvalitativní metodologie ve své diplomové práci.

Po této přípravě jsem zredukoval či syntetizoval navržené otázky do několika kategorií: rychlý průzkum primární rodiny, zážitky ze školy, negativní zážitky všeho druhu, šikana, výskyt fyzické agrese v životě, popis pocitů během a po tréninku, jejich pohled na vliv bojových umění, jak vnímají své žáky, jak vnímají sami sebe, co je u bojových umění dodnes drží, spokojenost v životě. Některé otázky vypadaly například takto:

- Můžete mi popsat váš vztah s otcem?
- Chodil jste do školy rád?
- Byl jste někdy fyzicky napaden? Co se stalo?
- Dalo by se říci, že jste se i zúčastnil nějaké šikany vy osobně?

- Co myslíte, že vedlo vaše žáky, aby začali navštěvovat vaši školu?
- Jak byste rozdělil nebo popsal vaše žáky?
- Máte v současnosti trvalou partnerku? Čeho si na ní nejvíce ceníte?
- Kolik času věnujete svému vlastnímu tréninku?

Mou snahou bylo také konfrontovat získané odpovědi s realitou pokud byly například příliš „filosofické“. Zajímali mě také především jejich prožitky. Snažil jsem se brzdit případný rychlý tok řeči a dát čas i „emočně nabytým tématům“ pokud se objevily.

- Myslíte si, že byste byl hodně jiný, kdybyste bojové umění nedělal?
- Nemusíte spěchat s odpovědí – zkuste si představit, že se blíží hodina tréninku, co cítíte?
- Jaká je podle vás vaše nejlepší vlastnost?

S výběrem psychodiagnostických metod jsem si zprvu nebyl vůbec jistý. Při zvažování všech různých alternativ jsem dospěl k závěru, že by bylo vhodné použít takovou kombinaci psychodiagnostických metod, které by postihovaly základní a důležité osobnostní charakteristiky a teprve v tomto kontextu, se zaměřit i na agresivitu. S Rorschachovou metodou jsem pro její náročnost dlouho váhal, ale ve výzkumu se ukázala jako nadmíru užitečná, ne-li stěžejní. Je samozřejmé, že pro porozumění této metodě je nutná dlouhodobá klinická zkušenost – já jsem se tedy především zaměřil na hodnocení indexů. Velmi důležitá pro mne byla možnost konzultací

Freiburský osobnostní dotazník jsem již opustil a na jeho místo mi byl doporučen dotazník PSSI, který je mi i po teoretickém východisku mnohem bližší. Troufám si i tvrdit, že má mnohem vyšší potenciál pro odhalení vnitřní dynamiky člověka⁵³.

Dlouhou dobu jsem také přemýšlel o testu, který by postihoval komplexnější formy agresivity a byl jednodušeji vyhodnotitelný než je tomu u Rosenzweigova obrázkového frustračního testu. Častým návrhem byl Hand test (Test ruky). Zvážím-li ovšem, že bojová umění obsahují rozličné techniky rukou (údery otevřenou dlaní, vpichy do očí, úchopy a mnoho jiných) a adepti bojových umění je používají skoro každý den na trénincích, nebude to v tomto případě vhodná metoda. Po nějaké době jsem se rozhodl pro dotazník BDI,

⁵³ Nalezl jsem i jednu diplomovou práci, která věnovala tomuto dotazníku většinu prostoru v teoretické části.

který je sice starší a nemá přesné normy, zato je jednoduchý a při interpretaci výsledků se jevil jako velmi užitečný.

Motivační profil jsem zvolil pro některé jeho zajímavé škály a pro jeho velkou jednoduchost.

7.3.2 Fáze sběru dat

S většinou participantů jsem realizoval interwiev pouze jednou a tudíž jsem je upozornil na delší časovou náročnost našeho setkání (minimum bylo dvě a půl hodiny). Místo a čas jsem volil podle přání participanta s důrazem na onu časovou náročnost. Značnou část času jsem věnoval našemu seznámení. Participanty jsem obecně uvedl do mého výzkumu, dal jsem jim prostor pro otázky, které se týkají mé osoby. Snažil jsem se navázat kontakt na neutrálních tématech, nechal jsem je volně hovořit, aby mi představili svůj styl a pohled na bojová umění. Poté, i když jsme tak někdy byli dohodnutí už dříve, jsem je požádal o souhlas k nahrávání samotného rozhovoru a o souhlas k provedení psychodiagnostických testů.

Po každém rozhovoru jsem zařadil administraci Rorschachova testu. Podle zbylého času a hlavně podle „zbytků“ energie jsem instruoval participanty k zbylým dotazníkům. Pro již vyplněné dotazníky jsem si buď dojel nebo mi je ochotně zaslali poštou (na vyšší frustrační toleranci lze usuzovat už snad ze samotného vyplnění všech testů)

Účast všech participantů byla dobrovolná a bez finanční odměny. Jelikož se většina rozhovorů odehrávala v klidných restauracích či čajovnách, snažil jsem se alespoň zajistit nějaké občerstvení, což bylo nejednou marné. Měli spíše velkou tendenci zvat mě, což jsem odmítal. Zvláště i rozhovory u participantů doma či v jejich prostorách byly velmi příjemné. Finanční náklady tedy zahrnovaly ve většině případů pouze dopravu.

V naprosté většině případů se podařilo vcelku rychle navázat dobrý kontakt. Přestože dojmy z jednotlivých setkání budou vždy uvedeny v úvodu k jednotlivým charakteristikám osob, musím zde uvést, že ve všech případech jsem se setkal s ohromnou vstřícností a ochotou (i tam, kde jsem se tomu později dosti divil). S většinou participantů jsme si během rozhovoru začali tykat. V kontaktu jsem měl vždy velmi dobře na paměti, jak velkou frustraci mohu znamenat. Ve všech případech jsem slíbil poskytnout zpětnou vazbu (někde jsem tak již učinil) a to takovou formou, aby to bylo srozumitelné a aby to mohlo být k užítku – tedy především vyzdvihnu silné stránky jedince. Zaručil jsem naprostou anonymitu osobních identifikačních dat.

7.3.3 Práce se získanými daty

7.3.3.1 Transkripce a analýza rozhovorů

Rozhovory jsem zaznamenával na diktafon (pouze jeden rozhovor jsem byl nucen pouze zapisovat). Samotný rozhovor trval v průměru přibližně tři-čtvrtě hodiny. Přepis jsem prováděl pomocí jednoho stolního počítače a jednoho notebooku. Přepis rozhovorů byl jednou z časově náročnějších částí.

Pro analýzu kvalitativních dat z rozhovoru jsem použil metodu zachycení vzorců („gestaltů“). V rozhovorech jsem tedy hledal určitá stálá a opakující se témata. Na jedné straně se částečně redukuje původně osobitý a bohatý materiál, na druhé straně „krytalizují“ společná témata. Po určité identifikaci těchto obecnějších struktur, jsem se pokoušel v rozhovorech nalézt oblasti, které do těchto obecnějších struktur nezapadají.

7.3.3.2 Vyhodnocení a interpretace použitých psychodiagnostických metod

Jak jsem již psal výše, byla pro mne velmi důležitá (ovšem mnohem více mně přínosná) možnost konzultací, obzvláště v Rorschachově metodě. Časově nejnáročnější pro mne byla neustálá nutnost vracet se k studijním materiálům, jež s touto metodou souvisí. Dále zmiňované dotazníky lze většinou lehce vyhodnotit pomocí šablon. V mnoha ohledech se použité testové metody vhodně doplňovaly.

7.3.3.3 Triangulace získaných dat

Pro lepší orientaci čtenáře jsem nejdříve v presentovaných datech zařadil moje osobní reflexe a dojmy z pozorování participantů, dále výsledky testových metod a osobnostní charakteristiky jednotlivých participantů a na závěr jsem zařadil identifikované vzorce („gestalty“) jež se objevily v rozhovorech (rozhovor je samozřejmě také diagnostická metoda a to patrně nejcennější). Ve své podstatě ale беру tyto vytvořené části jako celek. Například agresivitu pozoruji v součinnosti jednotlivých dynamických procesů, ale konkrétní výpovědi participanta v této oblasti jsou neméně důležitá. Proto se v osobnostních charakteristikách objevují konkrétní a autentické výroky, pokud je dobře

dokreslují, potvrzují či vyvrací a naopak se tyto charakteristiky objevují v analýze rozhovorů.

8 Výsledky

Před samotnou prezentací výsledků je třeba učinit ještě několik zásadních poznámek.

Mou původní představou bylo vykreslení osobností také z pohledu charakteristiky jednotlivých stylů, tedy výběrem daného stylu („měkkost“ vs. „tvrdost“ aj.). Od tohoto záměru upouštím. V rozhovorech a psychodiagnostických testech jsou místy opravdu citlivá osobní data. Dalším zásadním faktem je, že někteří učitelé mají bojová umění jako hlavní zdroj obživy a někteří uznávají bojová umění za nejvyšší nimi dosaženou hodnotu ve svém životě. Vyhrazuji si tedy právo některé osobní informace z rozhovorů participantů značně pozměnit či zcela vynechat, pokud by mohli vést k identifikaci dané osoby. Taktéž bych mohl ohrozit budoucí výzkumy v této oblasti – jeden učitel vybraného stylu není jistě reprezentativní pro posouzení celého stylu. Tímto se ovšem v žádném případě nevzdávám celkového pohledu na bojová umění.

Dále je důležité zdůraznit, že psychologické charakteristiky je nutné brát v celé své teoretické šíři. Je tedy ohromný rozdíl mezi určitou mírou schizoidní akcentace a schizofrenií (schizofrenie opravdu není rozdvojení osobnosti, jak se domnívá 99% naší populace). Laický pojem deprese se neshoduje s klinickou diagnózou této poruchy nálady. Narcistická porucha osobnosti je hypotetický konstrukt, který má v podhoubí složité nevědomé procesy atd. Převládající směr agresivní reakce, například intropunitivita, v žádném případě nevyklučuje i velmi destruktivní extrapunitivní reakci. Toto upozornění se týká všech „ne-psychologů“ jelikož se tu diskutuje o odborných termínech, které jsou v laickém povědomí značně skreslené a tudíž může dojít k závažnému nedorozumění.

Je také dobré zmínit můj vztah k bojovým uměním, tedy místo potencionálního zkreslení. Já si velmi vážím svého učitele Ving Tsun kung fu, který mi byl v těžších životních situacích velkou oporou a vzorem, aniž by to možná vůbec tušil (svého učitele jsem do výzkumu nezařadil!). Mám v této oblasti několik dobrých přátel a osobně nedovedu dobře odpovědět na otázku, zda bych byl hodně jiný, kdybych ho nedělal.

8.1 Charakteristika jednotlivých učitelů

8.1.1 Učitel 1 (U 1)

Popis: Věk okolo 60 let; velmi robustní - sportovní postavy; řeč klidná a rozvážná, motorika taktéž. Po úvodním seznámení výborná spolupráce. V rozhovoru otevřený a klidný; jemný a příjemný humor. Při testech mírné napětí. Nejvyšší hodnotou je rodina (ženatý, dvě děti), o které velmi pěkně a často hovoří. Výuční list (technického zaměření). Má dvě zaměstnání (bezpečnostní složky); situace na 1. pracovišti ho silně frustruje. Bojovým uměním se zabývá od mládí (v té době byla bojová umění novinkou). Dodnes velká záliba v silových sportech. Během i po rozhoru jsem se cítil velmi dobře. Měl jsem mnoho času, jelikož rozhovor se odehrával ve velmi časných ranních hodinách v klidném non-stop baru a byl rozdělen do dvou částí.

ROR – OS X							
Tab.	RČ	Čís. Odp.	PKU	Determinanty	Obsah	V Orig	Zvláštní fenomény
I	5	1	D _o	FHd _o	T „hrobař“		
		2	D _o	F _s	Pfl		
		3	Dd _o	F(Fb) ₊	T		
II	5	4	D _o	BT ^a _o	T	V	(kooperace)
		5	Dd _o	F _o	T		
III /c/a	3	6	G ₊	BHd ^a . F ₊	M, nástroj	V	
		7	D _o	FFb _o	Anat		
IV	10	8	D _o	F _s	Td		
		9	D _o	F _o	Td „uši“		(nejistota)
		10	G _o	F _o	M		
c		11	D _o	F _o	Td - mag		
V	5	12	G _o	F _o	T	V	
VI	10	13	G _o	BT ^p _o	T	V	
		14	D _o	F(Fb) _o	Art „okrasná hůl“		(rozpaky)
VII ///c/a		15	D _v	F _s	Td „rozsekaný maso“		DEF
		16	D _o	F _o	Td „zadní kejta“		
c		17	Dd _o	F(Fb) _o	T „larva“		(sex. šok?)
VIII	10	18	G ₊	BT ^a . FFb ₊	T, scéna		FO prostá
		19	Dd _o	F _o	Td		
IX	20	20	D _o	F ₊	T „jelení“ (I:skolení)		DEF
		21	D _o	BFb ^a ₊	Md, Prof	Orig ₊	Kritika obj. i subj.
X	10	22	D _o	F _o	T	V	
		23	D _o	F _o	Kld		
		24	D _o	BT ^a _o		T	

PROPOČET							
R = 24		Čas = 10:40		V = 5		Orig = 1+	
Způsob uchopení		Determinanty		Obsah			
G = 5 (2+, 3o)		BHd ^a . F ₊		M = 2		Arch =	
D = 15 (14o, 1v)		BT ^a . FFb ₊		Fig-M =		Mraky =	
Dd = 4 (4o)				Md = 1		Oheň =	
Zw = /		F+ = 11		Fig-Md =		Art = 1	
DG = /		F- = 3		T = 11		Expl =	
DdG = /		BFb = 1(+)		Fig-T =		Tech =	
DdD = /		BT = 4 (1+, 3o)		Td = 4		Int =	
TU = (Go)-Do-Ddo		BO = /		Fig-Td =		Nástroj = 1	
Sukcese: uvolněná		FFb = 2 (1+, 1o)		Kld = 1		Abstr =	
PKU:	BK:	FbF = /		Pfl = 1		Ap =	
+ = 2	+ = 3	Fb = /		Lds =		Scéna =	
o = 21	o = 3	FHd = 1(o)		Nat =		Prof = 1	
v = 1	s = /	HdF = /		Geo =		TdMag = 1	
- = /	- = /	Hd = /		Anat = 1		Myt =	
FKr:	FKz:	F/Fb/ = 3 (1+, 2o)		Rtg =		Specifický obsah:	
+ = 4	+ = 2	/Fb/F = /		Krev =			
o = 13	o = 9	/Fb/ = /		Sex =			
s = 3	s = 3	BHd = 1(+)		Jídlo = 1			
- = /	- = /						

Zvláštní fenomény: Hd šok u IV tab., 2x DEF úzkostně prožívané, agresivní řešení VII tab. (Sex. šok u VI a VII?)

PROCENTA A POMĚRY			
F% = 53,8	B: /BT+BO / = 2:4	Neiger = 8	
F+o% = 78,6	a: p = 5:1	G : B = 5:2	
RF+o% = 88,5	B ^a : B ^p = 2:0	ELT = 2:1,5	
Rfb% = 29	FFb : /FbF+Fb/ = 2: (0 + 0)	ELT sek = 4:2,5	
T% = 61,5	M+Fig-M : Md+Fig-Md = 2:1	EA = 3,5	
M% = 11,5	T+Fig-T : Td+Fig-Td = 11:5	EP = 6,5	
Anat% = 3,8	M+Fig-M+Md+Fig-Md : T+Fig-T+Td+Fig-Td = 3:16	Morgenthaler:	
V% = 20,8	Počet obsahů : R = 12:24	+ = II a III - = VII a IX	
		veselý a živý	rozsekaný maso poražení jeleni

BDI		MP	
Fyzická agrese (přímá agrese)	4	Vyhýbání se neúspěchu / dosahování úsp.	0
Nepřímá agrese	5,5	Zaměření na činnost a obsah / úspěch	1
Popudlivost (iritabilita)	1,8	Zaměření směrem od podniku / k podniku	2
Negativismus	8	Orientace na pocit bezpečí / riziko	1
Resentiment	1,25	Orientace na budoucnost / aktuální stav	3
Podezíravost	3	Skupinová orientace / individuální orientace	2
Verbální agrese	7	Prosociální orientace / zaměřenost na sebe	4
Pocity viny	2,2	Pasivita, klid / činorodost	1
		Orientace na morální uspokojení / ek. prosp.	5

Hrubý skór	Percentil	T-skór	20	30	40	50	60	70	80	PSSI: styl - porucha
[10]	[61,5]	[53]								sebejistý - disociální
[17]	[81,7]	[59]								nedůvěřivý - paranoidní
[9]	[42,2]	[48]								rezervovaný - schizoidní
[8]	[33,9]	[46]								sebekritický - sebenejistý
[16]	[52,8]	[51]								pečlivý - nutkavý
[10]	[56,9]	[52]								intuitivní - schizotypní
[12]	[40,4]	[48]								optimistický - rapsodický
[7]	[17,9]	[41]								ctižádnostivý - narcistický
[9]	[63,8]	[54]								kritický - negativistický
[36]	[63,8]	[53]								loajální - závislý
[14]	[5,5]	[34]								impulzivní - borderline
[0]	[73,4]	[56]								příjemný - histriónský
[7]	[33,5]	[46]								klidný - depresivní
[20]	[95]	[66]								ochotný - obětující se

Rozvaha: Převažuje spíše praktický styl myšlení; silné „Já“ (i v emočně náročnějších situacích); emočně stabilní, klidný (levostranný typ, koartativní), možná až vyšší sebekontrola (útlum). Je možné, že několik dysforických rozlad (úzkostných) v prožívání se vztahuje ke smrti (v rozhovoru spontánně poukazuje na svůj věk, rodina je pro něj vším – i škály ochotný - obětující se; prosociální orientace, otec zemřel v ranném dětství, „dělá vše pro to, aby byl fit“, úzkostlivě prožívané agresivní obsahy („mrtví, skolení“) v ROR a k silné frustraci na pracovišti (určitá rezignace). Myslím, že celkově lze hovořit o zralé a produktivní osobnosti.

Z pohledu agresivity: nízká míra impulzivity a popudlivosti, dobré ovládnání emotivity, pocit zdravé sebejistoty, jsou zásadní bariérou proti několika málo patrným pocitům negativismu. V rozhovoru jsou patrné pouze určité konflikty na pracovišti, minimum fyzické agrese během civilního života. Nízká míra agresivity, případný směr agrese je nejpravděpodobněji formou verbální opozice, vzdoru nebo formou nepřímé agrese.

8.1.2 Učitel 2 (U 2)

Popis: Věk okolo 30 let; střední atletická postava. V rozhovoru aktivní, vstřícný, rychlé a pohotové reakce. Spolupráce výborná; snaha podat „dobrý výkon“ (interpretuji, že reprezentuje daný styl) V určitých místech rozhovoru motorický neklid, nejistota (opakování mých slov, rychlý spád řeči), ale i klid a humor. SOŠ s maturitou. Pracuje v technickém oboru. Přítelkyně, zatím bezdětný. Během rozhovoru jsem se zprvu cítil mírně napjatý (tlak vyhrazeného času vs. získání důvěry – necítil jsem se přirozeně; při přepisu rozhovoru jsem si uvědomil svojí silnou direktivitu oproti jiným rozhovorům), v závěru jsem byl ale příjemně naladěn i přes silné vyčerpání. Rozhovor se uskutečnil v jedné z nejkusnějších čajoven, které jsem kdy navštívil.

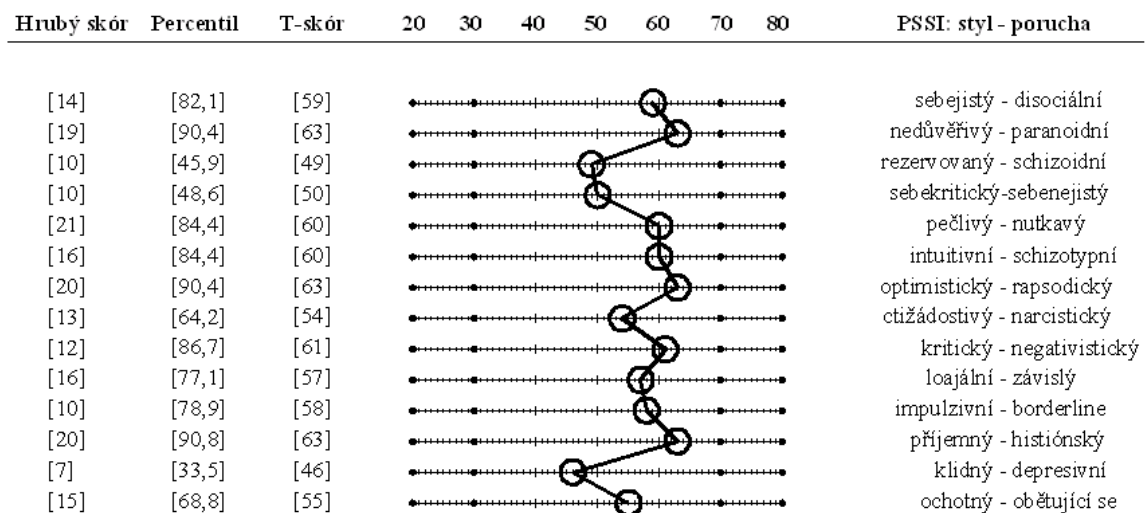
ROR – OS X							
Tab.	RČ	Čís. Odp.	PKU	Determinanty	Obsah	V Orig	Zvláštní fenomény
I	5	1	G _o	FHd _o	T	V	
		2	GZw _o	F _o	Art, Pfl		
c		3	G _o	F _o	Pfl „zdeformovanej“		Kritika objektu DEF
		4	G _o	F _o	T		
II	5	5	G _v	F _s	Pfl		
		6	G _o	FFb . FHd _o	T „exotická noční můra“		
%		7	DZw _o	F _o	Tech		
		8	D _o	FFb _o	Kld		
c		9	Dd _o	BT ^a . F(Fb) _o	T		
		10	Dd _o	FFb _o	Int		
III	15	11	D _o	F(Fb) _o	Td „hlava“		
		12	D-olig _v	F _s	Md „hlava“		
c		13	DZw ₊	F ₊	Md „hlava“		
		14	D-olig _o	F _o	Td		
c		15	D _o	FFb _o	Anat		
		16	G ₊	F _o	Art, Int		
c		17	D _o	FFb ₊	T		
IV	5	18	D _v	FHd _s	Td „hlava“		Kritika objektu
		19	G _o	F _o	T		
c		20	D _o	F _o	Td „hlava“		
		21	D.	HdF ₋	RTG		
		22	D _o	F(Fb) ₊	Td „hlava“		
		23	D _o	F(Fb) ₊	Kld		

ROR – OS X									
Tab.	RČ	Čís. Odp.	PKU	Determinanty	Obsah	V Orig	Zvláštní fenomény		
V	3	24	G _o	F _o	T	V			
		25	D _o	F _o	Td „hlava“				
		b	26	D _o	F _o		Md „hlava“		
			d	27	D _o		F _o	Td „hlava“	
		28	G ₊	FHd ₊	Tech	Orig ₊			
VI	5	29	G _o	F _o	T				
			30	D _o	F _o	Td „hlava“			
			31	D _o	F _o	Md „hlava“		Kritika objektu	
			32	D _o	F _s	T			
			33	Dd _o	FHd _o	T			
			34	Dd _o	F(Fb) ₊	Art, Tech		(Sex?)	
			35	Dd _o	F(Fb) _o	Prof, Ap „meč“		(Sex?)	
			36	Dd _o	(Fb)F _s	Td		Textura	
			37	Dd _o	F _o	Md - mag			
		VII c	8	38	D _o	F _o	T		
c	39			DZw _o	F _o	Td „hlava“			
	40			Dd _o	F(Fb) _o	Td			
	(40)			41	D _o	F _o	Tech		(Sex?)
c	42			DZw _o	F ₊	Md „hlava +část těla“			
	43			Dd _o	F _o	Md, Prof			
	44			D _o	F _o	Td „hlava“			
VIII	15	45	D _o	F _o	Kld, Prof				
			46	DZw ₊	F ₊	Td			
			47	D _o	F _o	T	V		
			48	Dd _o	FFb _o	T - fig			
			49	D _o	F _o	T			
IX	5	50	D _v	F _s	Td „hlava“				
		c	51	D ₊	F(Fb) ₊	T			
		c	52	DZw ₊	BO ^a ₊	Tech			
			53	D _o	F _o	Td „hlava“			
			54	DZw _o	Fb . BO ^a _o	Lds			
			55	DZw _o	F _o	Td „hlava“			
		c	56	G ₊	FbF _o	Scéna			
			57	D ₊	Fb . BO ^a _o	Expl			
X	10	58	D _o	F _o	Pfl				
		X	59	D ₊	FFb ₊	T - mag		(agrs.)	
			60	D _o	FFb _o	T	V		
		c	61	DZw _o	F ₊	T „hlava“			
		c	62	D _o	F _o	Nástroj, Prof			
		c	63	D _o	F _o	Nástroj, Prof			

PROPOČET							
R = 63		Čas = 36:30		V = 4		Orig = 1+	
Způsob uchopení		Determinanty		Obsah			
G = 12(3+, 8o, 1v)		FFb . FHd _o		M	=	Arch	=
D = 41(5+, 32o, 3v, 1-)		BT ^a . F(Fb) _o		Fig-M	=	Mraky	=
Dd = 10(o)		Fb . BO ^a		Md	= 6	Oheň	=
Zw = 10(3+, 7o)		F+ = 32		Fig-Md	= 1	Art	= 3
DG = /		F- = 3		T	= 17	Expl	= 1
DdG = /		B = 0		Fig-T	=	Tech	= 5
DdD = /		BT = 1o		Td	= 16	Int	= 2
TU = Go-Do-Zwo-Ddo		BO = 1+		Fig-Td	= 1	Nástroj	= 2
Sukcese:		FFb = 8(2+, 6o)		Kld	= 3	Abstr	=
PKU:	BK:	FbF = 1o		Pfl	= 3	Ap	= 1
+ = 11	+ = 2	Fb = /		Lds	= 1	Scéna	=
o = 47	o = 2	FHd = 5(1+, 3o, 1s)		Nat	=	Prof	= 5
v = 4	s = /	HdF = 1(-)		Geo	=	Mag	=
- = 1	- = /	Hd = /		Anat	= 1	Myt	=
FKr:	FKz:	F/Fb/ = 8(4+, 4o)		Rtg	= 1	Specifický obsah:	
+ = 11	+ = 4	/Fb/F = 1(s)		Krev	=	Agrese	
o = 41	o = 28	/Fb/ = /		Sex	=		
s = 3	s = 3	Fb B _o = 2		Jídlo	=		
- = /	- = /	Zvláštní fenomény: 4x kritika objektu, 18x „hlava“					

PROCENTA A POMĚRY					
F%	= 53,8	B: /BT+BO /	= 0:4	Neiger	= 5
F+%	= 91,4	a: p	= 4:0	G : B	= 12:0
RF+%	= 84,6	B ^a : B ^p	=	ELT	= 0:5
Rfb%	= 29	FFb : /FbF+Fb/	= 8: (1+0)	ELT sek	= 5:9,5
T%	= 47	M+Fig-M : Md+Fig-Md	= 0:7	EA	= 5
M%	= 10	T+Fig-T : Td+Fig-Td	= 18:16	EP	= 14,5
Anat%	= 1,4	M+Fig-M+Md+Fig-Md :		Morgenthaler:	
V%	= 5,7	T+Fig-T+Td+Fig-Td	= 7:34	+ =X, IX	- = I, II
		Počet obsahů : R	= 17:63	hřejivé barvy	nezajímavý

BDI		MP	
Fyzická agrese (přímá agrese)	5	Vyhýbání se neúspěchu / dosahování úsp.	3
Nepřímá agrese	2.2	Zaměření na činnost a obsah / úspěch	3
Popudlivost (iritabilita)	2.7	Zaměření směrem od podniku / k podniku	2
Negativismus	2	Orientace na pocit bezpečí / riziko	0
Resentiment	2.5	Orientace na budoucnost / aktuální stav	1
Podezíravost	5	Skupinová orientace / individuální orientace	2
Verbální agrese	3	Prosociální orientace / zaměřenost na sebe	4
Pocity viny	2.2	Pasivita, klid / činorodost	3
		Orientace na morální uspokojení / ek. prosp.	5

Rozvaha: Převažuje spíše praktický styl myšlení, výrazná rozumová kontrola a obežřetnost. Z ROR jsou patrné výrazné projevy vázané úzkosti, které U 2 řeší stenickým nasazením tzv. „reakční formací“. Zjednodušeně řečeno, proband se brání úzkosti nasazením všech sil proti ní (tato interpretace je podpořena i rozhovorem: „... *když jsem byl menší tak jsem byl menší a urostlejší s nadváhou* (posmívání od druhých)... *jak jsme dělali v basketu sprinty ... pak jsem měl nejrychlejší časy z celé školy ... takže z nejhoršího na nejlepšího ...*“). Jedná se tedy o pozitivní obranný mechanismus a výrazný rys této osobnosti. Přesto lze uvažovat o určitých dysforických rozladách v prožívání (EP výrazně vyšší než EA), nelze opomenout ani obsahovou stereotypii „hlava“. Z PSSI a rozhovoru je možné nahlédnout i mírnou ambivalenci v interpersonálních vztazích (silná touha po kontaktu, optimismus x nedůvěra, kritičnost). I přes výše uvedené se ale samozřejmě jedná vyžralou a produktivní osobnost.

Z pohledu agresivity: nízká míra impulsivity a popudlivosti, vysoká míra rozumové kontroly. V rozhovoru nesouhlas fyzickou agresí, žádné jím vyvolané fyzické konflikty v historii. Nízká či střední míra agresivity, možné agresivní tendence (10 x Zw, časté odpovědi v c, nedůvěra) jsou tedy ponejvíce sublimovány či transformovány do stenické aktivity nebo se projevují nepřímě.

8.1.3 Učitel 3 (U 3)

Popis: Věk okolo 35 let; střední atletická postava. Kontakt navazuje spontánně. V rozhovoru otevřený, živý, energický a citlivý, tendence „měnit“ moje otázky. Občasné zabíhání do filosoficky sporných otázek. Nejednou zmiňuje vlastní názor, že „jakýkoliv egoismus je špatný a jediná životní cesta je se jej zbavit“. Velmi smutné zážitky v dětství (viz dále). Motorika živá a uvolněná. Výuční list (technický obor). Noční služby (bezpečnostní personál). Rozvedený, jedno dítě předškolního věku. V rozhovoru jsem byl mnohokrát dojatý a měl jsem silnou touhu poznat celý jeho životní příběh. Cítil jsem často velkou lítost a to i při přepisování rozhovoru a vyhodnocování testů. Toto setkání bylo pro mě velmi silné.

ROR – OS X							
Tab.	RČ	Čís. Odp.	PKU	Determinanty	Obsah	V Orig	Zvláštní fenomény
I	3	1	G _o	F _o	Mag -M		kritika objektu
		2	G ₊	B ^p . F(Fb). HdF ₊	M, scéna	Orig+	KO
II	3	3	G ₊	B ^a ₊	M „ne boj, spíš tanec“		
		4	DZw _o	B ^p _s	Md		PSO
III	4	5	G ₊	B ^a . F ₊	M „tahaj se“	V	(Agrs)
		6	G ₊	FFb _o	Kld		
IV	5	7	G ₊	F ₊	M-mag, Prof	Orig+	DES
		8	G ₊	F _s	T „přejetej“		DEF, E
V	2	9	G _o	F _o	T	V	
VI	5	10	G _o	F _o	T	V	
		11	G _o	F(Fb) _o	T		textura
VII	15	12	D _o	F(Fb) ₊	Sex		
		13	D _o	F ₊	Md „ruší mě to“ (→sex)	V	kritika subjektu (část.KONT)
VIII	15	14	G ₊	FFb ₊	T, Tech, Art	V	zpracovaný barvový šok
		15	G ₊	F ₊	Tech, Prof „zbroj“		
IX	10	16	DZwG ₊	BT ^a . Fb _o	Td, Lds „chaotický“		DES
X	35	17	DZw ₊	B ^a . FFb ₊	M, T	V	DES, kritika objektu

PROPOČET							
R = 17		Čas = 11:20		V = 6		Orig = 2+	
Způsob uchopení		Determinanty		Obsah			
G = 13 (9+, 4o)		B ^p . F(Fb). HdF ₊		M = 4	Arch =		
D = 5 (2+, 3o)		B ^a . F ₊		Fig-M =	Mraky =		
Dd = /		BT ^a . Fb _o		Md = 2	Oheň =		
Zw = 3 (2+, 1o)		B ^a . FFb ₊		Fig-Md =	Art = 1		
DG = /		F+ = 7		T = 6	Expl =		
DdG = /		F- = 1		Fig-T =	Tech = 2		
DdD = /		B = 5 (4+, 1s)		Td = 1	Int =		
TU = G ₊ -(Do)-Zw		BT = 1o		Fig-Td =	Nástroj =		
Sukcese: Uvolněná		BO = /		Kld = 1	Abstr =		
PKU:		FFb = 3 (2+, 1o)		Pfl =	Ap =		
BK:		FbF = /		Lds = 1	Scéna = 1		
+ = 10		Fb = 1		Nat =	Prof = 2		
o = 6		FHd = /		Geo =	Mag-M = 2		
v = /		HdF = 1		Anat =	Myt =		
- = /		Hd = /		Rtg =	Specifický obsah:		
FKr:		F/Fb/ = 3 (2+, 1o)		Krev =	Morbidní (1)		
BKz:		/Fb/F = /		Sex = 1			
+ = 8		/Fb/ = /		Jídlo =			
o = 5							
s = 1							
- = /							

Zvláštní fenomény: Kritika objektu i subjektu, 2x PSO, zpracovaný barvový šok, deskripce, agresivní obsahy

Morgenthaler: V „to jsem já, žiju v noci“ – nepreferovaná tabule

PROCENTA A POMĚRY			
F% = 36,3	B: /BT+BO / = 5:1	Neiger = 7	
F+% = 87,5	a: p = 4:2	G : B = 17:5	
RF+% = 81,8	B ^a : B ^p = 3:2	ELT = 5:3	
Rfb% = 23	FFb : /FbF+Fb/ = 3:(0+1)	ELT sek = 1:1,5	
T% = 28	M+Fig-M : Md+Fig-Md = 6:2	EA = 8	
M% = 32	T+Fig-T : Td+Fig-Td = 6:1	EP = 2,5	
Anat% = 0	M+Fig-M+Md+Fig-Md : T+Fig-T+Td+Fig-Td = 8:7	Morgenthaler: + = VIII, X - = V, VI	
V% = 23,5	Počet obsahů : R = 13:17	Pohyb a barevnost viz zvl.f.	

BDI		MP	
Fyzická agrese (přímá agrese)	1	Vyhýbání se neúspěchu / dosahování úsp.	2
Nepřímá agrese	5,5	Zaměření na činnost a obsah / úspěch	1
Popudlivost (iritabilita)	5,4	Zaměření směrem od podniku / k podniku	4
Negativismus	6	Orientace na pocit bezpečí / riziko	4
Resentiment	7,5	Orientace na budoucnost / aktuální stav	3
Podezíravost	8	Skupinová orientace / individuální orientace	4
Verbální agrese	4,6	Prosociální orientace / zaměřenost na sebe	3
Pocity viny	9	Pasivita, klid / činorodost	2
		Orientace na morální uspokojení / ek. prosp.	1

Hrubý skór	Percentil	T-skór	20	30	40	50	60	70	80	PSSI: styl - porucha
[12]	[73,9]	[56]								sebejistý - disociální
[16]	[74,3]	[57]								nedůvěřivý - paranoidní
[16]	[91,3]	[64]								rezervovaný - schizoidní
[8]	[16,1]	[40]								sebekritický - sebejistý
[14]	[38,5]	[47]								pečlivý - nutkavý
[27]	[99,5]	[76]								intuitivní - schizotypní
[22]	[94]	[66]								optimistický - rapsodický
[17]	[82,6]	[59]								ctižádnostivý - narcistický
[21]	[100]	[74]								kritický - negativistický
[21]	[95]	[66]								loajální - závislý
[21]	[99,1]	[74]								impulzivní - borderline
[13]	[54,6]	[51]								příjemný - histriónský
[13]	[85,8]	[61]								klidný - depresivní
[28]	[100]	[76]								ochotný - obětující se

Rozvaha: Spíše teoreticko-abstraktní myšlení. Silně varující faktory: Silná rozumová kontrola (levostranost), vyvinuté „vnitřní“ brzecí komponenty (počet dobrých pohybů), citlivost, vnitřní energie (ambiekvální), tvořivost (orig+) na druhé straně vysoká impulsivita (až borderline), schizotypní akcentace (v rozhovoru ono filosofování + PSSI), silná agresivní akcentace (potlačované i manifestní prvky) – převažuje intropunitivní forma (ROR + velmi vysoké skóry – pocity viny, obětující se)! Dále negativismus, resentment, negativní prožívání sebe sama (tab. V). V rozhovoru: „... já sem se spíš stranil kolektivu (škola) .. jsem divnej...“ „ No když si dam nějaký to pivko, tak někdy mlátím do věcí ... taková melancholie ... no to byla jen taková blbost ... chtěli jsme si dokázat hranice strachu ... tam to je ... nebát se smrti ... to je taky ten egoismus... skákali jsme z 4. patra na stavbě z paneláku do hromady písku ... no asi třikrát jsme skočily, než jsem si nějak pohmoždil nohu a von rameno ... to je ta má reakce ,alkoholická, na to bejt hodnej ... jako jin a jang ...“. Výše uvedené naznačuje senzitivní schizoidní osobnost i s možností suicidálního chování v případě oslabeného vědomí (silný stres, alkohol aj).

Z pohledu agresivity: Silná agresivní akcentace, převažuje intropunitivní forma. Přítomná je i zřetelně extrapunitivní forma (negativismus, který spíše drží vevnitř – tedy projevy opozice, vzdoru, nepřímé agrese). Několik fyzických střetů v povolání (ostraha nočních podniků), které říká, že nikdy nevyvolal („většina se dá ukecat“). Lze předpokládat i hromadění agresivních popudů - tzv. typ „bomby“.

8.1.4 Učitel 4 (U 4)

Popis: Věk okolo 35 let; střední atletická postava. V rozhovoru zprvu spíše naslouchající, rozvázný, postupně aktivnější a uvolněnější. Spolupráce velmi dobrá. SOŠ s maturitou, nástavba. Pracuje ve finančním sektoru. Manželka, dvě děti. Zpočátku jsem byl napjatý z tichých míst, po určité době jsme se oba cítili lépe. Na závěr, jelikož zbylo mnoho času jsme si velmi zajímavě popovídali o tématech, které jsou od psychologie značně vzdálená, což pro mě bylo opravdu oživující. Rozhovor se odehrál u něj doma.

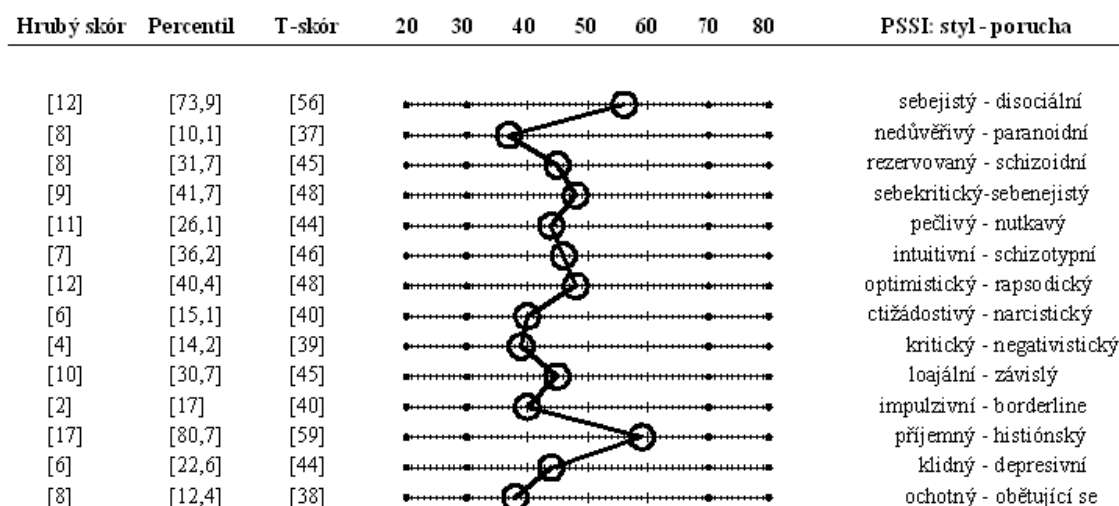
ROR – OS X							
Tab.	RČ	Čís. Odp.	PKU	Determinanty	Obsah	V Orig	Zvláštní fenomény
I	5	1	GZw _o	F ₊	T		
		2	G ₊	B ^a F ₊	M, Tech		
II	3	3	G ₊	B ^a ₊	M	V	
		4	DZwD ₊	BO ^a . FbF ₊	Tech, „Oheň“		Ve
		5	Dd _o	F _o	Td		Kritika subjektu
III	5	6	G ₊	B ^a F ₊	M, Nástroj	V	Eq „zaujaté“
		7	D _o	FFb _o	T		
IV	10	8	G ₊	B ^a Hd.F ₊	M, Tech, Kld	Orig ₊	Eq „pohodár“
c		9	D _o	F _o	Td		
V	5	10	G _o	F _o	T	V	
		11	D _o	F _s	Md		
VI	10	12	D _o	F _o	Md		ZO
		13	D ₊	F(Fb) ₊	Sex		
		14	D _o	F _s	Td		
VII	5	15	G ₊	B ^a ₊	M	V	Eq „uvolněný“
		16	Dd _o	F _o	Sex		
		(Inq)	DZw _o	F _o	Art		
VIII	5	17	D ₊	F ₊	T	V	
		18	D _o	FFb _o	T		
IX	10	19	D ₊	FFb ₊	M		Eq/zprac. barev. šok?
c		20	DZw ₊	F ₊	Nástroj		
X	5	21	G ₊	FFb. BT ^a ₊	Scéna	V	zprac. barev. šok?
		22	D _o	F ₊	Arch		
		23	D _o	F _o	Kld		
		24	D _o	F(Fb) ₊	Tech	Orig ₊	

PROPOČET							
R = 24		Čas = 16:10		V = 6		Orig = 2+	
Způsob uchopení		Determinanty		Obsah			
G = 8 (6+, 2o)		BO ^a . FbF ₊		M = 6	Arch = 1		
D = 13 (4+, 9o)		B ^a Hd.F ₊		Fig-M =	Mraky =		
Dd = 2 (o)		FFb. BT ^a ₊		Md = 2	Oheň = 1		
Zw = 3 (2+, 1o)		F+ = 13		Fig-Md =	Art = (1)		
DG = /		F- = 2		T = 5	Expl =		
DdG = /		B = 4(+)		Fig-T =	Tech = 4		
DdD = /		BT = 1(+)		Td = 3	Int =		
TU = G+ Do Ddo Zw+		BO = 1(+)		Fig-Td =	Nástroj = 2		
Sukcese: uvolněná				Kld = 2	Abstr =		
PKU:		BK:		Pfl =	Ap =		
+ = 12		+ = 7		Lds =	Scéna = 1		
o = 14		o = /		Nat =	Prof =		
v = /		s = /		Geo =	Mag =		
- = /		- = /		Anat =	Myt =		
FKr:		FKz:		Rtg =	Specifický obsah:		
+ = 11		+ = 7		Krev =			
o = 8		o = 6		Sex = 2			
s = 2		s = 2		Jídlo =			
- = /		- = /					

Zvláštní fenomény: 4x Eq, zpracované barvové šoky (jako mechanismus zvládnání úzkosti?)

PROCENTA A POMĚRY			
F% = 51,7	B: /BT+BO /	= 5:2	Neiger = 8
F+% = 87	a: p	= 7:0	G : B = 8:5
RF+% = 89,6	B ^a : B ^p	= 5:0	ELT = 5:3
Rfb% = 27,5	FFb : /FbF+Fb/	= 4:(1+0)	ELT sek = 2:0,5
T% = 57	M+Fig-M : Md+Fig-Md	= 6:2	EA = 8
M% = 57	T+Fig-T : Td+Fig-Td	= 5:3	EP = 2,5
Anat% = 0	M+Fig-M+Md+Fig-Md :		Morgenthaler:
V% = 42	T+Fig-T+Td+Fig-Td	= 8:8	+ = VII, X - = I, V
	Počet obsahů : R	= 12:24	Pěkná černá, chudá
			Barevný moře

BDI		MP	
Fyzická agrese (přímá agrese)	2	Vyhýbání se neúspěchu / dosahování úsp.	1
Nepřímá agrese	3,3	Zaměření na činnost a obsah / úspěch	0
Popudlivost (iritabilita)	1	Zaměření směrem od podniku / k podniku	0
Negativismus	2	Orientace na pocit bezpečí / riziko	3
Resentiment	0	Orientace na budoucnost / aktuální stav	1
Podezíravost	2	Skupinová orientace / individuální orientace	3
Verbální agrese	6,9	Prosociální orientace / zaměřenost na sebe	2
Pocity viny	2,2	Pasivita, klid / činnost	0
		Orientace na morální uspokojení / ek. prosp.	2

Rozvaha: Rovnováha mezi teoretickým i praktickým myšlením. Silné „já“. Rozumová kontrola je dobře vyvážena (ambiekvální, Orig +). Emočně stabilní (spíše niternost). Energický, kreativní. Citlivý k vnitřním impulsům, empatický, výrazně zaměřený na sociální vztahy (Zvýšené sledování reakcí ostatních? I určité sebedědávání?). Sebedůvěra, spíše radostné ladění. Myslím, že celkově lze hovořit o zralé a produktivní osobnosti.

Z pohledu agresivity: nízká míra impulsivity a popudlivosti a iritability, dobré ovládnání emocí, pocit zdravé sebejistoty. Zw + naznačují spíše asertivitu v jednání, možná je i určitá vzdorovitost a zvýšené sebeprosazování. Z rozhovoru nejsou patrné žádné vážné interpersonální konflikty, minimum fyzických střetů. Nízká míra agresivity, projevy agrese ponejvíce v podobě socializované verbální opozice, vzdorovitosti, sebeprosazení.

8.1.5 Učitel 5 (U 5)

Popis: Věk okolo 30 let; střední atletické postavy. Řeč a motorika rychlá a živá. V rozhovoru otevřený, aktivní, uvolněný a zábavný, slang a mnoho vtipkování. Spolupráce výborná. SOŠ s maturitou, pracuje v technickém oboru. Přítelkyně, bezdětný. Po celou dobu jsem se cítil velmi uvolněně a přirozeně.

ROR – OS X							
Tab.	RČ	Čís. Odp.	PKU	Determinanty	Obsah	V Orig	Zvláštní fenomény
I	5	1	G _o	F ₊	T „chelicery“	V	
		2	G ₊	F ₊	Md	Orig ₊	kritika obj.
II	5	3	G ₊	FFb _s	Anat		
		4	GZw ₊	FFb ₊	M-mag		
		5	D _o	FbF _o	Anat		přitahování červenou b.
III c	15	6	G _o	F _o	T		
		7	G ₊	FFb . F ₊	Md, Kld		
IV	10	8	G _o	F _o	T		kritika obj.
		9	Dd _o	F(Fb) ₊	Td		
V	5	10	G _o	F ₊	T	V	
		11	G _o	F ₊	Sex		
VI	5	12	G _o	F _o	T		DEF
		13	D _o	F ₊	Td-mag		
		14	G _o	F _o	T	V	
VII	5	15	G ₊	B ^a ₊	Md „řvou na sebe, ... chybí mi tam ta červená“		DEF „ustřelený hlavičky...“
		16	D _o	F ₊	Td		
VIII b	15	17	D _o	F _o	T	V	
		18	G _v	FbF _o	Abstr		(Abstr)
c		19	D _o	F ₊	Td	Orig ₊	
		20	D _o	FFb ₊	Kld		
		21	G _v	FbF _o	Anat		
IX	15	22	DZw _o	F _o	M-mag		
		23	D _o	F ₊	T		kritika obj.
		24	D _o	BT ^p ₊	T		
X c	10	25	D _o	F _o	T	V	DEF, krit.obj.
		26	D ₊	FbF . FbF . F _o	Scéna, Lds		
		27	D _o	F _o	Nástroj, Prof		
		28	Dd _o	FFb _o	Pfl		
		29	Dd ₊	F ₊	Abstr	Orig ₊	(Abstr)

PROPOČET					
R = 29		Čas = 10:25		V = 5	Orig = 3+
Způsob uchopení		Determinanty		Obsah	
G = 14 (5+, 7o, 2v)		FFb . F+		M-mag = 2	Arch =
D = 12 (1+, 11o)		FbF . FbF . F _o		Fig-M =	Mraky =
Dd = 3 (1+, 2o)				Md = 3	Oheň =
Zw = 2 (1+, 1o)				Fig-Md =	Art =
DG = /		F+ = 19		T = 10	Expl =
DdG = /		F- = /		Fig-T =	Tech =
DdD = /		B = 1(+)		Td = 3	Int =
TU = uvolněná		BT = 1(+)		Fig-Td =	Nástroj = 1
Sukcese: Go-Do-Ddo-Zw		BO = /		Kld = 2	Abstr = 2
PKU:	BK:	FFb = 5(3+, 1o, 1s)		Pfl = 1	Ap =
+ = 7	+ = 2	FbF = 5		Lds = 1	Scéna = 1
o = 21	o = /	Fb = /		Nat =	Prof = 1
v = 2	s = /	FHd = /		Geo =	Mag =
- = /	- = /	HdF = /		Anat = 2	Myt =
FKr:	FKz:	Hd = /		Rtg =	Specifický obsah:
+ = 13	+ = 10	F/Fb/ = 1(+)		Krev =	Td-mag = 1
o = 10	o = 9	/Fb/F = /		Sex = 1	
s = /	s = /	/Fb/ = /		Jídlo =	
- = /	- = /				

Zvláštní fenomény: 2x DEF, časté mag, obsahy, přitahování červenou (i projekce červené na VII tab. – agresivní scéna), kritika objektu, Anat+chelicery – kompenzace?, (Abstr 2x)

PROCENTA A POMĚRY			
F% = 59,4	B: /BT+BO /	= 1:1	Neiger = 6
F+% = 100	a: p	= 1:1	G : B = 14:1
RF+% = 81,3	B ^a : B ^p	= 1:0	ELT = 1:7,5
Rfb% = 44,8	FFb : /FbF+Fb/	= 5:(5+0)	ELT sek = 1:0,5
T% = 32,3	M+Fig-M : Md+Fig-Md	= 2:3	EA = 8,5
M% = 16,1	T+Fig-T : Td+Fig-Td	= 10:4	EP = 1,5
Anat% = 6,5	M+Fig-M+Md+Fig-Md :		Morgenthaler:
V% = 17,2	T+Fig-T+Td+Fig-Td	= 5:14	+ = I, X - = IV, VI
	Počet obsahů : R	= 14:29	

BDI		MP	
Fyzická agrese (přímá agrese)	10	Vyhýbání se neúspěchu / dosahování úsp.	2
Nepřímá agrese	3,3	Zaměření na činnost a obsah / úspěch	1
Popudlivost (iritabilita)	4,5	Zaměření směrem od podniku / k podniku	2
Negativismus	10	Orientace na pocit bezpečí / riziko	3
Resentiment	3,75	Orientace na budoucnost / aktuální stav	5
Podezíravost	6	Skupinová orientace / individuální orientace	6
Verbální agrese	6,9	Prosociální orientace / zaměřenost na sebe	3
Pocity viny	3,3	Pasivita, klid / činorodost	4
		Orientace na morální uspokojení / ek. prosp.	6

Hrubý skór	Percentil	T-skór	20	30	40	50	60	70	80	PSSI: styl - porucha
[18]	[90,5]	[63]								sebejistý - disociální
[17]	[73,7]	[56]								nedůvěřivý - paranoidní
[11]	[64,2]	[54]								rezervovaný - schizoidní
[15]	[82,1]	[59]								sebekritický - sebenejistý
[14]	[54,7]	[51]								pečlivý - nutkavý
[3]	[13,7]	[39]								intuitivní - schizotypní
[14]	[48,9]	[50]								optimistický - rapsodický
[13]	[35,3]	[46]								ctižádostivý - narcistický
[14]	[88,4]	[62]								kritický - negativistický
[15]	[72,1]	[56]								loajální - závislý
[7]	[49,5]	[50]								impulzivní - borderline
[16]	[65,8]	[54]								příjemný - histriónský
[13]	[75,3]	[57]								klidný - depresivní
[15]	[75,3]	[57]								ochotný - obětující se

Rozvaha: V ROR je dominantním rysem extratenzivní typ prožívání (ELT, Rfb%), tedy lehce navozuje kontakt, živost, energičnost, tvořivost až jakási rozvolněnost (Orig +, Abstr) větší obratnost v praktickém životě, emotivita labilnější, sebestřednější (přesto dostatek brzdících komponent). „Normální“ a produktivní osobnost.

Pohledu agresivity: silnější agresivní akcentace (agrs. obsahy a scény, přitahování červenou barvou), která ovšem nejspíše vede i k úzkosti (projekce červené barvy i na VII tab., hodnotový systém „šikanu ... tu sem právě nesnášel“). Patrné jsou i tendence vzdoru a opozičnosti. Přesto z rozhovoru a některých škál (několik potyček, které ovšem sám nevyprovokoval + nejvyšší hodnota na škále fyzické agrese) vyplývá, určitá předpřipravenost pro fyzickou agresi. Sám toto reflektuje: „... vede to k vyššímu sebevědomí ... teď už si můžeš dupnout“. Zde by se nejvíce odráželo zjištění Bodena et al. „že spíše lidé s vysokou sebeúctou jsou připravení ji hájit“. Na agresi zde můžeme nahlížet jako na instrumentální reakci.

8.1.6 Učitel 6 (U 6)

Popis: Věk okolo 30 let; středně vysoké - robustní postavy. Řeč klidná a rozvázná, ale výrazná. V rozhovoru otevřený, klidný. Častější náznaky ironie a resentimentu (výrazný emocionální a motorický doprovod), které nebyly mířené na mě. VŠ, zaměření IT - design, v tomtéž oboru pracuje (spokojený). Přítelkyně, bezdětný. Kontakt navozuje pozvolna. Spolupráce výborná. Po celou dobu jsem se cítil dobře.

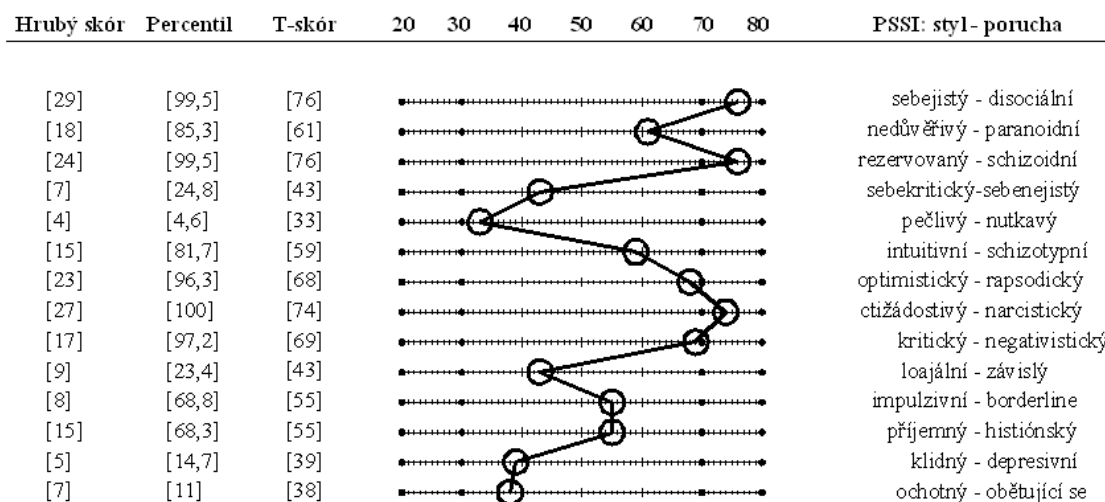
ROR – OS X							
Tab.	RČ	Čís. Odp.	PKU	Determinanty	Obsah	V Orig	Zvláštní fenomény
I	5	1	GZw _o	F _o	Anat		DES
		2	G _o	F _o	T	V	DEF
		3	D ₊	F ₊	UFO		
II	5	4	GZw _v	FbF _s	Sex, krev		Šok červenou
		5	D _o	FbF _o	T	V	
		6	GZw ₊	B ^p ₊	M	Orig ₊	Vista
III	5	7	D _o	FFb _o	T	V	
		8	G ₊	F ₊	T		
IV	5	9	D ₊	F ₊	T	Orig ₊	Vista
		10	D _o	F _o	Mag		
V c	5	11	G _o	F _o	T	V	
		12	GZw ₊	B ^a ₊	Md „hovoří“	Orig ₊	
VI b	15	13	G _o	F _o	Nástroj		
		14	G ₊	F(Fb) ₊	Scéna, Lds		PSO, zprac. HdF
d		15	G _o	BO ^a . (Fb)F _o	Expl, Tech		Zprac. HdF?
VII	15	16	GZw ₊	B ^p ₊	M, Ap, Int, Kld	(V)	VE
		17	G _o	BT ^a . F ₊	T		ZO
VIII	15	18	G ₊	BT ^a . F ₊	T, Nat	V	ZO
		19	D _o	F _o	T		
c		20	DZwG ₊	F ₊	Md „ksicht“ (ironie)	Orig ₊	VE
IX d	15	21	G ₊	B ^a . FbBO ^a ₊	M, Oheň		ZO
		22	DZw _o	F. FbFO	Td		
		23	DdZwD ₊	B _{kl} ^a . FbBO ^a ₊	Fig –M, Expl	Orig ₊	
X c	10	24	DZwG ₊	FFb ₊	Mag-Td	Orig ₊	VE
		25	D ₊	B ^a . FbF ₊	Mag		
c		26	G _v	FbF _s	T, Scéna „bakterie“		

PROPOČET				
R = 26		Čas = 17:30	V = 5 (+1)	Orig = 6+
Způsob uchopení		Determinanty	Obsah	
G = 16 (8+, 7o, 1v)		BO ^a . (Fb)F _o	M = 3	Arch =
D = 12 (7+, 5o)		BT ^a . F ₊ (2x)	Fig-M = 1	Mraky =
Dd = 1(+)		B ^a . FbBO ^a (2x)	Md = 2	Oheň = 1
Zw = 9 (6+, 3o)		B ^a . FbF ₊	Fig-Md =	Art =
DG = /		F ₊ = 12	T = 10	Expl = 1
DdG = /		F ₋ = /	Fig-T =	Tech = 1
DdD = /		B = 6 (+)	Td = 1	Int = 1
TU = G ₊ -D ₊ -Dd ₊ Zw ₊		BT = 2 (2)	Fig-Td =	Nástroj = 1
Sukcese: uvolněná		BO = 3 (2+, 1o)	Kld = 1	Abstr =
PKU:	BK:	BFb = 2 (1+, 1o)	Pfl =	Ap = 1
+ = 22	+ = 8	FbF = 7 (3+, 2o, 2s)	Lds = 2	Scéna = 2
o = 16	o = 1	Fb = /	Nat = 1	Prof =
v = 1	s = /	FHd = /	Geo =	Mag = 2
- = /	- = /	HdF = /	Anat = 1	Myt =
FKr:	FKz:	Hd = /	Rtg =	Specifický obsah:
+ = 8	+ = 6	F/Fb/ = 1 (+)	Krev = 1	Mag - M = 1
o = 8	o = 6	/Fb/F = 1 (o)	Sex = 1	Mag - Td = 1
s = /	s = /	/Fb/ = /	Jídlo =	
- = /	- = /			

Zvláštní fenomény: Šok červenou nebo sex. šok u II tab., 3x PSO (Vista), zprac. HdF u VI tab., 3zrcadlové odpovědi, časté otáčení tabulí

PROCENTA A POMĚRY			
F% = 33,3	B: /BT+BO /	= 6:5	Neiger = 5
F+% = 100	a: p	= 9:2	G : B = 16:6
RF+% = 76	B ^a : B ^p	= 4:2	ELT = 6:8
Rfb% = 34,6	FFb : /FbF+Fb/	= 2:(7+0)	ELT sek = 5:1,5
T% = 31,4	M+Fig-M : Md+Fig-Md	= 4:2	EA = 9
M% = 20	T+Fig-T : Td+Fig-Td	= 10:1	EP = 6,5
Anat% = 2,8	M+Fig-M+Md+Fig-Md :		Morgenthaler:
V% = 23	T+Fig-T+Td+Fig-Td	= 6:11	+ = V, X - = IV, VI
	Počet obsahů : R	= 22:26	Líbí se mi nedá se nic moc motýl vymyslet

BDI		MP	
Fyzická agrese (přímá agrese)	6	Vyhýbání se neúspěchu / dosahování úsp.	5
Nepřímá agrese	6,6	Zaměření na činnost a obsah / úspěch	3
Popudlivost (iritabilita)	5,4	Zaměření směrem od podniku / k podniku	4
Negativismus	8	Orientace na pocit bezpečí / riziko	1
Resentiment	1,25	Orientace na budoucnost / aktuální stav	1
Podezíravost	6	Skupinová orientace / individuální orientace	4
Verbální agrese	10	Prosociální orientace / zaměřenost na sebe	5
Pocity viny	3,3	Pasivita, klid / činorodost	3
		Orientace na morální uspokojení / ek. prosp.	6

Rozvaha: Spíše teoretické a abstraktní myšlení. Originalita, tvořivost, ctižádnostivost, které mají dostatečnou podporu (ambiekvální, F+, B+, Orig +). Výrazné formální myšlení, logika. Slabší „já“ v emoční oblasti. Proti silným agresivním (Zw, agrs. a anat. obsahy, šok červenou) a úzkostným popudům a rozladám, stojí výrazné stabilizační faktory (počet G+, B+, F+). Emotivita labilnější, egocentrická (ZO, barvově-tvarové odp., zvláště výrazné skóry nalezneme na škálách sebejistý – disociální, rezervovaný – schizoidní, ctižádnostivý – narcistický, negativistický 2x, zaměřenost na sebe). Osobnost je produktivní, ovšem silně egocentricky akcentovaná.

Z pohledu agresivity: Silná agresivní akcentace, která je silně bržděna, tedy opět lze zvažovat tzv. typ „bomby“. Agresivní tendence se nejčastěji projevují ve verbálním projevu (což je velmi patrné také v rozhovoru), opozičnosti a vzdoru a také pravděpodobně ve fantazii. V historii žádné fyzické střetnutí, přestože na něj v rozhovoru často naráží, jako na velmi pravděpodobné v „dnešní době“.

8.1.7 Učitel 7 (U 7)

Popis: Věk okolo 30 let; robustní sportovní postavy. Řeč rychlejší, živá motorika. Častější známky napětí (opakování mých slov, ujišťování, motorický neklid, nesoustředěnost), všechny tyto projevy ale mohly být silně podmíněny nevhodným výběrem místa pro rozhovor (sice klidná restaurace, ale příchod kamarádů i jeho partnerky). Přesto velmi vstřícný a velká snaha spolupracovat (i přes to, že si myslím, že mu to nebylo příjemné). VOŠ (zdravotní zaměření), pracuje jako živnostník v několika oblastech. V rozhovoru výběr místa tolik nevadil, ale pro testové situace to nebylo vhodné. Během rozhovoru mi bylo trochu nepříjemné, že jsem měl pocit, že probanda zatěžuji a přes reflexi tohoto mého pocitu s ním, se to nezměnilo.

ROR: Z výše uvedeného vyplývá, že pokus o diagnostiku ROR se nezdařil. Nebylo provedeno dotazování (Inquiry), bez nějž je samozřejmě řádné vyhodnocení nepřípustné. Moje pocity a postřehy: proband byl z nestrukturované a rušivé situace značně napjatý, nesoustředěný. Odpovědi byly vágní, tabule rychle vracel. Výrazný šok u VIII tabule. Vyšší podíl (pravděpodobně!) barvově-tvarových odpovědí. Po celou dobu snaha kompenzovat nelibé pocity („hmm ... zajímavé ...“ + úsměv).

BDI		MP	
Fyzická agrese (přímá agrese)	3	Vyhýbání se neúspěchu / dosahování úsp.	1
Nepřímá agrese	4,4	Zaměření na činnost a obsah / úspěch	1
Popudlivost (iritabilita)	2,7	Zaměření směrem od podniku / k podniku	2
Negativismus	4	Orientace na pocit bezpečí / riziko	2
Resentiment	1,25	Orientace na budoucnost / aktuální stav	3
Podezíravost	1	Skupinová orientace / individuální orientace	3
Verbální agrese	6,9	Prosociální orientace / zaměřenost na sebe	4
Pocity viny	1	Pasivita, klid / činorodost	3
		Orientace na morální uspokojení / ek. prosp.	4

Hrubý skór	Percentil	T-skór	20	30	40	50	60	70	80	PSSI: styl - porucha
[12]	[73,9]	[56]								sebejistý - disociální
[10]	[21,1]	[42]								nedůvěřivý - paranoidní
[5]	[11,9]	[38]								rezervovaný - schizoidní
[10]	[48,6]	[50]								sebekritický - sebenejistý
[17]	[59,2]	[52]								pečlivý - nutkavý
[9]	[47,2]	[49]								intuitivní - schizotypní
[24]	[97,2]	[69]								optimistický - rapsodický
[10]	[38,1]	[47]								ctižádnostivý - narcistický
[8]	[50]	[50]								kritický - negativistický
[13]	[56]	[52]								loajální - závislý
[4]	[35,8]	[46]								impulzivní - borderline
[22]	[94]	[66]								příjemný - histriónský
[8]	[40,4]	[48]								klidný - depresivní
[14]	[62,8]	[53]								ochotný - obětující se

Rozvaha: Proband sám sebe popisuje jako občas vznětlivého a popudlivého „*občas mi to trochu vadí*“. Na extroverzi lze usuzovat ze škál optimistický – rapsodický, příjemný – histriónský a z možného vyššího počtu barvově-tvarových odpovědí. V testové situaci lze zvažovat „vemlouvání se do příjemné nálady“ jako reakci na stres - disimulace (analogicky šok u VIII tab. + „*pěkná, líbí se mi*“). Jinak pohotové reakce, vstřícnost. Partnerky si velmi váží, budují společnou domácnost „*přestavba baráku*“. V práci spokojený „*v rámci možností*“ . Myslím, že celkově lze hovořit o zralé a produktivní osobnosti.

Z pohledu agresivity: Pravděpodobně střední míra impulsivity. Z BDI: nízká míra iritability, resentimentu. Celkově nízká míra agresivity, agresivní projevy ponejvíce cestou verbální a nepřímé agrese. V historii minimum fyzických střetnutí. K lidem spíše vstřícný a pocit důvěry k lidem.

8.1.8 Učitel 8 (U 8)

Popis: Věk okolo 40 let; spíše menší postavy. Řeč tišší a klidná, motorika uvolněná. Kontakt navozuje spontánně, citlivý a reflektující styl. Přesné a promyšlené formulace odpovědí. Působí velmi uklidňujícím dojmem. SOŠ s maturitou, pracuje v dispečer. Ženatý, dvě děti. Během i po rozhoru jsem se cítil velmi dobře. S bojovým uměním začal pouze pro jeho zdravotní aspekt (zde tzv. „antityp“)

ROR – OS X							
Tab.	RČ	Čís. Odp.	PKU	Determinanty	Obsah	V Orig	Zvláštní fenomény
I	10	1	G _o	BT ^a _o	T		
		2	D _o	B _{kl^a_o}	Md		
		3	D _o	F(Fb) ₊	M		
II	25	4	GZw ₊	FFb ₊	Md-Mag „čert“		VE, šok červenou?
		5	G ₊	BT ^a ₊	T „drží se tlapama“	V	
III	10	6	G ₊	B ^a . FbF. F ₊	M, Int, Scéna „pouto... propojení“	V	KO
IV	5	7	G _o	B ^p ₊	M-Myt		PSO
V	5	8	G _o	F _o	T	V	
VI	25	9	G _o	F _o	T	V	
VII	5	10	G ₊	F ₊	M „pouto“		KO
VIII	20	11	D _o	F _o	T	V	ZO
		12	G _o	FFb _o	Pfl		
IX	15	13	G _o	FFb ₊	Pfl		
X	20				„Působí to na mě chaoticky“		(manifestní barvový šok)
		14	D _o	F _o	T	V	
		15	D _o	FFb _o	T		
		16	D _o	F _s	Anat		kritika objektu

PROPOČET				
R = 16		Čas = 9:10	V = 6	Orig = /
Způsob uchopení		Determinanty	Obsah	
G = 10 (4+, 6o)		B ^a . FbF. F ₊	M = 3	Arch =
D = 6 (o)			Fig-M =	Mraky =
Dd = /			Md = 1	Oheň =
Zw = 1 (+)			Fig-Md =	Art =
DG = /		F+ = 6	T = 7	Expl =
DdG = /		F- = 1	Fig-T =	Tech =
DdD = /		B = 3 (2+, 1o)	Td =	Int = 1
TU = G _o - D- Zw		BT = 2 (1+, 1o)	Fig-Td =	Nástroj =
Sukcese: pravidelná		BO = /	Kld =	Abstr =
PKU:	BK:	FFb = 4 (2+, 2o)	Pfl = 2	Ap =
+ = 4	+ = 3	FbF = 1	Lds =	Scéna = 1
o = 12	o = 2	Fb = /	Nat =	Prof =
v = /	s = /	FHd = /	Geo =	Mag-Md = 1
- = /	- = /	HdF = /	Anat = 1	Myt-M = 1
FKr:	FKz:	Hd = /	Rtg =	Specifický obsah:
+ = 5	+ = 2	F/Fb/ = 1 (+)	Krev =	
o = 6	o = 4	/Fb/F = /	Sex =	
s = 1	s = 1	/Fb/ = /	Jídlo =	
- = /	- = /			
Zvláštní fenomény: 2x KO „pouto . propojení“, PSO, ZO, VE				

PROCENTA A POMĚRY			
F% = 38,9	B: /BT+BO / = 3:2	Neiger = 8	
F+% = 85,7	a: p = 4:1	G : B = 10:3	
RF+% = 88,9	B ^a : B ^p = 2:1	ELT = 3:3	
Rfb% = 37,5	FFb : /FbF+Fb/ = 4: (1+0)	ELT sek = 2:0,5	
T% = 38,9	M+Fig-M : Md+Fig-Md = 4:2	EA = 6	
M% = 33,3	T+Fig-T : Td+Fig-Td = 7:0	EP = 2,5	
Anat% = 5,6	M+Fig-M+Md+Fig-Md : T+Fig-T+Td+Fig-Td = 6:7	Morgenthaler:	
V% = 37,5	Počet obsahů : R = 18:16	+ = III, IX - = IV, VI	
		živý, barevný mrtvý	

BDI		MP	
Fyzická agrese (přímá agrese)	0	Vyhýbání se neúspěchu / dosahování úsp.	1
Nepřímá agrese	3,3	Zaměření na činnost a obsah / úspěch	1
Popudlivost (iritabilita)	2,7	Zaměření směrem od podniku / k podniku	2
Negativismus	2	Orientace na pocit bezpečí / riziko	0
Resentiment	0	Orientace na budoucnost / aktuální stav	2
Podezíravost	0	Skupinová orientace / individuální orientace	1
Verbální agrese	5,39	Prosociální orientace / zaměřenost na sebe	2
Pocity viny	5,5	Pasivita, klid / činorodost	1
		Orientace na morální uspokojení / ek. prosp.	4

Hrubý skór	Percentil	T-skór	20	30	40	50	60	70	80	PSSI: styl - porucha
[9]	[56,0]	[52]								sebejistý - disociální
[10]	[21,1]	[42]								nedůvěřivý - paranoidní
[8]	[31,7]	[45]								rezervovaný - schizoidní
[11]	[56]	[52]								sebekritický-sebenejistý
[17]	[59,2]	[52]								pečlivý - nutkavý
[18]	[89,9]	[63]								intuitivní - schizotypní
[20]	[90,4]	[63]								optimistický - rapsodický
[12]	[56,4]	[52]								ctižádnostivý - narcistický
[7]	[42,2]	[48]								kritický - negativistický
[13]	[56]	[52]								loajální - závislý
[4]	[35,8]	[46]								impulzivní - borderline
[16]	[73,4]	[56]								příjemný - histriónský
[10]	[59,6]	[52]								klidný - depresivní
[18]	[84,9]	[60]								ochotný - obětující se

Rozvaha: Spíše teoreticko-abstraktní myšlení. Silné „já“. Emočně spíše stabilní (levostranost, B+, F+), vyrovnaný. Zároveň citlivý a intuitivní (právě tyto rysy – „přílišná hloubavost“ - víceméně považoval a považuje za zdroj mnoha jeho předešlých potíží). Vzhledem k tomu, že se objevují nejvíce FFb odpovědi, lze spíše uvažovat o smíšeném introverzivním typu prožívání. Nenacházím zde nyní nějakou výraznější inhibici v prožívání či zvýšenou úzkost (v rozhovoru sice klidný a tišší, ale aktivní, přirozený, pohotový – také nyní se subjektivně cítí mnohem lépe). Zajímavé jsou 2 komplexové odpovědi, které se týkají „mezilidského pouta“ (frustrace této potřeby?). Myslím, že celkově lze hovořit o zralé a produktivní osobnosti.

Z pohledu agresivity: velmi nízká míra impulsivity, iritability, negativismu. Vyvinuté brzdící komponenty. Agresivní typ reakce tedy bude mít ponejvíce intropunitivní formu. V historii žádné fyzické konflikty.

8.1.9 Učitel 9 (U 9)

Popis: Věk okolo 50 let; menší atletické postavy. Řeč tichá, místy značně nezřetelná. Motorika klidná. Rozhovor odmítá nahrávat, píše si tedy poznámky. V rozhovoru méně sdílný až uzavřený, o citlivých tématech nechce hovořit; silná tendence „řídít rozhovor“. VŠ, ekonomický obor. Ženatý, jedno dítě. Po většinu času jsem se cítil značně napjatý, někdy jsem zcela ztrácel nit rozhovoru, často se stahuji do sebe (pro načerpání sil). Mám pocit, že jsem pod silným drobnohledem. Odcházím zcela vyčerpaný a dalo by říci až dezorientovaný.

ROR – OS X							
Tab.	RČ	Čís. Odp.	PKU	Determinanty	Obsah	V Orig	Zvláštní fenomény
I	5	1	G _o	F _o	T-mag		
		2	Dd _o	F _o	Td „chlapadla“		
		3	GZw _o	F _o	Td „moucha...zlý oči, je to nepříjemný“		Eq-negativní
II	10	4	D ₊	BT ^a _o	T	V	
III					„ta červená mi vadí“		Man.červ.šok
	30	5	D _o	F _o	Sex		
IV					„Tjs. pořad stejný obrázky.“		Iluze podobnosti
	20	6	G _o	F _o	T	V	
V %	25	7	G _v	F _.	Abstr „nechtěl bych to mít doma“		Hd šok
VI					„nepůsobí to rušivě...nevím“		Iluze podobnosti, šok
	60	8	G _o	F _o	Nástroj		
VII	10	9	GZw _o	F _s	Lds		
		10	D _o	F ₊	Md „ale takový zvířecí tupý výraz mi vadí“	V	Eq-negativní
VIII				(trhne s sebou dozadu)	„no...“ (tázavý pohled) pak „pěkný“		šok, DES
		25	11	G _o	BT ^a _o	T (kooperace)	V
IX	15	12	G _o	FFb ₊	Pfl „tj lehký, uvolněný – je to dobrý“ (pronášeno rezervovaně s pohledem na mě)		Kritika subjektu
X	35	?		(nezřetelné)	Abstr „souhra“		DES, ABSTR
		13	D _o	F _o	T	V	
		14	D _v	FFb _s	Geo		
		15	D.	FbBT ^a ???	Abstr „tady se něco rodí“	Orig -	
		16	G.	F.	Abstr „je v tom nějaký systém, je to sladěný“		ABSTR

PROPOČET				
R = 16		Čas = 9:20	V = 5	Orig = 1-
Způsob uchopení		Determinanty	Obsah	
G = 9 (7o, 2v)			M =	Arch =
D = 6 (1+, 3o, 1v, 1-)			Fig-M =	Mraky =
Dd = 1 (o)			Md = 1	Oheň =
Zw = 2 (o)			Fig-Md =	Art =
DG = /		F+ = 8	T = 5	Expl =
DdG = /		F- = 2	Fig-T =	Tech =
DdD = /		B = /	Td = 2	Int =
TU = <u>Go-Do-Zwo</u>		BT = 3 (o)	Fig-Td =	Nástroj = 1
Sukcese: roztržštěná		BO = /	Kld =	Abstr = 2
PKU:	BK:	FFb = 2 (1+, 1s)	Pfl = 1	Ap =
+ = 1	+ = /	FbF = /	Lds = 1	Scéna =
o = 10	o = 3	Fb = /	Nat =	Prof =
v = 3	s = /	FHd = /	Geo =	Mag-T = 1
- = 1	- = 1	HdF = /	Anat =	Myt =
FKr:	FKz:	Hd = /	Rtg =	Specifický obsah:
+ = 2	+ = 1	F/Fb/ = /	Krev =	„je v tom nějaký systém“
o = 7	o = 7	/Fb/F = /	Sex = 1	
s = 2	s = 1	/Fb/ = /	Jídlo =	
- = 1	- = 1	FbBT = 1-		

Zvláštní fenomény: šokové fenomény – výrazný šok u VIII tab., 2x Eq.negativní, Abstrakta, Zlý oči, iluze podobnosti, časté DES, negativní zpracování VII tab., šok červenou u III tab.

PROCENTA A POMĚRY			
F% = 62,5	B: /BT+BO /	= 0:4	Neiger = 4
F+% = 80	a: p	= 4:0	G : B = 9:0
RF+% = 75	B ^a : B ^p	= /	ELT = 0:2
Rfb% = 37,5	FFb : /FbF+Fb/	= 2: (0+0)	ELT sek = 4:0
T% = 50	M+Fig-M : Md+Fig-Md	= 0:1	EA = 2
M% = 6	T+Fig-T : Td+Fig-Td	= 6:2	EP = 4
Anat% = /	M+Fig-M+Md+Fig-Md :		Morgenthaler:
V% = 31,3	T+Fig-T+Td+Fig-Td	= 1:8	+ = VIII, IX, X - = I, V
	Počet obsahů : R	= 11:16	„dobry“ „nelíbí se mi“

BDI		MP	
Fyzická agrese (přímá agrese)	3	Vyhýbání se neúspěchu / dosahování úsp.	2
Nepřímá agrese	4,4	Zaměření na činnost a obsah / úspěch	4
Popudlivost (iritabilita)	0	Zaměření směrem od podniku / k podniku	4
Negativismus	2	Orientace na pocit bezpečí / riziko	1
Resentiment	0	Orientace na budoucnost / aktuální stav	2
Podezíravost	0	Skupinová orientace / individuální orientace	3
Verbální agrese	5,4	Prosociální orientace / zaměřenost na sebe	3
Pocity viny	4,4	Pasivita, klid / činorodost	2
		Orientace na morální uspokojení / ek. prosp.	2

Hrubý skór	Percentil	T-skór	20	30	40	50	60	70	80	PSSI: styl - porucha
[13]	[77,5]	[58]								sebejistý - disociální
[6]	[4,6]	[33]								nedůvěřivý - paranoidní
[8]	[31,7]	[45]								rezervovaný - schizoidní
[12]	[64,7]	[54]								sebekritický - sebenejistý
[28]	[98,6]	[72]								pečlivý - nutkavý
[23]	[96,8]	[69]								intuitivní - schizotypní
[26]	[99,1]	[74]								optimistický - rapsodický
[20]	[91,7]	[64]								ctižádnostivý - narcistický
[9]	[63,8]	[54]								kritický - negativistický
[18]	[88,1]	[62]								loajální - závislý
[4]	[35,8]	[46]								impulzivní - borderline
[23]	[94,5]	[66]								příjemný - histriónský
[3]	[4,1]	[33]								klidný - depresivní
[21]	[96,8]	[69]								ochotný - obětující se

Rozvaha: V dotaznících časté vpisování, přepisování a otazníky (zvláště nad otázkami nadpřirozena) ale i u jakoby dvojnásobných otázek, například nad slovem „Nesním“ (o velkých úspěších). → V ROR blíže nespecifikované abstrakta, iluze podobnosti, negativní a úzkostné Eq odpovědi, (Md „ale takový zvířecí - tupý výraz mi vadí“, „... nechtěl bych to mít doma“, „... je v tom nějaký systém“), interpretace očí, čtení druhé strany tabule, neadekvátní řešení VII tab. (GZw, F_s). Rozhovor si nepřije nahrávat. Přestože v dotaznících dosahuje velmi nízkých hodnot (nebo i spíše právě proto), lze zvažovat silnou podezřívavost a schizoidní akcentaci osobnosti (+ nutkavost jako introjekt špatného, pronásledujícího objektu)⁵⁴. Manifestní šok červenou barvou, silný, posléze (s velkým vypětím) zpracovaný barvový šok, časté deskripce, abstrakta, vysoké skóre na škále pečlivý – nutkavý, vmlouvání se do radostné nálady, poukazuje na silnou přítomnost obraných mechanismů (především projekce). Velmi pravděpodobná jsou „interpersonální nedorozumění“ (+ ochotný – obětující se – pocity křivdy).

Z pohledu agresivity: Projekce agresivních impulsů do prostředí. Podezřívavost a nedorozumění mohou být i za několika fyzickými incidenty (parafrázuji: „vybrali si mě ... byl jsem menší ... ale já se nedal“), ale je to pouze má interpretace a mohu se mýlit, jelikož jsem se v rozhovoru často ztrácel.

⁵⁴ Totu kombinaci jako „paranoidně-schizoidní pozici“ popisuje M. Kleinová

8.1.10 Učitel 10 (U 10)

Popis: Věk okolo 30 let, střední atletické postavy. Řeč i motorika živá, uvolněná. V rozhovoru otevřený a aktivní. Kontakt navozuje spontánně, spolupráce výborná. Výuční list, obor gastronomie, dále se vzdělává. Pracuje v gastronomii. Momentálně bez partnerky – v rozhovoru často zmiňuje, že už se chce usadit a „hledá tu pravou“. Po celou dobu jsem se cítil velmi dobře. Po skončení rozhovoru, baví U 10 velkou část hostů restaurace.

ROR – OS X							
Tab.	RČ	Čís. Odp.	PKU	Determinanty	Obsah	V Orig	Zvláštní fenomény
I	10	1	DdG _v	F(Fb) _s	T	Orig-	KONF ,Textura iniciální šok
		2	G _o	F _o	T	V	
II	5	3	G ₊	FFb _o	RTG, Anat		(kvalita dopracována) PSO
		4	GZw ₊	BO ^a Fb.FbF.FbF.Hd _o	Oheň, Tech		Přitahování červenou barvou
III c	25	5	G _o	FFb _o	Anat		(to samé)
		6	GZw ₊	FFb . F. FFb _o	Kld, Art		Přitahování červenou barvou
IV /c//a	20				„nevím“ (rozpaky)		Hd šok
		7	G _o	F _o	T	V	
		8	G _o	FHd _o	M-mag „příšera“		
V/c/a	15	9	G _o	BT ^a _o	T	V	
VI	5	10	G _o	F _s	T (agresivní)		DEF
		11	G _o	BT ^p ₊	Fig-T		
VII /b//c/b	25				„ty jo“		šok
		12	G _v	F _s	T „rozbouchnutej kladivem“		DEF, kritika subjektu
		13	D _o	F _o	T		Kritika subjektu
		14	D _o	F ₊	T		
VIIIc	7	15	G ₊	FFb ₊	Pfl		Zprac. Fb
		16	G _o	FbF _s	Geo		Doznívající šok ?
c		17	G _o	FFb ₊	Art, T	V	
IX	5	18	G ₊	FFb ₊	Art, Tech		
		19	G ₊	FFb _{o+}	Kld, Prof, Ap	Orig+	Zřetelné uvolnění
X	5	20	G ₊	FFb. BT ^a Fb ₊	T, Nat	V	Zřetelné uvolnění
		21	DZw ₊	F ₊	Sex		

PROPOČET							
R = 21		Čas = 18:15		V = 3		Orig = 2 (+/-)	
Způsob uchopení		Determinanty		Obsah			
G = 17 (7+, 9o, 1v)		BO ^a Fb.FbF.FbF.Hd _o		M-mag = 1	Arch =		
D = 2 (o)		FFb . F. FFb _o		Fig-M =	Mraky =		
Dd = /		FFb. BT ^a Fb +		Md =	Oheň = 1		
Zw = 3 (+)		F+ = 6		Fig-Md =	Art = 2		
DG = /		F- = 2		T = 10	Expl =		
DdG = 1 (v)		B = /		Fig-T = 1	Tech = 2		
DdD = /		BT = 3 (2+, 1o)		Td =	Int =		
TU = <u>Go-(Do) - Zw</u>		BO = 1 (+)		Fig-Td =	Nástroj =		
Sukcese: uspořádaná				Kld = 2	Abstr =		
PKU:		BK:		Pfl = 1	Ap = 1		
+ = 8		+ = 1		Lds =	Scéna =		
o = 11		o = 2		Nat = 1	Prof = 1		
v = 2		s = /		Geo = 1	Mag =		
- = /		- = /		Anat = 2	Myt =		
FKr:		FKz:		Rtg = 1	Specifický obsah:		
+ = 7		+ = 2		Krev =			
o = 8		o = 4		Sex = 1			
s = 3		s = 2		Jídlo =			
- = /		- = /					

Zvláštní fenomény: šokové fenomény u tab. I, IV, VI. Agresivní řešení VII tab., zřetelné uvolnění u tab. VIII – X (kvalita a spontaneita odpovědí), přitahování červenou barvou, kritika subjektu

PROCENTA A POMĚRY			
F% = 29,6	B: /BT+BO /	= 0:4	Neiger = 5
F+% = 75	a: p	= 3:1	G : B = 17:0
RF+% = 74	B ^a : B ^p	= /	ELT = 0:7,5
Rfb% = 33	FFb : /FbF+Fb/	= 9: (3+0)	ELT sek = 3:2,5
T% = 39	M+Fig-M : Md+Fig-Md	= 1:0	EA = 7,5
M% = 3,6	T+Fig-T : Td+Fig-Td	= 11:0	EP = 5,5
Anat% = 7,2	M+Fig-M+Md+Fig-Md :		Morgenthaler:
V% = 10	T+Fig-T+Td+Fig-Td	= 1:11	+ =VII, IX - = IV, VII
	Počet obsahů : R	= 15:21	Barevný smutný

BDI		MP	
Fyzická agrese (přímá agrese)	3	Vyhýbání se neúspěchu / dosahování úsp.	3
Nepřímá agrese	3,3	Zaměření na činnost a obsah / úspěch	2
Popudlivost (iritabilita)	2,7	Zaměření směrem od podniku / k podniku	3
Negativismus	8	Orientace na pocit bezpečí / riziko	0
Resentiment	2,5	Orientace na budoucnost / aktuální stav	1
Podezíravost	3	Skupinová orientace / individuální orientace	6
Verbální agrese	5,4	Prosociální orientace / zaměřenost na sebe	4
Pocity viny	5,5	Pasivita, klid / činorodost	4
		Orientace na morální uspokojení / ek. prosp.	5

Hrubý skór	Percentil	T-skór	20	30	40	50	60	70	80	PSSI: styl - porucha
[12]	[73,9]	[56]								sebejistý - disociální
[15]	[65,6]	[54]								nedůvěřivý - paranoidní
[9]	[42,2]	[48]								rezervovaný - schizoidní
[9]	[41,7]	[48]								sebekritický-sebenejistý
[14]	[38,5]	[47]								pečlivý - nutkavý
[2]	[6,9]	[35]								intuitivní - schizotypní
[19]	[84,4]	[60]								optimistický - rapsoický
[14]	[69,3]	[55]								ctižádnostivý - narcistický
[11]	[82,6]	[59]								kritický - negativistický
[21]	[95,6]	[66]								loajální - závislý
[7]	[62,8]	[53]								impulzivní - borderline
[22]	[94]	[66]								příjemný - histriónský
[5]	[14,7]	[39]								klidný - depresivní
[17]	[79,8]	[58]								ochotný - obětující se

Rozvaha: Spíše teoretické myšlení; vyšší aspirační úroveň. Šokové fenomény u nebarevných tabulí (tím i nízké F+%), přitahování červenou barvou, zřetelné uvolnění u barevných tabulí, žádné M, B, vysoké skóre na škálách příjemný – histriónský, skupinová – individuální orientace, to vše spíše poukazuje na určitou emoční labilitu a především na sebestřednost (exhibicionistické prvky ve vystupování - v kontaktu mírně patrné). Brzdící komponenty jsou ale přítomné. Myslím, že přesto lze hovořit o „normální“ a produktivní osobnosti.

Z pohledu agresivity: několik agresivních obsahů (úzkostně prožívané, silná kritika subjektu). Přitahování červenou barvou, po pravděpodobném šoku (Anat., kvalita odpovědi „dopracována“), taktéž svědčí o manifestní úzkosti. Agresivní pohnutky tedy projevují ponejvíce intropunitivní formou nebo extrapunitivní formou ve formě opozice a vzdoru. Minimum fyzických konfliktů v životě. Z rozhovoru je ovšem patrné, že sebejistota probanda nevylučuje fyzickou agresi a využívá verbální agresi jako instrumentální reakci: (Musel jsi BU někdy použít? „*Ne, to se rozkřikne... některý typy, co předtím blbě čuměli, teď začali poctivě zdravit...*“ „... *dneska když je nějaký konflikt, tak se neomlouváš! ... prostě mu jasně naznačíš, že se nebojíš a že se s ním klidně pudeš ven. Většina frajerů toho pak nechá...*“)

8.2 Motivace

8.2.1 Negativní zážitky jako jeden z výrazných a prvotních motivačních stimulů

Zdá se být velmi pravděpodobné, že u některých participantů jsou negativní zážitky různého druhu jedním z výrazných a prvotních motivačních stimulů v tom smyslu, že tito lidé reagují na pocit určitého ohrožení (např.: sebeúcty, ale i fyzického zdraví) stenickou reakcí. Je zde patrná tendence nenechat osud osudu, ale aktivně se na něm podílet (vnitřní místo vlivu) – připravit se na možná (i domnělá) rizika.

U 1: „... otec mi bohužel umřel (velmi brzo), ale rodinej život byl dobrej ...“ „... nebyl sem nějak šikanovanej, jak jsme se prali s klukama, jednou jsem vyhrál, podruhý sem byl bit, ale bylo mi dáváno najevo, že nemám tátu ... děti šly domu a já byl s mámou ... takže sem s nim třeba nekoukal na televizi, tak mi to přišlo líto, že jo ... musel sem sám dělat taky ... mamka byla sama na mě, peněz nebylo moc, takže já ten život беру úplně jinak ... mam na to jinej náhled ... nemohl jsem chodit támhle na čajičky, tak sem chytil toho sportu, tak díky bohu za něj ... takže i zlý bylo pro něco dobrý ... našel jsem tam takový uspokojení, dokázal jsem si něco ... měl jsem konflikt na učňáku na pinčesu ... nechtěl jsem bejt nic (slabej) ... ale bavilo mě to, lidi tam ...“

U 2: (šikana?) Tak ve školce ... do 4 třídy ... začal jsem hrát basket ... když jsem byl meší tak jsem byl menší a urostlejší s nadváhou ... jak jsme dělali v basketu sprinty ... pak jsem měl nejrychlejší časy z celý školy ... takže z nejhoršího na nejlepšího (viz 8.1.2) ... spíš to nebyla šikana, ale posmívání, kvůli nadváze ... no a na střední, na intru ... zažil jsem dvakrát ... ze strany starších ... měl jsem i fyzicky nějakej problém s nima ... měl jsem i úraz při tom, takže to mě pak motivovalo něco takovýho dělat ... ale člověk doopravdy to chce dělat ... ne aby se pomstil ...“ (fyz. napadení?) „... poprví zranění nohy, ale já se ani nebránil z psychologického hlediska, byl tam strach a tak ... pak to (BU) posílí i tu psychiku.“

U 3: (zřetelný neklid v těle – ruce, záraz v rozhovoru; hlas klidný „snaží se udržet přívětivou tvář s úsměvem“) „No.... mamka už je mrtvá. ... S otcem sem měl průměrnej vztah pak mě ale nasral (?) no s penězma ... sem mu důvěřoval, ale to je jedno. Já sem dělal od dvanácti (jiný styl BU), víš ...táta nás mlátil ... jako biologicej ... tak se naši rozvedli ... domácí násilí... chtěl sem chránit mamku (slzy v očích, velká snaha jim nepodlehnout) Mamka ho jednou nožem zabila ... dostala 14 let no a pak, když se vrátila dostala rakovinu... („to je mi líto“) ne-ne to už je dobrý... (hrnou se mi také slzy do očí, v celém těle cítím horkost, přestávám s interwiev a snažím se spíše poslouchat a zjistit, zda lze tuto bolestnou a právě otevřenou zkušenost, nechat v tomto stavu)... Ne tenkrát ještě nebyli psychologové, za komančů se musel každém postarat sám o sebe... to je egoismus ... to už je dávno za mnou ... co tam máš dál?“

(myslím, že tento smutný popis situace v dětství mnohé osvětluje – viz 8.1.3)

U 6: (viz také především osobnostní charakteristiky 8.1.6)

(v mládí) „...přišel týpek a říká pojď ven...naštěstí se to obešlo bez fyzickýho násilí, prostě jsem to nějak ukecal, jenomže člověk nemusí mít vždycky takový štěstí“. „...sere mě třeba, že jdeš v noci z hospody domů po ulici a potkáš nějaký vylízaný hovado, chce po tobě peníze, nebo tě chce zmlátit...a i když je to pól vylízanej, tak mu nechci podlehnout, že jo. Proto je důležitý se ubránit těmto případům.“ (značně patrný resentment s určitým „přednastavením“)

U 8: (antityp) „Já jsem se k tomu dostal skrže zdravotní problémy ... to byla moje hlavní motivace ... od 18 let jsem měl chronický zánět tlustého střeva ... ta nemoc se zhoršovala až to dospělo do stádia kdy mi hrozila operace, že mi to střevo prostě vezmou, to se mi nechtělo ... to mi bylo okolo 22 let, takže jsem hledal alternativní způsob léčby už jsem nemohl z fyziologickejch důvodů chodit vůbec nikam ... to střevo bylo už tak narušený, že sem více méně lítal každých 10 minut na záchod anebo jsem byl pod práškama ... “

U 9: (viz také především osobnostní charakteristiky 8.1.9)

„No, táta dost pil ... alkohol ... to byl taky trochu důvod proč jsem šel k (druh organizace) ... nechci se o tom bavit ... (jsem napjatý, potím se)“ „(fyzické napadení?) Vícekrát, asi 4krát ... vždycky jsem to nějak ustál nebo vyhrál... určitě je to taky motiv ... pamatuji si když mi bylo 5 let jak jsem dostal ránu do břicha ... pamatuji si na ten pocit ponížení a bezmocnosti, pak si taky pamatuji když mi bylo sedm osm ...“

8.2.2 Vzpomínky na první impuls a výběr stylu bojového umění

V jednotlivých osudech se dále mezi prvotními motivy objevovaly již spíše nespecifické faktory „náhody“, které byly velmi individuální. Jakoby nelze často najít nějaký společný přesný moment či impuls k rozhodnutí „tak a teď už to půjdu zkusit“. Negativní zážitky byly u některých participantů v povědomí, ale zřídka vedly k okamžitému rozhodnutí cvičit bojová umění (můžeme je tedy spíše chápat jako druh predispozice). Objevuje se také otevřený výrok: „vždycky jsem to chtěl zkusit“ Mezi konkrétnější impulzy (stimuly) patřila nějaká forma reklamy, inspirace či tlak od kamarádů nebo potřeba „něco“ dělat a nezahálet. Záměrný výběr konkrétního stylu bojového umění podle nějakých kritérií se vyskytuje velmi vzácně.

U 1: „Tak to v učňáku, to jsme si zaboxovali jako ve třídě ... no pak jsme jezdili na poutě ... pak na vojně to byla pragovka ... tím jsem začal s boxem že jo, pak jsem začal v těch (50 léta)... od takovejch 26 jsem začal dělat to (BU) ... tam byl (známá osoba zakladatele tohoto stylu u nás) dělal metodického trenéra na box a po tréninku tam zkoušeli to (BU) ... oni byli vlastně zakládající členové, jezdili do Francie ... no tak sem to okukoval... tak jsem šel na trénink s nima, že jo ... tak jsem nechal boxu ... to tady bylo (BU) poprvé ... oni to sem dotáhli z tý Francie a pak to zkoušeli

tady ... oni se vyškolili ... bylo to v plenkách všechno ... takže jsme brali zkušenosti i z boxu ... to už se dneska nedá srovnávat.“

U 2: Jak jste se k tomu dostal? „(směje se) Přes film ... šli jsme ve dvou ... lákalo mě to.“

U 3: (konkrétní motiv a impuls, viz výše) „Jak sem říkal. od 12 do 22 (jiný styl BU) a od 22 do teď BU, ale je to takový zjednodušený ... ale já do toho přidávám boj na zemi. Já sem byl taky spíš takovej samouk. Vždycky sem někde něco pochytil ... no já znám (mistr WT v ČR) ... no (jméno známého zápasníka) to je to , co bylo fakt původní a on to tam cvičil a pak to začal učit tady ...“

U 4: „Kamarád mě vzal na trénink ... docela mě to zujalo ... byli tam výborný lidi, pak už ...“

U 5: „Přes kamarády ... přišli kámoši, že se choděj řezat do (město) a že je to dobrý, tak sem se šel podívat a už jsem zůstal.“

U 6: „Mmm... (přemýšlí)...vždycky jsem chtěl dělat BU, ale nikdy mě neoslovilo (jiný druh BU), ale co jsem se dostal do (město), tak mě na internetu zaujalo (BU). Tak jsem se tam prostě zašel podívat...no a líbilo se mi tam.“

U 7: „No docela náhodou, byli jsme s kamarádem venku a uviděli jsme reklamu na (BU) ... jako na plakátě byl nábor s takovou fotkou borce v (město). Tak jsme tam zašli.“

U 8: „... skrze doktora kterej uznával homeopatii, různý bylinky, a tak mi doporučil, hlavně kvůli psychice, abych si našel nějaký způsob, kde budu mezi lidma ... něco s nima dělat, bylo jedno co, ale abych nezůstal doma v zavřenej ...“ „... (u doktora) tak zrovna tam byl ten letáček, že se otvírá skupina (BU) ... podíval jsem se ukázkovou hodinu ... zeptal jsem se doktora, zda je to vhodný ...“

U 9: „Tenkrát toho bylo málo, to jsem si k tomu jen čuchnul ve dvaceti. Začal jsem původně cvičit s klukem, aby něco dělal ...“

U 10: „Přes kámoše ... přemlouval mě čtvrt roku... no já sem se tam bál jít .. nejdřív sem chodil k (jméno) , skončil no, protože tam byl nějaký fet, tak jsem začal chodit k ...“

8.2.3 Jakou motivaci vidí učitelé u svých žáků

Kdo lépe než učitelé může posoudit motivaci svých žáků v bojových uměních. Na druhé straně se zde mohou objevit i jejich vlastní – méně uvědomované motivy. Motivы jsou seřazeny sestupně podle frekvence výskytu.

- **Potřeba se naučit bránit**

U 3: „... strach ... Strach u těch slabších ...“

U 5: „Ty jo, já si myslím, že v 90 % je to sebeobrana a ...“

U 7: „...druhá skupina , ty se chtěj naučit bránit...“

U 9: „...Chlapi tam jdou protože dostali někde do držky...“

U 10: „... a chtěj se naučit rvát“

- **Zvědavost**

U 2: „... hlavně ze zvědavosti, viděli něco ve filmu ...“

U 4: „No znaj kluky co to dělaj a tak to jdou taky zkusit ...“

U 6: „...u juniorů...asi něco viděli ve filmu ...“

U 10: „...Zvědavost a ...“

- **Vnitřní agresivní dispozice**

U 3: „... touha něco umět u těch agresivnějších ...“

U 5: „těch zbytejch 10% jdou do úpolovejch sportů, takže si jdou zabouchat, prostě vymlátit se ... to sou ty správný agresoři (smích) ...“

U 7: „první skupina , ty táhne násilí ...“

- **Tlak rodičů**

U 6: „...u juniorů... nebo je tam taky často posílaj rodiče, aby něco dělal ...jinak si myslim, že hodně lidí by tréninky vynechávalo.“

U 9: „Děti tam tlačej rodiče ...“

- **Předvádění se**

U 1: „... některý přijdou a myslej, že když udělaj kotrmelec, že sou mistři světa, že jo ...“

U 7: „... a čtvrtá skupina to dělá z módy, ty ale rychle končej...“

- **Sport a zábava**

U 1: „...ale byli tam kluci co na sobě tvrdě makali a když je člověk pochválil tak ještě dřeli víc...“

U 7: „... třetí skupina to dělá jako sport , prostě utužujou tělo a baví je to.“

- **Zdravotní aspekty**

U 8: „..... u nás je to doporučení známých a jsou to ty zdravotní aspekty ... bolejš je záda, proti stresu, je tam komunita ... u těch seniorů, můžou si popovídat a strávit nějakej čas...“

U 9: „... jak zdraví tak ...“

8.2.4 Selektivní hypotéza v jiném světle

Některé výzkumy se zabývaly otázkou, zda bojová umění vedou skutečně k redukci například úzkosti nebo zde pouze dochází k selekci těchto jedinců. Z následujícího textu jasně vyplívá, že v této oblasti je mnohem více specifických faktorů, které mají na tuto selekci vliv. Jako zcela zásadní faktor pro selekci se jeví neochota na sobě intenzivně pracovat a obětovat velký díl osobního času vlastnímu tréninku (tedy „lenost“ na straně

žáka). Dále je velmi cítit, že se **žák musí k učiteli „hodit“**. Žák nesmí být především namyšlený, arogantní, silně agresivní či vyrušující průběh tréninku. Ideální žák bojových umění z pohledu učitele se dá obecně charakterizovat jako: vytrvalý, plně soustředěný, plně respektující učitelovu autoritu a v lepším případě pohybově nadaný. Jako nejčastější důvod ukončení tréninku v bojových uměních je u dospívajících (kteří se tomu věnovali delší dobu) nedostatek času (nástup do zaměstnání, péče o rodinu aj.). Zjišťovat v této složité interakci například pouze míru úzkosti a několika dalších rysů osobnosti, aniž bychom se zaměřili na subjektivní prožitek vztahu mezi žákem a učitelem, bude bezpředmětné.

U 1: „... některý přijdou a myslěj, že když udělaj kotrmelec, že jsou mistři světa, že jo ... třeba sem se moc nezabejval, ale byli tam kluci, co na sobě tvrdě makali a když je člověk pochválil tak ještě dřeli víc. Ty co tam chodili aby se poprali, tak tam nevydrželi nějak ... byl tam dobrej kolektiv, zůstali jen ty dobrý...“ „... oni říkali, že sem byl dost tvrdej na ně, nemam rád když na tréninku někdo kecá ... tady se máš soustředit a cvičit ... trénovat se musí každý den, ten učitel je o tom, že tě zkontroluje ... je to hrozně vidět kdo trénuje a kdo netrénuje, kdo má zájem a kdo na to prdí.“

U 2: „Hlavně netoleruju nekázeň, to tam bejt nesmí, to je ale jen ze začátku ... třeba mobil ... agresi mezi sebou ... po jednom dvou měsících už tam nic není ... taky pozdější příchody ... ale oni se sformujou sami díky tady tomu, i jsou k sobě slušnější ... oni něco hledaj a tady se uklidní, kdo se chce prát tak u tohohle nevydrží ... jde třeba na box ...“ „Já nikoho nenutim, všechno je čistě dobrovolný ..., spíš naopak, ty lidi chodí sami od sebe, když nechoděj - zapomínaj hodně věci ... nestíhají“. „(dělení)...nadaný a na míň šikovnější, ale dosáhnou to samý ... mam spíš opačnou zkušenost, že ty co jsou méně fyzicky a sportovně nadaný, tak u toho setrvaj daleko dýl, než tamty ... ty jdou někam jinam (proč?) No vylezou ze školy a pak už nemaj čas ... ty starší vědí do čeho jdou.“

U 3: „... já si nehraju na šéfa, ale co mi fakt vadí je lenost ... ztrácím tím čas“. „Jsou talenti co je to baví, ale většina toho pozdějš nechá ... nevydrží ... kvůli práci, holky chtěj, aby se jim kluk věnoval...“

U 4: „... nějaký sprosté urážení mezi sebou nebo nějaký machýrky ... ty brzo končej...“

U 5: „... neúcta k učiteli, taková drzost. A když si dokazuješ na slabších svojí nadřazenost...“

U 6: „Hlavně neposlouchání a nějaká rozjívenost...no a taky samozřejmě hrubost, třeba když někdo někoho naschvál ...“

U 7: „a čtvrtá skupina to dělá z módy – ty ale rychle končej.(Proč?) No prostě to nevydržeš, je to pro ně námaha ... nikdy nesmí dojít k nějakému fyzickému napadení ... u nás neexistuje žádný posmívání - tak mu to jde pomalejš, ale to vůbec nevadí...“ (nadanější žáci mají ale výhody, což bude pro „pomalejší“ určitě nějakým způsobem demotivující) „Taky u toho zůstali jen určitý lidi, který mají stejnej zájem a ...“

U 9: „Nezájem, já to nedělám pro peníze.“

U 10: „... asi nějakou drzost ... nemám s tím žádný problémy.“

8.2.5 Motivace učitelů „ted' a tady“

Ve většině rozhovorů je silně patrný posun jedince od počáteční zvědavosti, touhy naučit se pouze bránit či případné idealizace bojových umění k jinému („reálnějšímu“) postoji k nim. Současné – vědomé motivace učitelů pro pokračování v tréninku bojových umění se značně překrývají s jejich zkušenostmi – pocity z prospěchu bojových umění na lidskou mysl a tělo. V této části tedy zmíním pouze ty motivy jež se samostatně neobjevují v dalším textu.

8.2.5.1 Introjekt „musím na sobě tvrdě pracovat“

Z výše uvedené selektivní hypotézy vyplývá, že u bojových umění zůstanou většinou pouze „vytrvalejší“ jedinci. Můžeme zvažovat míru této vnitřní dispozice, míru přizpůsobivosti (u obou lze předpokládat velkou variabilitu různých dílčích motivů – výchova, ony negativní zážitky, touha po kontaktu) žáka a především musíme zvážit vztah mezi učitelem a žákem. Jsou-li všechny tyto faktory v určitém optimálním poměru, žák pokračuje v tréninku bojových umění. Není tedy překvapující, že u učitelů je vytrvalost - cvičit bojová umění - zcela dominantním znakem v jejich chování (termín introjekt zde používám jaksi nadneseně, protože jde samozřejmě o svobodnou volbu, nicméně nelze opomenout ani ony „negativní zážitky“). Jakákoli nemohoucnost, dalo by se říci i bezmoc, je velmi silně prožívána. Jakýkoliv výpadek v tréninku bojových umění, je pociťován jako zcela zásadní propad v jejich dosažené úrovni nabytých dovedností (poznámka: trenér například fotbalové mužstva, již nemusí být tak technicky zdatný; v bojových uměních je to nemyslitelné). Tréninku věnují většinou veliký podíl svého volného času (ne-li skoro všechno).

U 1: „... byl sem strašně nešťastnej když jsem šel na tu operaci (zranění nohy) ... už jsem opatrnější už nekopu jako (technika kopu) jako dřív ... představa bejt nějak nepohyblivej je strašná... sem soutěživém typ“ „... doma mam pytel ... oddíl vedu s jedním klukem ... přetáhl jsem to na kamaráda, když nemůžu ... vedu tréninky 2krát v tejdnu jinak trénuju doma ... v průměru by to dalo tři-čtvrtě hodiny denně“ „(na žáky) ... trénovat se musí každej den, ten učitel je o tom že tě zkontroluje ... je to hrozně vidět kdo trénuje a kdo netrénuje, kdo má zájem a kdo na to prdí“ „(jak se cítíte po tréninku?) Spokojenej, ale unavenej a druhej den mně všechno bolí ... jsem naštvanej když mi něco nejde ... já se ale furt hecuju ...“ „... mam skvělou rodinu, hlavně že je zdravá ... nic víc už mě nezajímá a ten sport ... jinak se šmrdlám s hruškami na zahrádce a chodím rád na houby ...“

- U 2: „... deset hodin tréninku týdně ... soukromě vlastně furt, kolikrát i celý den ...“ „Já nikoho nenutím, všechno je čistě dobrovolný ..., spíš naopak, ty lidi chodí sami od sebe, když nechoděj zapominaj hodně věci ... nestíhají ... některý toho nechají, ale po čase se vracejí ... chybí jim to“ „(co ti vadí...?) ... nevěnuju čas jiným věcem, musím dělat kompromisy ... míň věnuju tomu soukromému životu, vidím třeba jiný páry nebo dvojice, že mají na sebe víc času ...“ „... takovej hnací motor. Je to jako s jídlem, doopravdy jako musím ... bylo by hrozný nějaký zranění ... před třema čtyřma rokama jsem měl mononukleózu, ten pocit byl úplně hrozný ... traumatickej zážitek ... když tři měsíce vynechám, tak je tam hluboká propast, nemůžu cvičit, věnovat se žákům ... je to fakt hrozný ...“
- U 3: „... 4krát tejdne, tak 2 až 3 hodiny ... nejvíc doma“ „(co opravdu netoleruješ?) ... já si nehraju na šéfa, ale co mi fakt vadí je lenost ... ztrácím tím čas“ „Když se blíží čas tréninku, tak dostávám takovej absták a když tam nemůžu tak mě to pěkně sere“ „(jaká myslíš, že je tvoje nejhorší vlastnost?) Že nejsem lepší ... takže lenost a agresivita ... sem jako kažej jinej ... lenost mě na mně štve.“
- U 4: „... Oddíl vedu 3krát týdně ... teď už se spíš tak jen udržuju v kondici už netrénuju tak často jako dřív ... není už taky tolik času no, ale když můžu tak cvičím...“ „... dokud mi bude zdraví sloužit, tak s tím nechci přestat“ „To záleží kolik tomu člověk dá, někdy se sotva hejbe ... jo ale mam z toho pak dobrej pocit, že člověk pro sebe něco dělá.“
- U 5: „Pět dní v tejdnu, někdy i šest, to jdu s kámošem...“ „Mě fascinuje to, že to nějakou chvíli trvá, nějaký pohyby ... mě se líbí to, že to nejde nejde nejde a postupem času ... zkusíš to s lidma, aby to bylo použitelný a najednou cejtíš, že to tam začíná bejt tohleto támhleto. ... dám ti direkt a uděláš (druh krytu) automaticky, dřív bys to neudělal, víš co. ... postupný zlepšování, to mě na tom baví ...“
- U 6: „... čtyřikrát tejdne tréninky no a k tomu sem tam nějaký semináře nebo soustředění. Od té doby, co furt pracuju, už nemám tolik času jako předtím ... docela mě to sere.“
- U 7: „Pro sebe mam vždycky tak 3 hodiny týdně a samozřejmě tréninky...“ „Hlavně to dělám pro sebe, když sem jako sám...“ „... já už si dneska tělo nijak neničím, ale spíš se tak udržuju... . Když bys to přestal dělat, tak reflexi odchází ...“
- U 8: „je to spolupráce ... lidi se vzájemně učej od sebe ... těžko říct, 4krát tejdne je skupina, začátečníci, senioři, pokročilý ... podle možností jednou za 14 dní intenzivní cvičení (Různé státy) ... to je různý, tak 6 hodin týdně pro sebe...“ „(o žácích)... to není nic zázračnýho, takhle to nefunguje ... když bude tvrdě pracovat... tak mu to může zlepšit tu kvalitu života ...“ „(k žákům) ... vlastní úsilí v tom smyslu, že práci za vás nikdo neudělá, ať je instruktor sebelepší ... pomůže vám to, že to děláte sami ... není to o učitelích, ten, jen otevírá možnosti ...“
- U 9: „3 hodiny denně vedu trénink a o víkendech jednou za 14 dní máme soustředění, semináře ... jedna hodina denně pro sebe je ideál.“
- U 10: „... předtím když sem měl víc času tak i 5krát týdně, teď už je to míň.“

8.2.5.2 Přátelství

Jeden z nejčastějších aspektů, které učitelé v souvislosti s bojovými uměními zmiňují, je pocit hlubokého přátelství mezi lidmi, kteří navštěvují danou školu (po již zmíněné selekci). Časté je poukazování na podobné osobnostní charakteristiky a zájmy.

- U 1: „oddíl vedu s jedním klukem ... přetáhl jsem to na kamaráda, když nemůžu ...“ „... byla tam dobrá parta ... měl sem třeba i 50 lidí na tréninku, jezdilo se na závody ... 10 lidí jezdilo na soutěže a byli jsme skvělá parta ... dneska už je to jiný ... dneska už je to o penězích ... pořádali jsme i tématický zájezdy ... nebo jsme šli na pivo že jo...“ „... byl tam dobrej kolektiv, zůstali jen ty dobrý ...“
- U 2: „... je tam i kamarádství nejen na žíněnce, lidi spolu komunikují, nejen elektronická pošta, není to virtuální, je to jako dřív, bez televize ... lidi se scházeli ... lidi co maj jen ten počítač, skype a ICQ jsou pak nervóznější ... je to moc pěkný to poznávat ...“
- U 4: „... byl tam skvělej kolektiv“ „... máme v oddíle dobrou partu, takže...“ „(co tě na tom dodnes nejvíc baví, co se ti vybaví...?) Nejvíc mě na tom všem bavilo a baví ten kolektiv lidí ...“
- U 5: „Pět dní v tejdnu, někdy i šest, to jdu s kámošema“ „oni jsou jako já, prostě ... rozumím si s nima, oni jsou taky ... poslouchaj stejnou muziku ...“
- U 7: „Taky u toho zůstali jen určitý lidi, který mají stejnej zájem a jsou to mí kamarádi. ...“
- U 8: „... instruktor není nadřazen žákům ... je to spolupráce ... lidi se vzájemně učej od sebe ...“ „Poznávání to je to první a za druhý poznávání i ostatních a hledání jak jim pomoci ...“

Lidský kontakt je absolutně nezbytný pro nás všechny. Je pro nás zdrojem opory, energie, životního naplnění a také našeho sebehodnocení. U následujících participantů můžeme zvažovat určitou vyšší míru frustrace této potřeby, která se může a nejspíše se i projevuje v různé míře a různých formách nadále (například jako vyššího vědomí hodnoty toho kontaktu)

- U 1: (ztráta otce v dětství, nejvyšší hodnotou je rodina a dále kamarádi – reflektováno) „(problémy ve škole?) Měl no, sem podlehnul ... jsme chodili dřív ze školy ... nebo na učilišti, kluci šli kouřit a já šel blbec taky, protože sem chtěl bejt s nima že jo ... jsem pak dostal dvojku na učáku ... asi sem měl blbej ksicht nákej (směje se) ... to nějak na mě vyšlo...“ „... já sem to nedělal a nedělám pro prachy ... mě tam ty prachy jako dost sraly no ...“ „... mamka byla sama na mě, peněz nebylo moc, takže já ten život beru úplně jinak ... mám na to jinej náhled ... nemohl jsem chodit támhle na čajičky, tak sem chytil toho sportu, tak díky bohu za něj ... takže i zlý bylo pro něco dobrý ...“
- U 3: (osobnostní charakteristika viz 8.1.3 a zážitky v dětství, částečně reflektováno) „Já sem rozvedenej a mam (dítě předškolního věku) ... no vidíme se jednou za čas ... to bylo složitý ...“ „... já si nehraju na šéfa“ „Já sem pro ně často táta, brácha ...normálně se bavíme o všem o rodičích, o

problémech, o sexu... asi sem pro ně i určitéj vzor, ale nechci aby mě slepě poslouchali ... chci aby tam byli za sebe ... každěj jsme jinej ... tam není nějakěj egoismus ...“

U 8: (reflektováno) „... byl můj problém v sebedůvěře“ „(doktor) mi doporučil, hlavně kvůli psychice, abych si našel nějaký způsob, kde budu mezi lidma ... něco s nima dělat, bylo jedno co, ale abych nezůstal doma zavřenej ...“ (nyní) „Poznávání to je to první a za druhý poznávání i ostatních a hledání jak jim pomoci ...“

U 9: (osobnostní charakteristika viz 8.1.9) „(co vás na tom dodnes nejvíc baví, co cítíte...?) Drží mě u toho žáci, ten kontakt s lidma.“

Bojová umění lze tedy nahlížet i z pohledu „bezpečného“ a naplňujícího (možná až kompenzujícího) kontaktu s lidmi.

V souladu s osobnostními charakteristikami (viz 8.1.6 a 8.1.10), se následující dva učitelé o kontaktu s lidmi při tréninku příliš (spíše vůbec) spontánně nevyjadřují v tom smyslu, že by zde nacházeli významný zdroj uspokojení sociálních potřeb (nezařadil jsem jedinou přímou otázku na toto téma). Netroufám si posuzovat jak je tomu v osobním životě. Více patrný je spíše vlastní prospěch z bojových umění.

U 6: (například:) „Prostě cejtím, že to k něčemu je. To prostě není jako debilní fotbal, kde se jedenáct blbečků honí za jedním míčem. Tady je to prostě jeden na jednoho a je to o tý technice. Prostě je skvělý, že může vyhrát ten, kterej má technickou převahu nad třeba mnohem silnějším typem.“

U 10: (například:) „... něco pro sebe udělám a hlavně mě to baví ... taky se to do života hodí si myslím“ „(podle čeho děláš žáky ...?) No upřímně na ty, kterejm to v životě nepude a na ty co se to naučej. Prostě to vidíš, že ty pohyby tam nejsou, nebo jim to fakt nedochází ... ale určitě je to lepší, než kdyby doma seděli na zadku“ „... dělám něco pro sebe... abych se cejtíl líp ...“

8.3 Pocity a zkušenosti z prospěchu bojových umění

8.3.1 Sebevědomí a klid

Z mnohých rozhovorů je patrné, že učitelé spatřují viditelný efekt bojových umění v určitých oblastech, ale také zásadním způsobem poukazují na značnou vnitřní determinovanost jedince, která podmiňuje tento efekt.

Pozitivní efekt spatřují především v rozvoji sebevědomí, a to ponejvíce v oblasti asertivního jednání v situacích, které lze vyhodnotit jako rizikové z pohledu fyzické agrese.

Naznačují, že toto sebevědomé vystupování vede v mnoha případech u potenciálního útočníka k ústupu. Toto sebevědomí opět souvisí s agresivitou o které je pojednáváno dále.

Častěji se také objevuje efekt relaxačního či „nabíječícího“ účinku a pocit „vybití“, které již samozřejmě souvisí i s fyzickým zdravím.

U 1: „... jsem takovej vyrovnanej, kdo by byl v nějaký situaci zoufalej (popis zásahu v krizové situaci) ... myslím, že člověk je takovej rozváznější a předvídá, je to trochu jako jízda autem...“ „(Vede podle vás teda bojové umění u žáků k většímu sebevědomí?) Myslím si že jo, sou taková vychovávaný, ne že by byli právě takový (pohled a náznak rvačky) ...“

U 2: „... byl bych nervóznější ...“ „... pak to (BU) posílí i tu psychiku ...“ (myslíš, že to vede u žáků k většímu sebevědomí v tomhle ...?) No určitě, ale to neznamená, že ...“ „(jak se cítíš po tréninku?) Perfektní psychické uvolnění, fyzicky jsem ale rozpumpovanej, takže se stane že nemůžu třeba dvě hodiny usnout ... co se týče psychiky, tak nic lepšího neznám...“

U 3: „(vede podle tebe (BU) k většímu sebevědomí?) No proto se to dělá, ale záleží na psychickým vývinu ... táta vod rodiny je úplně jinej... mladý kluci, ty co maj strach strach se votrkaj, už se nebojí rány...“

U 4: „... s klukama ve škole jsme se občas trochu provokovali (ne šikana!), ale voni věděli že dělám (BU) takže to spíš byla taková no, hra ... jsme se jako škrtili ..., no vždycky jsem je dostal, no (směje se) ... jsem měl dobrej pocit ... já se jako nikdy nebál, i starších...“ „(co tě u toho dodnes...?) ... určitě i ten pocit, že kdybych musel tak se ubráním je důležitéj ...“

U 5: „... co si budem povídat jako (BU) ti dodává v některých situacích takovou sebejistotu a můžeš si víc věřit ... jako třeba v dětství sem byl takovej zaprdnutej a teď si kolikrát můžeš dupnout a říct si: je mi to jedno, co na to ten druhej, víš co myslím ... dodá ti to takovou sebedůvěru, nebo tak.“ „(po tréninku) Plnej energie a rozbitej jak hovado ... zároveň nabytej a zároveň vybitej.“

U 6: „Ano... konkrétně v (BU) ... člověk získá důvěru, že se prostě někomu může postavit. Prostě člověk už si nenechá všechno líbit...“ „(po tréninku...?) ...respektive plnej energie, ale zároveň cejtím, jak se tam oprostím od každodenního stresu a povinností...“ „No a samozřejmě štěstí přeje připraveným ...“

U 7: „(vede to u žáků k většímu sebevědomí?) Určitě, nebojí se potom bránit, nebo zastat se slabšího, ale je to samozřejmě individuální. Někdo se nebojí už předtím, to je různý.“

U 9: „(Pozorujete, že by (BU) vedlo u vašich žáků k většímu sebevědomí?) Určitě, ale u jednotlivců je to různý...“

U 10: „... no určitě... podle toho právě se právě mění i postavení ... (?) ... dneska když je nějaký konflikt tak se neomlouváš! ... prostě mu jasně naznačíš, že se nebojíš a že se s ním klidně pudeš ven. Většina frajerů toho pak nechá...“

V této studii je od začátku přítomen jeden participant (tzv. antityp), který je velmi specifický právě v zaměřenosti na zdravotní aspekty (fyzické tak psychické) určitého stylu

bojového umění (samotné bojové techniky ustupují výrazně do pozadí). Přestože mou snahou je především nacházení významových struktur, které jsou přítomné ve většině bojových umění, je třeba i aktivně nalézat tyto antitypy, které do daných struktur nezapadají. Myslím, že by bylo na škodu pouze potvrdit tuto „netypičnost“ (bez bojových technik, výrazná prosociální činnost aj.), aniž bych jí zde alespoň ve značně zkrácené formě nedal prostor. Myslím, že autentická výpověď, bude pro pochopení těchto rozlišností nejlepší cestou.

U 8 : „ (připomeňme: výrazné komplikace s tlustým střevem) ... u mě byla sebedůvěra problém ... nenaplnění představ a tak ...taky to souviselo se školou, vypěstoval jsem si trauma z maturity ... i když jsem maturoval na jedničky a byl to i důvod proč jsem nešel na vysokou školu, prostě mě studium, jak bylo vedeno v té době nevyhovovalo, dneska už bych se na to díval taky jinak ... dneska už mam rodinu, musím se o ní postarat ... a (BU) mi to nahradilo (VŠ) ... nemusí to bejt jen cvičení“ (Myslíte si, že by jste byl hodně jinej, kdyby jste ho nedělal?) Myslím, že samozřejmě po 10 – 11 letech to člověka nějak ovlivní ... třeba ta sebedůvěra se hodně posunula někam jinam, není to že bych se úplně změnil, ty dispozice tam stále jsou ... to si člověk nese velmi dlouho, ale určitě se tím nezaobírám jako předtím, že bych zklamal ... (?) ... není tam nějaká kontrola, to už je omezení ... já bych řekl, že je to určité uklidnění ... našel jsem určitou rovnováhu mezi tím co si člověk o sobě myslí a mezi tím co si myslí okolí...“ (můžete nějak popsat ten proces změny?) ... když jsem měl kamkoliv jet, tak jsem si dopředu řek, že to bude blbí... já na tom pracuju doteď ... bylo to velice pozvolný, to nebyl náraz ... nejdřív bylo nejhorší jet vůbec na skupinu ... pár stanic ... pak jiný města, zase na začátku problém ... pak první let do zahraničí ... no a teď ani dlouhá cesta letadlem a pak jsme ještě chodili 3 hodiny po (město) ... a bylo to naprosto v pohodě ... ale stále na tom pracuju. (jaké změny pozorujete u ostatních, také jim to tolik pomáhá?) ... jak u koho, to je důležitý paušalizovat ... třeba roztroušená skleróza, tak do jaký míry to může pomoct - je otázka ... nebo žena s rakovinou prsu ... ta největší rovina, je ta rovina psychologická, že člověk pro to může udělat něco sám ... to není nic zázračného, takhle to nefunguje ... když bude tvrdě pracovat ... tak mu to může zlepšit tu kvalitu života ... znam několik lidí, který se zbavili rakoviny ... je ale otázka, zda to bylo právě tímhle, ale podle mě to byl jeden z prvků, který k tomu přispěli ... setkal jsem se i s lidma, který nakonec zemřeli, ale je to i o tý kvalitě života, když už nejde nic dělat, tak to může prožít jinak, i ten pocit, že to o pár dní oddálí... máme skupinu seniorů (město) a ty sou tam opravdu odložený, ty jsou opravdu vděčný za cokoliv, že vůbec za nima někdo přijde ... to my v našem sdružení děláme taky ... není to jen o cvičení (co netolerujete?) ... nemícháme to s ničím jiným! Dodržujem tu čistotu, musíme se na toho učitele spolehnout ... ne jako na západě, že si každěj hledáme svojí cestu ... respektovat, jak to bylo daný ... ale samozřejmě přemýšlet o tom, zkoušet to jestli to funguje, ale neměnit to.“

8.3.2 Fyzické zdraví

Fyzická kondice je nedílnou součástí bojových umění. Učitelé však častokrát zdůrazňují, že na rozdíl od sportu je zde zapotřebí „jednota obojího“ (fyzické a psychické stránky), aby se tak bojová umění dala nazvat nazvat.

U 1: „ (Pokuste se vystihnout, co vás u toho dodnes tolik drží?) pořád se s těma klukama srovnávám ... soutěživost ... kolikrát si myslím, že jsem na tom líp, než dvacetiletí kluci ... ta fyzická stránka je tam důležitá ... já si to jako myslím ... ono v reálu by to už tak bejt nemuselo ... ale ty kola po dvou minutách s nima vydržim ... ale ten pocit je taky důležitým (kondice) ... se snažim no“

U 4: „ (jak se cítíš po tréninku?) To záleží kolik tomu člověk dá, někdy se sotva hejbe ... jo ale mam z toho pak dobrej pocit, že člověk pro sebe něco dělá ... neseďim jen doma ...“

U 6: „, I se ti zlepši fyzička, zlepšej se ti reflexy ...“

U 7: „Vnitřně i fyzicky mě to posiluje ...“

U 8: „, ... obecně to rozvíjí sílu, pružnost, ohebnost, měkkost (ale důraz na vnitřní energii!) ... měkkost ale takovou tu leopardí ... v tom těle to bude ... máme cvičení (ve dvojicích) a když jsem cvičil s 110 kg člověkem a já se svejma 70 kg ... tak jsem ho odhodil několik metrů ... ta síla tam je, kór když to ten druhej nečeká ... samozřejmě, že někdo trénovanej ... ale ta síla tam skovaná je.“

8.3.3 Míra vlivu na celou osobnost

Zde panuje velká nejednotnost. Názory se pohybují od nalezení nového smyslu života (častěji stylu života), přes výhody specifických relaxačních a zdravotních účinků bojových umění, ke konstatování, že krom sebevědomí v rizikových situacích, to nějaký výrazný vliv na psychiku nemá (usuzují spíše na jiné a zásadnější vlivy). Nejednou se setkáme v výroku „to si vlastně nedovedu představit“. Zde je velmi dobré mít také na paměti osobnostní charakteristiky jedinců a jejich osobitý styl výpovědí.

U 1: „(Myslíte, že byste byl hodně jiný, kdybyste to bojové umění nedělal?) Já nevim, asi jo (dále – jsem takovej vyrovnanej) ... já si to vlastně nedokážu představit ...“ „ (Čeho si na sobě nejvíc ceníte?) Že nechlastám, že jsem nepropad alkoholu ... (tady to vidím všude) a, že se starám o rodinu. Myslím, že sem takovej normální člověk...“ „ (rodina) ... hlavně že je zdravá ... nic víc už mě nezajímá a ten sport ...“

U 2: „, ... (BU) je jiný než jiný bojový umění ... je to jiná duchovní cesta není umění někomu ublížit, ale vyléčit ... ublížit je strašně jednoduchý každému ...“

- U 3: „(myslíš, že kdyby si to (BU) nedělal, že bys byl hodně jinej?) To nemůžu posoudit, to přeci jako psycholog musíš vědět ...víc záleží na rodině ... na výchově ... tam je všechno .. asi těžko!“
- U 4: „(...byl jinej, kdybys to nedělal?) Moc si neumím představit, že bych (BU) nedělal, takže nevím ... no určitě bych přišel o moc pěkných zážitků ...“
- U 6: „ (myslíš, že bys byl hodně jinej, kdyby si (BU) nedělal?) (dlouho přemýšlí)...Ne moc...asi bych měl o sebe větší strach, například při nočních...“ „To, co mě na tom fascinuje, je ta mystika až spojení s tou kulturou. Prostě cejtím, že to k něčemu je ... to prostě není jako debilní fotbal, kde se jedenáct blbečků honí za jedním míčem.“
- U 7: „(myslíš, že bys byl hodně jinej, kdyby si (BU) nedělal?) Ne, ale myslím, že se lépe ovládám“ „Vnitřně i fyzicky mě to posiluje. No ... to beru jako relaxaci. Můžu si zacvičit v lese, je to takový intenzivnější...je to jako blbě řečený, ale i takový souznění s tou přírodou ...“
- U 8: (antityp) (BU) je pro mě posláná a naplnění mojí dráhy, takže už se tam toho moc nevejde ... mam rodinu, malý děti, vedle toho zaměstnání ...“
- U 9: „... je to způsob existence ... mám jinak sedět v hospodě?“
- U 10: „ (myslíš že by si byl hodně jinej...?) Jo, tolik bych se neovládal ... dokážu už toho snýst víc, předtím sem furt řval ... (při problémech různého rázu) a teď už tolik ne, nebo si to aspoň myslím“ „... nepřide mi jako násilí ... je to odpočinek.“

8.4 Reflexe vlastního vlivu na žáky

Identifikace žáků s učitelem je předpokladatelná. Zajímalo mě tedy, jestli si učitelé všimají, že je žáci (nezapomínejme, že již „vyselektovaní“) v některých věcech napodobují. Jedna z otázek zněla přesně takto: „Pozorujete, že se vás pokouší žáci v určitých věcech jemně napodobovat, myslím tím třeba gesta, verbální projev, ale i třeba styl oblékání?“. Přestože odpovědi jsou opět značně různorodé, někteří učitelé tento proces identifikace jasně vnímají. Patrné je to především u mladších žáků.

- U 1: „Nikdy sem to moc neregistroval...!“
- U 2: „To hodně, co se týče techniky ... ten životní styl pochytil ... když má učitel fousy, tak žáci je maj taky, když si voholí hlavu, tak žáci taky ... takže ty co jdou ke mně sou podobný mně ... takže ty jemný určitě, dyť maj trénink 4krát tejdně ... jdou ve šlépějích učitele.“
- U 5: „Určitě, jsem vo tom přesvědčeněj dokonce, tím sem si fakt jistej ... na některých lidech je to hodně vidět (směje se)...“
- U 7: „Do určitého věku. Děti jo, ale dospělý už tolik ne.“
- U 8: „... ale určitě vzorem je pro lidi ... jak se chová a vystupuje ...“
- U 9: „Určitě ...!“

8.5 Agresivita

8.5.1 Postoj k šikaně

Než přistoupím k agresivitě u učitelů bojových umění, je velmi důležité zmínit jejich postoj k šikaně. Žádný učitel se nikdy nedopustil jakékoli fyzické šikany na druhých a pouze jeden připustil šikanu nepřímou („posmívání se“). Naprostá většina odsuzovala šikanu ještě předtím, než začala praktikovat bojová umění. V nemalé míře se zastávali slabších.

(„Dalo by se říci, že jste se někdy zúčastnil nějaké šikany i vy - nemyslím jen fyzickou?“)

U 1: „To já nějak neuznávám ani na vojně ne ... to já nesnáším tohles to jako ...“

U 2: „Ne, to ne!“

U 3: „Ne! Vždycky sem chránil slabší ... já sem se spíš stranil kolektivu ...!“

U4: „Ne. Bylo mi i nepříjemný když sem viděl ostatní jak třeba někomu dávaj kapky, spíš myslim posměšky nebo víš co, tak sem jim často říkal ať to nedělej To se mi fakt nelíbí.“

U 5: „Ne! (pronášeno vážně) To sem neměl právě rád vždycky ... když někdo šikanoval toho druhýho, tak sem se toho nezúčastnil a nebo jsem řek ser na to nebo tak.“

U 6: „No... ale spíše slovní, nikdy ne fyzicky. (A co teda?) No jako nevhodný vtipy a tak.“

U 7: „Ne a je mi to proti srsti!“

U 8: „Ne, to nemam rozhodně v povaze.“

U 9: „Nikdy!“

U 10: „Ne, neměl sem to zapotřebí.“

8.5.2 Bojová umění z pohledu redukce agresivity

Jedno z nejvýznamnějších zjištění v této studii je, že bojová umění mohou mít významný potenciál redukovat agresivní impulsy i u osobností jež jsou agresivně silně akcentované a zároveň mají i značné zábrany v projevení této agrese. Podívejme se ještě jednou na osobnostní charakteristiky učitelů U 3 a U 6 (viz 8.1.3 a 8.1.6). U obou nacházíme opravdu silnou agresivní akcentaci osobnosti a dobře vyvinuté brzdicí komponenty (viz 4.3.3.3). V ROR se hovoří o „typu bomby“ - agresivní impulsy se kumulují a v případě oslabeného vědomí se mohou projevit zcela nekontrolovatelným a nebezpečným chováním. Podívejme se na jejich „spontánní“ výroky, které se objevily v rozhovoru.

U 3: „(Jaká je podle tebe nejhorší vlastnost?) Že nejsem lepší ... takže lenost a agresivita ...“
„(Měl jsi někdy nějaké vážnější problémy, jako třeba psychický?) No když si dam nějaký to pivko, tak někdy mlátím do věci ... taková melancholie ... no to byla jen taková blbost ... chtěli sme si dokázat hranice strachu ... tam to je ... nebát se smrti ... to je taky ten egoismus... skákali jsme z 4. patra na stavbě z paneláku do hromady písku ... to je ta má reakce (alkoholická) na to bejt hodnej ... jako jin a jang ...“ „(Pokus se mi teď říct, co tě dodnes u bojových uměních drží, co tě na nich fascinuje. Zajímají mě spíš tvoje pocity.) ... když se blíží čas tréninku, tak dostávám takovej abst'ák a když tam nemůžu tak mě to pěkně sere ...“

U 6: „(Jak velkou roli hraje (BU) ve tvym životě?) No ... (poměrně dlouho přemýšlí)...velkou, pomáhá mi to zbavovat se agrese a oproti ...“

Samozřejmě, že i ostatní učitelé se v různé míře dotýkají tohoto fenoménu, ale doufám, že je patrné, že v tomto kontextu má toto zjištění jinou váhu.

8.5.3 Fyzická agrese a sebevědomí

Z míry výskytu skutečné fyzické agrese v životě učitelů bojových umění nelze vyvozovat obecnější závěry, jelikož někteří učitelé pracují jako ostraha v nočních podnicích nebo si někteří tímto způsobem v minulé době přivydělávali. V rozhovorech jsem se tedy snažil důsledně rozlišovat fyzické konflikty, které se vyskytly během práce a interpersonální konflikty mimo tento rámec.

Ani jeden z učitelů nevyhodnotil jakýkoliv vážný fyzický konflikt v životě jako jím zaměrně vyvolaný.

Pouze dva učitelé (U 5 a U 9) měli nějaké konflikty v osobním životě, kdy použili bojové umění pro sebeobranu s „plným nasazením“. U učitele U 5 pozorujeme silnější agresivní akcentaci (dosahuje i nejvyššího možného skóru na škále fyzické agrese, extratenzivní typ prožívání). Šikanu a provokaci nesnáší. Tento konflikt nevyvolal, ale sebeobranu můžeme posoudit jako značně ofenzivní. U učitele U 9 je dobré mít na paměti určitou předpřipravenost k interpersonálním konfliktům.

U 5: „(Musel jsi někdy (BU) použít?) No určitě! Jednou a jednou jsem z toho oodešel, že jsem se na to upně vysral. (A co bylo to první?) Dostal do držky, jsem mu rozbil ciferník ... to ,ale že mě normálně napad ... šel jsem z hospody s kámošema ... loučím se s nima a u toho stál týpek co šel

z maturitářáku ... a von, že to bylo na něj ... byl tam ještě se dvěma ... a říkám jdi do prdele, co chceš ... tak jsem na něj vlítnul a rozbombil jsem mu ksicht ... pak jsem šel ještě po těch dvou a ty utekli ... kámoši ho pak potkali na nádraží a říkali, že měl takovejhle ksicht (ukazuje oteklou hlavu) ... dal jsem mu 4 rány ...“

U 9: „(Byl jste někdy fyzicky napaden?) Vícekrát, asi 4krát ... vždycky jsem to nějak ustál nebo vyhrál... (nestíhal jsem, všechno zapisovat, tak parafrázuji: ...Když se na mě podívaš ... moje výška, vizáž, jak působím ... tak si některý můžou myslet, že si na mně zvednou ego ... ale já se nikdy nedal ...)“

O jednom napadení v soukromém životě hovoří učitel U 4. Průběh tohoto konfliktu má stejnou „modalitu“ jako konflikty na rizikovém pracovišti, které jsou pojednávány dále, a to použití spíše obraných technik („uklidňujících“), které nevedou k rozvoji další fyzické agrese. Dále je patrná míra sebejistoty v tomto konfliktu.

U 3: „(Musel jsi někdy (BU) použít?) Jen jednou, ale nebylo to nic vážného, jen jsem ho chvíli podržel na zemi (směje se) ... pak si ho odvedli kamarádi ... on asi dost nečekal ten můj razantní nástup ... lidi asi taky cejtěj, nebo taky ví, že ten člověk něco umí, tak si nic nezačnou ... já se taky s nikým nehádám a nemusím si nic dokazovat.“

O několika konfliktech, které souvisejí se zaměstnáním (někdy dřívější, či jen „výpomoc“) v oblasti ostrahy nočních podniků se zmiňují učitelé U 1, U 3, U 7. Z jejich výpovědí je patrné, že vědomi si vlastních dovedností v případě fyzického konfliktu, jsou v případě útoku „klidnější“ – více zvažují možná rizika a využívají především svého respektu. Dojde-li již ke konfliktu, používají spíše ony obrané a znehybňující techniky, které ve většině případů nevedou k eskalaci agrese a fyzická zranění jsou minimální.

U 1: „... jsem takovej vyrovnanej, kdo by byl v nějaký situaci zoufalej (zkrácená a upravené verze zásahu: ... nás tam zavolali, že je tam nějaký muž a ohání se dlouhým nožem ... no ty mladý a nezkušený by hned startovali ... já mu říkám co blbneš, chceš někoho tady zranit a mít z toho nepříjemnosti ... normálně toho pak nechal ...) ... myslím, že člověk je takovej rozváznější a předvídá, je to trochu jako jízda autem... dneska už taky vypadám jinak a všechno už řeším jen slovně...“ (o žácích:) ... ty co uměj se nikdy moc neperou ... ty co tam dou 5krát a nevydržeš, já jim říkám rychlokvašky ... ty dělaj právě ten bordel ... ty co to dělaj, tak jsou klidný a nevyhledávaj něco, jsou vybitý ... určitě si nezačnou ... ale samozřejmě když mě někdo trefí, tak ho trefim taky!“

U 3: „(Byl jsi někdy fyzicky napaden?) Při mojí práci? (směje se) Většinou to jde verbálně ... většina věcí. ... víš to první co vždycky použiješ je to, co bylo první a to co je nejvíc vžitý, takže mam nejvíc naučený páky a škrcení ... ale byly i případy kde byl i nůž nebo pistol ... ale žiju takže ...“

U 7: „ (Musel jsi někdy (BU) použít?) No, částečně a ne naplno, když jsem dělal pořadatele. Ale nikdy netekla krev. ... využívám své postavy ... maj respekt. ... člověk si musí zjednat hranice, i když je tu trochu rozpor co říká (určitý princip). Ale bez těch hranic to nejde.

To ovšem neznamená, že každý případ končí touto cestou. Výše uvedené naznačuje, že většina konfliktů končí relativně bez následků, ale učitelé U 1 a U 3 mi popsali i několik velmi vážných fyzických konfliktů, které se v rámci ostrahy nočních podniků staly.

8.5.4 Bojová umění jako instrumentální jednání

Jak je patrné z kapitoly 8.3.1 bojová umění vedou k instrumentálnímu jednání v případě některých konfliktů. U většiny učitelů bojových umění tedy ve značné míře platí závěr Baumeistera, Smarta a Bodena [in 5], že spíše lidé s vyšší sebeúctou jsou připraveni ji hájit. Toto tvrzení bychom ale měli trochu poupravit do kontextu bojových umění: Učitelé bojových umění dokáží být značně asertivní nebo spíše až agresivně jednající v případě vážných konfliktů (například v restauraci), načež předpokládají, že toto sebevědomé jednání vede u oponenta k respektu (či strachu), který odradí oponenta od skutečné fyzické agrese.

8.6 Otázka finanční stránky bojových umění

V několika rozhovorech (někdy až po skončení interwiev – „tam, kde už se nenahrává“) se objevila otázka finanční stránky bojových umění. Bylo velmi patrné, že tato stránka je některými učiteli vnímána zvláště negativně. Dva učitelé poukazovali na to, že někteří jejich kolegové záměrně neříkají svým žákům vše, aby oni byli ti „nejlepší“. Dále se v podtextu objevuje kritika některých lidí, kteří si někdy místo tvrdé práce a času svojí pozici spíše „kupují“. Tato stránka je tedy velmi ožehavá, protože se dotýká skutečných dovedností učitelů, rozporu s morálními pravidly určitých stylů a neposledně to může narušovat i ony citlivě vnímané osobní vztahy. Z rozhovorů s mnou vybranými učiteli velmi často zaznělo „já to nedělám pro peníze“, jako silný důraz na sociální vztahy a jinou motivaci než právě finanční. Tento jev v bojových uměních tedy reflektují velmi negativně.

9 Diskuze

Jak bylo možné očekávat, na výzkumné otázky nelze jednoduše odpovědět. Na druhou stranu tento výzkum (přesněji mapující studii) jsem pojal tak, abych předem neomezil i relevantní informace, které jsou v bojových uměních - nyní mohu s určitou jistotou říci - do jisté míry v pozadí. Není až tak důležité donekonečna vyvracet či potvrzovat nějaké hypotézy o tom, zda bojová umění mají skutečný vliv na psychiku jedince. Samozřejmě, že mají - to co je ale dle mého soudu mnohem zajímavější a přínosnější, je onen kontext bojových umění. To, co zde předkládám, je pohled na bojová umění očima učitelů různých stylů, který ovšem také do značné míry konfrontuji s pohledem psychologickým.

9.1 Motivace u učitelů bojových umění

V motivaci učitelů bojových umění jsem identifikoval několik výrazných tématických trsů.

Zprvé: bojová umění dodnes nabízejí svůj původní účel, tedy sebe-obranu. Nemyslím zde jen fyzickou sebeobranu na ulici, ale místo kde jedinec může hledat útočiště před i velmi zdrcující situací či nepříjemnými pocity. Výhody této sebe-beobrany, ale využívají i jedinci, kteří v životě nepocítovali nějaké vážnější ohrožení.

Zadruhé: bojová umění v podání učitelů jsou místem kontaktu s podobně smýšlejícími lidmi – kamarády, místem tvrdé dřiny a místem jimi zvoleného stylu života.

9.1.1 Negativní zážitky

Nejen z rozhovorů, ale i z jiných psychodiagnostických metod je patrné, že negativní zážitky různého druhu jsou výrazným popudem k tomu, aby někteří jedinci začali praktikovat bojová umění.

Byl jsem i trochu zaskočen někde mírou bolesti, která vedla k bojovým uměním. Popravdě řečeno i míra výskytu některých výrazných osobnostních charakteristik mě překvapila, přestože mým záměrem bylo, aby mi právě tyto charakteristiky neunikly.

Můžeme zde uvažovat o tom, že ony negativní zážitky mohou mít ponejvíce formu strachu z fyzického napadení. Podíváme-li se totiž hlouběji, vidíme že opravdu skutečných napadení bylo poskrovnu.

Z toho plyne jasný závěr, že bojová umění mají pro jedince výrazný přínos v tom, že u jedince redukuje tento strach. Nelze dobře posoudit, do jaké míry je okolní svět nebezpečný - velmi záleží na tom, kde se jedinec pohybuje. Kdo například musel někdy počkat v pozdních večerních hodinách na Hlavním nádraží v Praze na vlak, si dobře představí, jak může strach z fyzického napadení vypadat. Každý bude mít tuto míru strachu jinou, podle zkušeností, které v takových chvílích zažil. A jak jinak lze čelit fyzické agresi než opět fyzickou agresí.

U učitelů bojových umění se setkáme s těmito negativními zážitky v různých formách. Nejsou to jen vlastní zážitky a pocity. Podívejme se například na důraznou formu odporu proti jakékoli šikaně. Lze tušit, že učitelé se dokáží velmi dobře vžít do pocitů „slabších jedinců“ a jasně vidí, jak takový slabší jedinec může trpět.

I učitelé, kteří vůbec nebo jen v minimální míře měli nějaké negativní zážitky tohoto druhu (lépe řečeno, je hodnotili jako bezpečné), si velmi cení přínosu bojových umění jako nástroje, který ještě více podporuje jejich pocit bezpečí a dominance.

Zde je velmi důležité zmínit „mužské chápání světa“ a celý kontext.. Celá tato práce je o mužích, mužské agresivitě a motivaci a to v dnešní společnosti. Evoluční psychologové zdůrazňují socio-ekonomický statut muže, jako výrazný aspekt, který hraje například výraznou roli v hledání partnerky. Zásadní otázkou dejme tomu bude, jakou pozici zaujímá společnost k agresi. V extrémní podobě „neurvalá gorila“ v době a místě „květinových dětí“ - nebude žádoucí rolí. Vzhledem ale k tomu, že bojová umění v dnešní době zažívají jakýsi boom a některé styly jdou přímo na ruku „alternativnímu“ stylu života (je to nevšední - individuální, zdravé pro tělo, exotické atd.), nemusí se na tyto jedince koukat s despektem, ba spíše to může být právě i naopak.

Neméně důležité a snad i prvotní zážitky (ponechme zde oidipický komplex stranou), které mohou být spojené s pozitivní či negativní konotací, jsou pocity rivality a dominance mezi chlapci v dětství a v dospívání. Myslím, že právě zde se mohou také významně formovat predispozice k bojovým uměním.

9.1.2 Vývoj motivace

Každý člověk hledá v životě nějaký smysl a naplnění našeho osudu. Jako nejzásadnější věc, kterou učitelé v bojových umění vyzdvihují je přátelství mezi lidmi, kteří navštěvují danou školu. Většina z nich hovoří o vývoji v bojových umění v tomto pořadí: nejdříve zvědavost, idealizace a ony negativní zážitky, dále tvrdá a nikdy nekončící práce na sobě, která vyselektuje některé jedince a na závěr se již zformuje styl života, který je pro dané jedince často velmi významný. Ponecháme-li stranou již zmíněné účinky na sebevědomí v konfliktních situacích, vynořuje se i sebeúcta v jiných oblastech. Učitelé si váží tohoto namáhavého, ale právě aktivního stylu života, který je výraznou bariérou proti sociálně-patologickým jevům. Váží si své fyzické kondice a reflexů, ale především již zmiňovaného kontaktu s lidmi, který právě v podobě bojových umění je velmi intenzivní. Kde jinde než tady musíme do značné míry důvěřovat druhému, abychom si ho pustili přímo k tělu. Kde jinde než tady dochází k těsnějšímu fyzickému kontaktu. V některých případech se bojová umění a jejich etické kodexy stávají nedílnou součástí jedince.

9.2 Agresivita u učitelů bojových umění

O nějakých obecných závěrech se nedá příliš hovořit, neboť z jednotlivých charakteristik je velmi patrná nesourodost v této oblasti. Za velmi podnětné považuji zjištění, že bojová umění dokáží redukovat agresivní napětí i u jedinců, kteří jsou agresivně silně akcentováni.

Celkem jistě lze ovšem konstatovat, že učitelé bojových umění se v konfliktních situacích, které lze posoudit jako nebezpečné z pohledu fyzické agrese, chovají asertivně až agresivně, čímž vyvolávají u oponenta respekt (či strach), který většinou vede k jeho ústupu.

Mám-li opravdu posoudit, jací jsou obecně učitelé bojových umění z pohledu agresivity, troufl bych si tvrdit, že dosahují střední míry agresivity. Jsou zde nastaveny jakoby dva mantinely. Jedinec bez vnitřní energie a zápalu (puzení) pro fyzický kontakt sem vůbec nepůjde nebo mu tato aktivita nebude vyhovovat a odejde. A naopak jedinec s vysokou mírou agresivity, avšak zcela bez brzdících faktorů, bude „vyselektován“,

jelikož i „tvrdý“ trénink má své pevné mantinely. Také nesmíme zapomenout, že pro praktikování bojových umění je důležitá vysoká soustředěnost, která u silně impulzivních jedinců chybí.

9.3 Osobnost učitele bojových umění

Ze získaných dat, lze usuzovat na dva modely, které by mohly representovat „průměrného“ učitele bojových umění. Než k těmto značně zjednodušujícím modelům přistoupím, chtěl bych zmínit několik důležitých společných rysů.

Za prvé pozoruji u učitelů velkou míru soustředěnosti a vytrvalosti. Vždyť jen průměrný rozhovor trval něco přes dvě hodiny, následné protokoly v ROR jsou bohaté a nemalá část učitelů byla schopna vyplnit i velkou část dotazníků. Bojová umění jsou velmi náročná na koncentraci a lze ji brát i jako jeden ze selektivních činitelů.

Všechny protokoly, ať už se jakkoli liší, jsou poměrně bohaté a nechybí v nich „energie“. V žádném případě tedy nemůžeme u učitelů pozorovat nějakou psychastenii. Pro praktikování bojových umění je tedy pravděpodobně zapotřebí dostatek vnitřní energie, kterou lze takto investovat.

Následující dva modely jsou značně zjednodušující a pouze ilustrativní. Na jednu stranu mi není zcela vlastní opustit jedinečnost každého člověka, ale na druhou stranu, jak jinak uchopit svět kolem nás, než tím, že si ho značně zjednodušíme. Oba modely se samozřejmě mohou u různých jedinců překrývat.

- **Spokojený učitel**

Lze ho charakterizovat jako vyrovnaného jedince s vyšší mírou frustrační tolerance. Přestože může být přítomna vyšší míra vnitřního agresivního puzení, tato agresivita je kanalizována právě cestou bojových umění – tedy socializovanou formou, která má pro dotyčného velký význam. Takový učitel se cítí sebejistý i v konfliktních situacích a nebojí se prosazovat vlastní názory i přes možnou nelibost ostatních. Fyzické konflikty v žádné případě nevyvolává, ale v případě vyprovokování se chová výrazně asertivně, aby vzbudil respekt u oponenta. Bojová umění vedou k jeho vyšší sebeúctě, jelikož je považují za smysluplnou aktivitu, která pomáhá

psychickému i fyzickému zdraví. Je sociálně zdatný, pohotový, příjemný. Bojová umění jsou u něj jedním ze střípků jeho celkové seberealizace.

- **Kompenzující učitel**

Je jedinec pro kterého jsou bojová umění velmi důležitá. Přichází sem s pocity ohrožení, strachu s pocity nejasného směru života. V důsledku negativních zkušeností nebo z vnitřních dispozic může být až silně agresivně akcentovaný, disociální nebo může mít problémy v mezilidských vztazích. **Právě zde vidíme ohromný potenciál bojových umění.** Takový jedinec zde může nalézt vlastní styl života a především sebeúctu. Může zde socializovanou formou vybit své vnitřní napětí. Jeho dispozice a zkušenosti, které by v jiném případě mohly vést až k úplné desintegraci jedince, alkoholismu, k nebezpečné agresii proti ostatním nebo namířené proti sobě jsou zde všelijakými mechanismy přetvářeny do sociálně akceptovatelného chování a to jeho vlastním přičiněním a vlivem právě bojových umění. Je zde také dostatek prostoru pro jednu z nejzákladnějších lidských potřeb – potřeba kontaktu s druhými lidmi. Tyto jedinci mohou také mít za určitých předpokladů silný vhled do stejně motivovaných žáků a mohou jim dobře porozumět. **Dle mého názoru je právě toto zjištění nejcennější v celé této práci.**

Bojová umění lze nejen považovat za prostředek seberealizace, ale i za prostředek, který dokáže pomoci lidem v tíživých situacích. Je ovšem nutné zdůraznit, že jsou vhodná jen pro někoho. Jasnými mantinely pro onu negativní selekci je nedostatek vnitřní energie a přílišná impulzivita a tím i snížená schopnost ovládat svoje vnitřní agresivní puzení a snížená schopnost koncentrace.

9.4 Konfrontace výsledků s dřívějšími výzkumy

Myslím, že se nadmíru potvrdilo, že bojová umění jsou komplexním fenoménem, který si dnes zaslouží především kvalitativní metodologii. Jako jasný příklad nám poslouží ona negativní selekce žáků, kterou se zabývá často citované Nosanchukovy studie (viz 5.1). Autor zde tvrdí, že i vyšší míra úzkosti či agresivity nevede k této selekci a za redukci těchto osobnostních rysů spatřuje vliv bojových umění. Já ovšem tvrdím, že tento

proces selekce je mnohem složitější a k této selekci opravdu dochází. Jako zásadní zde shledávám to, že je nutné nějakým způsobem reflektovat především vztah mezi učitelem a žákem (chcete-li přenos a protipřenos). Z výpovědí učitelů je zcela jasné, jaké charakteristiky u svých žáků absolutně netolerují. Přestože toto zjištění je zcela banální a každému učiteli je tento zásadní fakt zřejmý, mnohé studie toto nerespektují.

O vytváření vlastních dotazníků, které se snaží pouze reflektovat nějaké obecné principy v různých stylech bojových uměních, nemá cenu vůbec hovořit.

To co, již není tak zřejmé, je nutnost použití větší škály psychodiagnostických metod, máme-li opravdu hlouběji poznat motivaci adeptů či učitelů bojových umění. Vidíme, že v této oblasti lze nalézt nemalý počet jedinců, kteří mohou být v některých svých osobnostních rysech značně akcentovaní a použití pouze interview v této oblasti by nebylo dostačující.

S mnohými dřívějšími studiemi se shodují v tom, že bojová umění mohou mít pro jedince veliký přínos – poukazují však na to, že jen pro některé.

9.5 Nedostatečná saturace a doporučení

Přestože mou snahou bylo co nejvíce prozkoumat danou problematiku, pociťuji, že nebyla dostatečně splněna jedna ze základních podmínek kvalitativního výzkumu a to podmínka dostatečné saturace dat. Tímto, vůbec neshazuji dosažené výsledky, ale poukazují na to, že se otevřelo i mnoho nových a jistě ne bezvýznamných informací, které budou mít v této oblasti svůj vliv – například ona finanční stránka, kterou jsem dostatečně neošetřil. Dále pociťuji, že některé aspekty bojových umění beru jaksí automaticky a teoretická část o bojových uměních nevede k dostatečnému vhledu v této problematice. Tyto nepsané pravdy se totiž i velmi málo objevují v literatuře o bojových umění. Je například zásadní ještě více rozlišit roli učitele od role například trenéra basketbalu.

V příštích studiích, které by se chtěly zabývat vlivem bojových umění na lidskou psychiku bych určitě doporučil kombinaci kvalitativní a kvantitativní metodologie. Nikdy by se neměla opomenout reflexe vztahu mezi učitelem a žákem. Psychodiagnostické metody by měly být dostatečně citlivé i k výrazným akcentacím osobnosti. Osobnostní charakteristiky a motivace by se neměly zjišťovat pouze u zkoumaných žáků, ale i u učitelů.

10 Závěr

V bojových uměních se objevilo několik tématických okruhů, které výrazně souvisejí s osobnostními charakteristikami a motivací u učitelů bojových umění:

- 1.) U některých učitelů bojových umění lze najít vyšší míru negativních zážitků, které pravděpodobně mohou vést i k výrazným akcentacím některých osobnostních rysů. Tyto negativní zážitky jsou výrazným prediktorem, aby daný jedinec začal praktikovat bojová umění.
- 2.) Bojová umění se pro ně stávají během času v mnohých případech stylem života. Vyzdvihují hodnoty přátelství mezi lidmi z dané školy, účinky bojových umění na psychické a fyzické zdraví.
- 3.) Bojová umění vedou k vyššímu sebevědomí v situacích, které lze vyhodnotit jako nebezpečné z pohledu fyzické agrese. Toto sebevědomí se odráží v asertivním až agresivním jednání, které má u oponenta vzbudit respekt (až strach) a tím odvrátit možný fyzický útok.
- 4.) Učitelé o sobě tvrdí, že nikdy nezačínají záměrné konflikty, ale v případě fyzické agrese se fyzicky brání. K přemožení protivníka v těchto situacích často používají méně agresivní a znehybňující techniky, které nevedou k těžkým fyzickým újmám.
- 5.) Bojová umění nemusejí mít funkci pouze seberealizace jako nějaké nadstavby, ale mají pravděpodobně ohromný přínos pro jedince, kteří jsou vlivem svých vnitřních dispozic či vlivem oněch negativních zážitků ohroženi ve svém vývoji. U těchto jedinců vedou bojová umění k redukci silných agresivních popudů, potencují lepší sebeovládání a soustředěnost, dávají jedinci možnost naplňovat potřebu lidského kontaktu.

11 Souhrn

Bojová umění jsou širokým pojmem pro celou škálu různých bojových stylů. V našem povědomí se bojová umění nejvíce spojují s asijskými bojovými uměními, neměli bychom zapomínat, že i jiné oblasti mají své vlastní styly sebeobrany. Bojová umění vznikly jako reakce na nějakou formu útisku a jejich původní účel byla ochrana vlastního života. Teprve v pozdější době se tyto bojové techniky propojují s různými filosofickými směry. V tradičních bojových uměních se často setkáváme Buddhismem, Taoismem a Konfucianismem, tedy s východním myšlením. Jednou z klíčových rolí ve výcviku bojových umění je vztah mezi učitelem a žákem.

Bojová umění se v dnešní době těší poměrně velké popularitě a lidé se přirozeně ptají, jaký vliv tato bojová umění mají na lidskou psychiku a na fyzické zdraví. V monografiích různých stylů najdeme samé superlativy. Abychom ale skutečně mohli potvrdit nebo vyvrátit tento jejich vliv, je nutné uskutečnit nezaujaté výzkumy. V této oblasti se nám do jisté míry střetává pohled východního a západního myšlení (psychologie).

V psychologii osobnosti je několik základních přístupů, jak můžeme pohlížet na psychiku člověka. Psychoanalýza a odvozené dynamické směry vyzdvihují nevědomé procesy, u kterých předpokládají, že mají zásadní význam v naší motivaci. Behaviorismus upřednostňuje náš biologický původ a procesy učení. Fenomenologická a humanistická pojetí osobnosti vyzdvihují naši jedinečnost a lidský potenciál. Kognitivní psychologie vyzdvihuje adaptační mechanismy.

Na bojová umění můžeme nazírat jako na formu kontrolované fyzické agrese. Agresivita je velmi širokým pojmem - souvisí biologickými mechanismy (zajištění obživy, ochrana, sex atd.), psychickými mechanismy (míra puzení, zábrany, inteligence, atribuční teorie atd.) a kulturou (etické normy ve společnosti).

Po prozkoumání příslušné literatury a dostupných výzkumů v této oblasti jsem se rozhodl pro kvalitativní mapující studii, která má za svůj cíl prozkoumat širší kontext v této oblasti. Zaměřil jsem se především na motivaci a vybrané osobnostní rysy u učitelů bojových umění. Do výzkumu jsem zařadil deset učitelů různých bojových umění (Aikidó, Ju jitsu, Karate, Kendó, Muay thai, Taekwon-do, Tai chi a Ving Tsun kung fu). Jako stěžejní metody jsem použil semistrukturované interwiev, které jsem podpořil mou sebereflexí, pozorováním a několika dalšími psychodiagnostickými metodami (ROR,

PSSI, BDI, MP). Analýzu rozhovorů jsem provedl metodou zachycení vzorců (gestaltů) a všechna získaná data jsem posléze hodnotil vzájemným srovnáváním (triangulací).

Ze všech získaných dat jsem vysledoval několik zásadních poznatků.

Jako výrazným prediktorem k rozhodnutí praktikovat bojová umění jsou u některých učitelů různé formy negativních zážitků a pocitů nebo vnitřní dispozice (výrazná akcentace některých osobnostních rysů). Výběr určitého stylu je spíše dílem náhody než záměrnou volbou.

Původní motivy (někde ony negativní zážitky, zvědavost aj.) se postupem času formují. Učitelé si velmi váží přátelství a kontaktu s lidmi, co navštěvují danou školu. Oceňují přínosy bojových umění pro jejich psychické a fyzické zdraví. I učitelé bez negativních zážitků (a bez oněch vnitřních dispozic) si váží sebevědomí, které je přítomné v případě konfliktů, které lze hodnotit jako nebezpečné z pohledu fyzické agrese. Využívají svého respektu, asertivního až verbálně agresivního jednání k odvrácení případného útoku.

U všech učitelů je přítomná vnitřní energie, která se zdá být nezbytná k tomu, aby jedinec mohl praktikovat bojová umění. Můžeme také pozorovat dobrou soustředěnost a vytrvalost. Z pohledu agresivity dosahují učitelé střední nebo vyšší hodnoty. Tato agresivita je ale ponejvíce brzděná a kontrolovaná.

Myslím, že nejpřínosnější zjištění této studie se týká faktu, že bojová umění neposkytují pouze možnost seberealizace jako nějaké nadstavby, ale mají ohromný přínos pro jedince, kteří jsou vlivem svých vnitřních dispozic či vlivem negativních zážitků nějak frustrováni. U těchto jedinců vedou bojová umění k redukci i velmi silných agresivních popudů (zvláště patrné je to u jedinců, kteří zapadají do kategorie tzv. „bomby“). Dále bojová umění podporují sebeovládání a koncentraci, které jsou u těchto jedinců velmi důležité. A v neposlední řadě jsou bojová umění místem naplňujícího (chcete-li kompenzujícího) kontaktu s lidmi.

Jsem přesvědčen, že k pootevření tajemství, která se v bojových umění objevují, je do budoucna kombinace kvalitativní a kvantitativní metodologie jedinou možnou cestou, přesně tak, jak se nám to například potvrzuje v případě tzv. „negativní selekce“.

12 Použitá literatura:

Monografie a jiné zdroje:

- [1] LEWIS, P. *Bojová umění*. Praha : CESTY, s.r.o., 1996.
- [2] FOJTÍK, I., *Aikidó - cesta harmonie*. Praha : Naše vojsko, 1993.
- [3] KONEČNÝ, A.; KONEČNÁ, J.: *Taiči : tradiční čínská cvičení pro zdraví, sebeobranu, rozvoj osobnosti a dlouhý věk*. Olomouc : Votobia, 2000.
- [4] KOÁŘÍK, S.; BOHUMÍNSKÝ, D.: *Taekwon-do*. Praha : Naše vojsko, 1992.
- [5] SEDIKIDES, C.; BREWER, M. B.: *Individual Self, Relational Self, Collective Self*. Psychology Press, Taylor & Francis Group, 2001.
- [6] ANGLIM, S.: *Bojové techniky starověkého světa : 3000 př.n.l. - 500 n.l. : vybavení, bojeschopnost a taktika*. Praha : Deus, 2006.
- [7] BLECHA, I.: *Filosofie*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 4. opravené a rozšířené vydání, 2002.
- [8] STÖRIG, H. J.: *Malé dějiny filosofie*. Karmelitánské nakladatelství v Kostelním Vydří, 7. přepracované a rozšířené vydání, 2000.
- [9] uspořádal MCGREAL, I. P.: *Velké postavy východního myšlení – Slovník myslitelů*. Praha: PROSTOR, nakladatelství s.r.o., 1998.
- [10] HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, s.r.o., 2000.
- [11] RYCROFT, Ch. *Kritický slovník psychoanalýzy*. Praha : Psychoanalytické nakladatelství, 1993.
- [12] FOJTÍK, I.: *Budó : moderní japonská bojová umění*. Praha : Naše vojsko, 2001.
- [13] FOJTÍK, I.: *Džúdó, karatedó, aikidó, sebeobrana*. Praha : NS Svoboda, 1998.
- [14] MILLER, D.: *Moderní elitní vojska : Ilustrovaný průvodce*. Praha : Svojtka & Co., 1998.
- [15] NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Praha : Academia. 2.vyd., 1998
- [16] HALL, C.S.; LINDZEY, G. *Psychológia osobnosti*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 3. vyd., 2002.
- [17] MIOVSKÝ, M.: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2006
- [18] THOMÄ, H.; KÄCHELE, H.: *Psychoanalytická praxe. I. Teorie*. Hradec Králové: MACH, 1993.
- [19] KRATOCHVÍL, S.: *Základy psychoterapie*. Praha : Portál, 1997.
- [20] VYMĚTAL, J. a kol: *Obecná psychoterapie*. Praha : Psychoanalytické nakladatelství, 1997.
- [21] GROFF, S.: *Za hranice mozku: narození, smrt, transcendence*. Praha : Gemma 89, 1992.
- [22] STERNBERG, R. J.: *Kognitivní psychologie*. Praha : Portál, 2002.
- [23] JUNG, C. G.: *Analytická psychologie: její teorie a praxe: tavistocké přednášky*. Praha: Academia. 2.vyd., 1993.
- [24] KOHUT, H.: *Obnova Self*. Praha : Psychoanalytické nakladatelství, 1991.
- [25] HENDL, J.: *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1999.

- [26] PLHÁKOVÁ, A.: *učebnice obecné psychologie*. Praha : Academia, 2007.
- [27] TOMEŠ, J.; FESTA, D.; NOVOTNÝ, J., aj.: *Konflikt světů a svět konfliktů: střety idejí a zájmů v současném světě*. Praha : P3K, 2007
- [28] ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou : Fakta v.o.s., 1999.
- [29] HÖSCHL, C., LIBIGER, J., ŠVESTKA, J.: *Psychiatrie*. Tigris, Praha 2002.
- [30] AVERILL, J.R. *Anger and Aggression: An Essay on Emotion*. New York : Springer Verlag, 1982.
- [31] VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I.: *Sociální psychologie/Sociálna psychológia*. ISV, Praha 1997.
- [32] KERNBERG, O. F.: *Normální a patologická láska, Pohled současné psychoanalýzy*. Portál, Praha 1999.
- [33] ČERMÁK, I.; HŘEBČÍKOVÁ, M.; MACEK, P. aj. *Agrese, identita, osobnost*. Tišnov: sdružení SCAN, 2003.
- [34] FROMM, E.: *Anatomie lidské destruktivity*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1997.
- [35] MORÁVEK, S.; ŠEBEK, M.; ŘÍČAN, P.; ŽENATÝ, S.: *Úvod do Rorschachovy metody (příručka)*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy n.p., 1981.
- [36] FREUD, S.: *Nová řada přednášek k úvodu do psychoanalýzy*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1997.
- [37] BANDURA, A.; WALTERS, R.H. *Social Learning and Personality Development*. Trowbridge & London : Redwood Press Limited, 1970.
- [38] NEVOLE, S.: *Úvod do Rorschachovy psychodiagnostiky*. Kroměříž: Vydáno pro interní potřebu psychiatrických zařízení v ČSSR, 1977.
- [39] CORBINOVÁ, J.; STRAUSS, A.: *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999.
- [40] HRACH, P.: *Osobnostní rysy lidí praktikujících Ving Tsun kung fu*. Písemná práce. Unpublished thesis. Olomouc, Univerzita Palackého, 2005.
- [41] VING TSUN kung fu, Metodické středisko bojových sportů – Praha. b.m.
- [42] MUSIL, O.: *Historie a vývoj asijských bojových umění I*. Fihthers magazín 5. číslo ročník 3. říjen – listopad 1998 str. 28-29
- [43] MIOVSKÝ, M.: *Přednášky z Adiktologie I –II*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 2006.
- [44] PLHÁKOVÁ, A.: *Přednášky z Psychodynamických teorií osobnosti I –II*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 2006.
- [45] PLHÁKOVÁ, A.: *Přehled dějin psychologie*. Olomouc: Polygrafické středisko VUP, 2000.
- [46] KRATOCHVÍL, S.: *Přednášky z Vybraných otázek psychoterapie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006.
- [47] POLÁK, A.: *Historický kontext gestalt terapie*. Nepublikovaný pracovní a výukový text pro potřeby frekventantů výcvikového kurzu v gestalt terapii. Brno: Dialog, 2007.
- [48] ŘEHAN, V.: *OTÁZKA JÁ V PSYCHOLOGII*. *Varia psychologica VII: Psychologica* 31 – 1995.
- [49] ZVOLSKÝ, P. a kol: *Speciální psychiatrie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2003.

- [50] KOLÁŘSKÝ, A.; BRICHČÍN, S.; HOLLÝ, M.: *Význam teorie v logice sexodiagnostiky*. Praha: Psychiatrická léčebna Bohnice, 2000.
- [51] KOLÁŘSKÝ, A.; BRICHČÍN, S.: *Nezávislá sexodiagnostika*. Praha: Psychiatrická léčebna Bohnice, 2000.
- [52] TIRAYOVÁ, L.: *Přednášky z psychopatologie I - II*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2004
- [53] *Mezinárodní klasifikace nemocí. Duševní poruchy a poruchy chování*. 10. revize. Psychiatrické centrum Praha, Praha 2000.
- [54] VACEK, J.: *Prožitek akutní intoxikace konopnými drogami*. Diplomová práce. Olomouc: FF Univerzity Palackého v Olomouci, 2003.
- [55A] ČEPELÁK, J.: *Psychometrické zkoumání agresivity, inventář B-D-I*. Výzkumný ústav penologický SNV ČSR, Praha 1984.
- [55B] KUHLM, J.; KAZÉN, M.: *Inventář stylů osobnosti a poruch osobnosti*. Praha: Testcentrum, s.r.o., 2002
- [56] Motivační profil b.m.

Internetové zdroje:

- [57] VERMEEREN, P.: *The Best Martial Art*. [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://ezinearticles.com/?The-Best-Martial-Art&id=63659>>.
- [58] MACHÁLEK, R.: *Timing a bojová umění*. [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.aikidovsetin.cz/archiv/public-1.pdf>>.
- [59] JWING-MING, Y.: *Základy Tai-Chi Chi-kung*. [cit. 5. května 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.cadpress.sk/taichi.htm>>.
- [60] BALNER, B.; BALNER, R.: *Tajemství akupunkturních bodů*. [cit. 5. května 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.cadpress.sk/akupunktura.htm>>.
- [61] *Bojová umění aneb Jednota osobnosti*. Internetové vysílání ČT - 12. 10. 2007 - 17:30. [cit. 10. prosince 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/10123419768-bojova-umeni-aneb-jednota-osobnosti/207562230700003-12.10.2007-17:30-o-prozretelnosti-a-slepote.html>>.
- [62] *Definition of Martial Arts*. [cit. 5. května 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.pastornet.net.au/response/articles/31.htm>>.
- [63] WIKIPEDIE. [cit. 5. května 2007]. Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Bojov%C3%A9_um%C4%9Bn%C3%AD>.
- [64] WIKIPEDIA [cit. 5. května 2007]. Dostupné na WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Martial_arts>.
- [65] ORGANIZACE AVSE: *Ving Tsun Kung-fu a Legenda o vzniku Ving Tsun Kung-fu*. [cit. 5. května 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.avse.org/cz/vingtsun.shtml#b>>.
- [66] JWING-MING, Y.: *Teorie a bojová síla tchaj-ti – výňatek z publikace*. [cit. 5. května 2007]. Dostupné na WWW: <http://www.cadpress.sk/pokrocily_jang.htm>.
- [67] *Jigoro Kano* [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.bojova-umeni.com/osobnosti/kano.php>>.

- [68] *Gičín Funakoši* [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.bojova-umeni.com/osobnosti/funakosi.php>>.
- [69] *Tošitsugu Takamatsu* [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.bojova-umeni.com/osobnosti/takamatsu.php>>.
- [70] *Historie bojových umění* [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.bojova-umeni.com/historie.php>>.
- [71] WIKIPEDIA: *Vale tudo* [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Vale_tudo>.
- [72] ŠKOLA *ju jutsu* [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.jujutsu.estranky.cz/clanky/aktuality/tiskova-zprava>>.
- [73] ORGANIZACE: *Mai Gei Wong Wing Chun* [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.wing-chun.cz/cs/index.cs.html>>.
- [74] BOJOVAUMENI.CZ: *Odsouzeníhodné, neférové a nečestné chování EWTO* [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.bojovaumeni.cz/bu/modules.php?name=News&file=article&sid=61>>.
- [75] THREE TEMPLES: *Dualism in Martial Arts* [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <http://www.threetemples.com/index.php?option=com_content&task=view&id=33&Itemid=41>.
- [76] *Buddhismus* [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.buddhismus.cz/>>.
- [77] *Bojová umění aneb Jednota osobnosti*. Internetové vysílání ČT - 19. 10. 2007 - 17:35. [cit 10. prosince 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/10123419768-bojova-umeni-aneb-jednota-osobnosti/207562230700004-19.10.2007-17:35-o-vuli-a-marnosti.html>>.
- [78] TRUSCHKA, J.: *Jsem rád tím, kým jsem* [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://stop.p13.cz/clanek.php?id=2640>>.
- [79] *Bojová umění aneb Jednota osobnosti*. Internetové vysílání ČT - 26. 10. 2007 - 17:35. [cit 10. prosince 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/10123419768-bojova-umeni-aneb-jednota-osobnosti/207562230700005-26.10.2007-17:35-o-pokore-a-samolibosti.html>>.
- [80] FILOSOFIE JU JITSU: *Principy a podstata*. [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://jujitsu.jank.cz/stranky/jujitsu/filosofie.htm>>.
- [81] ORGANIZACE ČATK. [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.catk.cz/index.php?page=trkarate>>.
- [82] KRAJČOVIČ, Z.: *Taekwondo*. [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.cadpress.sk/taekwondo.htm>>.
- [83] UNIE TĚLOVÝCHOVNÝCH ORGANIZACÍ POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. [cit.3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.policie-sport.cz/vycvik.html>>.
- [84] URNA. [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.specialista.info/view.php?cislocclanku=2005122101>>.
- [85] BEZPEČNOSTNÍ AGENTURA FOOM [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.foom.cz/>>.

- [86] AGENTURA IBSSA CZ [cit. 3. října 2007]. Dostupné na WWW: <<http://www.ibssa.cz/Page4.htm>>.
- [87] MILLER, N.E. *Classics in the History of Psychology : The Frustration-Aggression Hypothesis* [online]. Institute of Human Relations, Yale University 1941 [cit. 6. března 2005]. Dostupné na WWW: <<http://psychclassics.yorku.ca/FrustAgg/miller.htm>>.
- [88] SEARS, R.R. *Classics in the History of Psychology : Non-aggressive Reactions to Frustration* [online]. York University, Toronto, Ontario b.n. [cit. 6. března 2005]. Dostupné na WWW: <<http://psychclassics.yorku.ca/FrustAgg/sears.htm>>
- [89] ROSENZWEIG, S. *Classics in the History of Psychology : Need-Persistent and Ego Defensive Reactions to Frustration as Demonstrated by an Experiment on Repression* [online]. Worcester State Hospital 1941 [cit. 6. března 2005]. Dostupné na WWW: <<http://psychclassics.yorku.ca/FrustAgg/rosenzweig.htm>>.
- [90] BINDER, B.: *Psychosocial Benefits of the Martial Arts: Myth or Reality?* 1999, 2007 [27. dubna 2007]. Dostupné na WWW: <<http://userpages.itis.com/wrassoc/articles/psychsoc.htm>>.
- [91] LIU, Y.; MIMURA, K.; WANG, L. a j.: *Physiological Benefits of 24-style Taijiquan Exercise in Middle-aged Women* [15. května 2006]. Dostupné na WWW: <http://www.jstage.jst.go.jp/article/jpa/22/5/219/_pdf>.
- [92] MEGANCK, J.; DE BOURDEAUDHUIJ, I., VAN POUCKE, B., aj.: *Martial arts: learning how NOT to fight*. [12. května 2006]. Dostupné na WWW: <<http://www.spoc.be/tekst/FEPSAC%2003%20-%20paper%20RUG.pdf>>.
- [93] TWEMLOW, S. W.; SACCO, F. C.: *The Application Of Traditional Martial Arts Practice And Theory To The Treatment Of Violent Adolescents* [12. května 2006]. Dostupné na WWW: <http://findarticles.com/p/articles/mi_m2248/is_131_33/ai_65352539/pg_1>.
- [94] TRULSON, M. E.: *Martial Arts Training: A Novel "Cure" for Juvenile Delinquency*. [25. května 2006]. Dostupné na WWW: <<http://www.dctkd.org/bibliography/readInfo.cfm?pubID=223>>.
- [95] SANSONE, M.: *Tae Kwon Do Achievement and Locus of Control*. [12. května 2006]. Dostupné na WWW: <http://rowan.edu/library/rowan_theses/RU1999/0241TAEK.pdf>.
- [96] REDDIN, J. R.: *Pilot Study into the Psychological Differences Between Martial Arts*. [20. května 2006]. Dostupné na WWW: <<http://youngforest.ca/psychma.pdf>>.

13 Přílohy

1. Abstrakt
2. Zadání diplomové práce